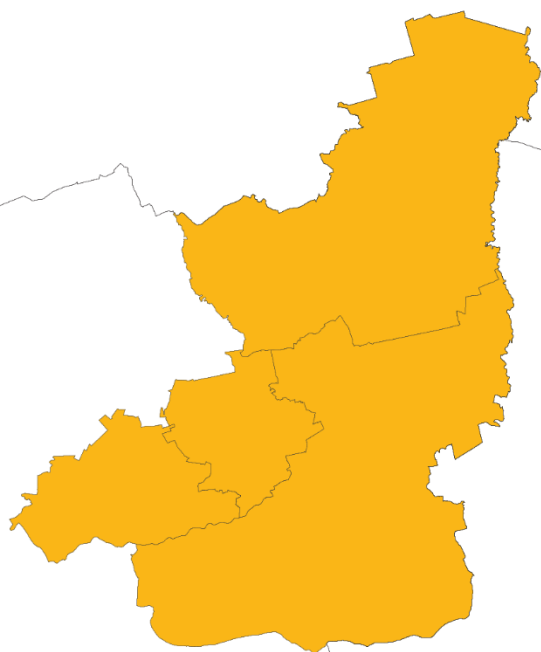

Raport diagnostyczny

Portret partnerstwa

**Północ województwa
lubuskiego zawsze razem**

MIASTO I GMINA
DOBIEGNIEW

MIASTO I GMINA
DREZDENKO

GMINA
STARE KUROWO

GMINA
ZWIERZYN

POWIAT
STRZELECKO-
DREZDENECKI

Raport diagnostyczny

Portret partnerstwa

**Północ województwa
lubuskiego zawsze razem**

Raport diagnostyczny

Portret partnerstwa

Północ województwa lubuskiego zawsze razem

Opracowanie

Związek Miast Polskich

Zespół autorski

dr Anna Hadyńska, Krzysztof Jonczyk, Krzysztof Rosenkiewicz

Kierownik projektu CWD

Jarosław Komża

Projekt „Pilotaż Centrum Wsparcia Doradczego” poprzez bezpośrednie doradztwo ZMP w strategicznym planowaniu rozwoju 38 partnerstw samorządowych, ma na celu popularyzowanie idei partnerstwa międzysamorządowego, wzmocnienie zdolności gmin i powiatów do podejmowania przemyślanej i celowej współpracy oraz planowania kompleksowych przedsięwzięć aktywizujących potencjał obszaru partnerstwa i budujących jego rozwój.

Dzięki współpracy Związku Miast Polskich, samorządów lokalnych i regionalnych oraz Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, dla ponad 370 partnerskich gmin i powiatów z obszarów borykających się z problemami rozwojowymi przygotowywane są diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczo-przestrzennej, a następnie strategie terytorialne oraz pakiety przedsięwzięć podnoszące jakość życia mieszkańców.

Projekt „Pilotaż Centrum Wsparcia Doradczego” realizowany jest w okresie od września 2020 do marca 2022 roku w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020.

2021 © Związek Miast Polskich

Skład Partnerstwa

Gmina Dobiegniew, Gmina Drezdenko, Gmina Stare Kurowo, Gmina Zwierzyn, Powiat strzelecko-drezdenecki.

Skład Rady Partnerstwa

Sylwia Łaźniewska - Burmistrz Gminy Dobiegniew, Karolina Piotrowska - Burmistrz Gminy Drezdenko, Magdalena Szydełko - Wójt Gminy Stare Kurowo, Karol Neumann - Wójt Gminy Zwierzyn, Bogusław Kierus - Starosta Strzelecko-Drezdenecki.

Skład Grupy Roboczej

Sylwia Łaźniewska - Burmistrz Gminy Dobiegniew, Karolina Piotrowska - Burmistrz Gminy Drezdenko, Magdalena Szydełko - Wójt Gminy Stare Kurowo, Karol Neumann - Wójt Gminy Zwierzyn, Bogusław Kierus - Starosta Strzelecko-Drezdenecki, Grażyna Gradowska - Sekretarz Gminy Dobiegniew, Wiesław Sawicki - Sekretarz Gminy Drezdenko, Łukasz Węglarz - Zastępca Wójta Gminy Stare Kurowo, Marek Hałas - Zastępca Wójta Gminy Zwierzyn, Izabela Rosińska - Inspektor Powiat Strzelecko-Drezdenecki.

Spis treści

Wstęp	9
1. Charakterystyka partnerstwa	11
1.1. Podstawowe informacje o partnerstwie	11
1.1.1. Położenie geograficzne partnerstwa	14
1.1.2. Uwarunkowania przyrodnicze	15
1.1.3. Uwarunkowania historyczne	19
1.1.4. Dziedzictwo kulturowe	21
1.2. Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze partnerstwa oraz określenie wiodących funkcji na obszarze	24
1.2.1. Identyfikowanie powiązań funkcjonalnych na obszarze partnerstwa	24
1.2.2. Wiodące funkcje obszaru partnerstwa	30
1.3. Współpraca w ramach partnerstwa	31
1.3.1. Współpraca instytucjonalna PWLZR	31
1.3.2. Współpraca PWLZR w wymiarze społecznym	36
1.4. Analiza aktualnych polityk rozwoju gmin/partnerów	39
2. Portret statystyczny obszaru partnerstwa	40
2.1. Obszar PWLZR	40
2.1.1. Ogólny wskaźnik rozwoju partnerstwa	43
2.1.2. Analiza wskaźnikowa w wymiarze gospodarczym	48
2.1.3. Analiza wskaźnikowa w wymiarze społecznym	53
2.1.4. Analiza wskaźnikowa w wymiarze środowiskowym	56
2.2. Analiza wskaźnikowa pogłębiona dla obszaru partnerstwa	59
2.2.1. Demografia	59
2.2.2. Popyt na usługi (publiczne i rynkowe) oraz na infrastrukturę techniczną i społeczną w kontekście zmian demograficznych	67
2.2.3. Potencjał społeczny i ekonomiczny społeczności na terenie partnerstwa, potencjał ekonomiczny podmiotów prawnych, potencjał partnerów	81
2.2.4. Rynek pracy, potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki	87
2.2.5. Stan i jakość środowiska na obszarze oraz zagospodarowanie przestrzenne	101

2.2.6. Turystyka	106
3. Analiza potencjałów, barier i potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa	109
3.1. Potencjały obszaru partnerstwa	109
3.1.1. ZASOBY PWLZR	110
3.1.2. PRODUKTY PWLZR	110
3.2. Bariery, problemy, deficyty obszaru partnerstwa	111
3.3. Determinanty potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa	118
3.4. Kluczowe wyzwania, kierunki strategicznej interwencji i współpracy	119

Partnerstwo Północ województwa lubuskiego zawsze razem usytuowane jest w północno-wschodniej części województwa lubuskiego i graniczy od północy z województwem zachodnio-pomorskim a od wschodu z województwem wielkopolskim.

Wstęp

Prezentowany Raport diagnostyczny: **Portret partnerstwa Północ województwa lubuskiego zawsze razem (PWLZR)** jest wynikiem pracy zespołu eksperckiego Związku Miast Polskich we współpracy z Radą Partnerstwa (RP) i Grupą Roboczą (GR) w ramach Projektu „Pilotaż Centrum Wsparcia Doradczego” (CWD).

Prace diagnostyczne, analityczne i badawcze trwały od grudnia do końca marca i objęły szeroki obszar zagadnień społeczno-gospodarczych. Pierwsza wersja dokumentu powstała 31 marca 2021 roku, końcowa – 30 kwietnia 2021 roku, po upublicznieniu i uzupełnieniu pierwszej wersji raportu.

Diagnoza opracowana została w oparciu o bogaty zasób źródeł zastanych (tzw. wtórnych) i wywołanych (tzw. pierwotnych) z wykorzystaniem narzędzi badawczych i analitycznych. Pełen zbiór obejmował 5 ich kategorii:

- Ogólnodostępne lub/i dostarczone przez Partnerów zastane/istniejące dane, informacje i dokumenty o charakterze strategicznym, analitycznym, statystycznym (strategie, opracowania diagnostyczne, badania, raporty, sprawozdania, bilanse itd.). Podstawowymi kryteriami ich wykorzystania były: merytoryczny związek z problematyką diagnozy, aktualność oraz wiarygodności i rzetelność źródła danych i wniosków.
- Monitor Rozwoju Lokalnego II (MRL II) - Specjalnie przygotowane i zasilone danymi na potrzeby Projektu CWD narzędzia- bazy danych. Służyły one głównie do analizy i oceny potencjału rozwojowego gmin i całego Partnerstwa. Na system MRL II składa się:
  - ➔ Serwis MRL II - ocena potencjału rozwoju partnerstw:
www.partnerstwa.monitorrozwoju.pl. Baza umożliwia analizę potencjału rozwoju partnerstwa i gmin partnerstwa oraz przegląd podstawowych wskaźników rozwojowych bezwzględnych oraz względnych (w grupach porównawczych);
  - ➔ Serwis MRL II - ocena potencjału rozwoju gmin: www.gminy.monitorrozwoju.pl. Baza umożliwia analizę potencjału rozwoju gmin oraz przegląd podstawowych wskaźników rozwojowych.
  - ➔ Serwis MRL II - ocena potencjału rozwoju gmin wg obszarów:
www.analizy.monitorrozwoju.pl. Baza umożliwia analizę potencjału rozwoju gmin oraz przegląd podstawowych wskaźników rozwojowych.
- Kompatybilny z systemem MRL II zasób kartograficzny – analizy i prezentacje danych w formie kartogramów, map i ikonografik dedykowany partnerstwom.
- Pozyskany na potrzeby CWD zasób najświeższych (31 XII 2019) danych społeczno-ekonomicznych, m.in. dane: POLTAX, ZUS, KRUS, dane i prognozy demograficzne, MPSiR i inne.
- Zestaw badań społecznych dedykowanych badaniu opinii 3 kluczowych kategorii mieszkańców gmin OP:

- ➔ Badanie opinii oraz planów życiowych młodzieży zwane dalej „Badaniami młodzieży”. Badania, przeprowadzone online za pomocą dedykowanego systemu elektronicznego ZMP, objęły 233 respondentów, 156 z obszaru partnerstwa, uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych mieszkających na obszarze partnerstwa. Badanie przeprowadzono przy aktywnym udziale szkół i ich organów prowadzących/SP.
- ➔ Badanie opinii mieszkańców gmin obszaru partnerstwa, zwane dalej „Badaniami mieszkańców”. Badania przeprowadzono online za pomocą dedykowanego systemu elektronicznego ZMP, na niereprezentatywnej próbie 1258 mieszkańców Obszaru Partnerstwa aktywnych internautów - mieszkańców gmin obszaru partnerstwa.
- ➔ Badanie opinii lokalnych liderów (VIP), zwane dalej „Badaniami liderów”, skierowane do 4 kategorii liderów lokalnych przeprowadzone online na celowej próbie 35.
- Inne narzędzia analityczne i badawcze dedykowane pogłębieniu RD:
  - ➔ „Badaniami samorządów w zakresie bilansu usług”, będące analizą przepływów usług pomiędzy gminami oraz lokalizacji centrów poszczególnych kategorii usług na terenie partnerstwa, przy pomocy matrycy bilansu usług na terenie OP, w formie generatora Excell oraz wyników badań mieszkańców i liderów.
  - ➔ Badania samorządów w zakresie przedsiębiorczości zwane dalej „Badaniami przedsiębiorczości”, diagnozujące warunki do rozwoju przedsiębiorczości w gminach obszaru partnerstwa, za pomocą arkusza „Podstawowe pytania dotyczące przedsiębiorczości”.
  - ➔ Badania zasobów i produktów na obszarze partnerstwa, zwane dalej „Badaniami zasobów i produktów”. Badania przeprowadzono wśród wszystkich samorządów. Badania polegały na inwentaryzacji posiadanych przez samorządy zasobów i produktów miejskich/ gminnych.
- Badania jakościowe: spotkania i debaty członków Grupy Roboczej i Rady Partnerstwa.

Zrealizowane, w znacznym stopniu własnymi siłami i zasobami Partnerstwa, badania dostarczyły unikatowego zasobu danych i informacji o gminach Obszaru Partnerstwa i jego mieszkańcach: ich opiniach, preferencjach, zachowaniach - korzystaniu z usług, planach i aspiracjach. Powtarzalność części pytań w kilku badaniach umożliwiła „agregowanie” i porównanie wyników, zaś zbiorcze ich zestawienia zobaczenie naszego Partnerstwa Północ województwa lubuskiego zawsze razem na tle innych i średnich wskaźników z wszystkich 38 Partnerstw.

Sposób organizacji badań (z dużym zaangażowaniem Partnerów i liderów Partnerstwa) oraz formuła badania opinii publicznej, wniosła dodatkowo walor społecznej partycypacji mieszkańców w powstałym portrecie diagnostycznym Obszaru Partnerstwa. Zgromadzone bazy danych pozostają do dyspozycji Partnerstwa i umożliwiają - w miarę potrzeb, dalszą pogłębioną analizę wyników.

1. Charakterystyka partnerstwa

1.1. Podstawowe informacje o partnerstwie

Podstawową przesłanką rozwoju Partnerstwa Północ województwa lubuskiego zawsze razem (PWLZR) jest dobra wieloletnia współpraca na różnych polach aktywności ze zróżnicowanym spektrum jednostek samorządu terytorialnego. Administracyjnie Partnerstwo położone jest w obszarze powiatu strzelecko – drezdeneckiego, który usytuowany jest w północno-wschodniej części województwa lubuskiego. Powiat Strzelecko – Drezdenecki jest jednostką samorządu terytorialnego o powierzchni 1 248,32 km², obejmującą swym zasięgiem pięć gmin:

- Gmina Strzelce Krajeńskie (gmina wiejsko-miejska);
- Gmina Drezdenko (największa gmina wiejsko-miejska w województwie lubuskim);
- Gmina Dobiegniew (gmina wiejsko-miejska);
- Gmina Stare Kurowo (gmina wiejska);
- Gmina Zwierzyn (gmina wiejska).

W skład partnerstwa wchodzi cztery z nich **Dobiegniew, Drezdenko, Stare Kurowo i Zwierzyn**, które łącznie stanowią 74,4 % powierzchni powiatu zajmując 928,9 km² obszaru (ryc. 1). Na obszarze partnerstwa zamieszkuje 32 016 osób tj. 65,3 % ludności powiatu (49 tys.), w tym 16 122 kobiet oraz 15 894 mężczyzn. Najludniejszą gminą jest Drezdenko – 17,1 tys. mieszkańców, Dobiegniew – 6,5 tys., Stare Kurowo – 4,1 tys. i Zwierzyn – 4,3 tys. Gęstość zaludnienia zamyka się w przedziale od 19 osób/km² w gminie Dobiegniew (miejsko-wiejskiej) do 52 w gminie Stare Kurowo gminie wiejskiej. Analizując sieć osadniczą PWLZR należy zwrócić uwagę na znaczne różnice w zakresie liczby ludności pomiędzy poszczególnymi gminami oraz gęstością zaludnienia, wskazane cechy Partnerstwa są tożsame ze specyfiką regionu.

Ryc. 1. Szablon konturowy PWLZR

Źródło: Opracowanie ZMP

Położenie PWLZR w administracyjnych granicach województwa lubuskiego rzutuje na jego powiązanie z problemami oraz wyzwaniami regionu, gdyż rozpatrywanie sytuacji rozwojowej partnerstwa nie może się odbywać w oderwaniu od sytuacji w regionie i kraju. Województwo lubuskie jest jednym z polskich regionów o niższym poziomie rozwoju, znalazło się na 10 pozycji jako region NUTS 2 w przypadku, którego poziom PKB per capita stanowił 59% średniej wartości dla UE-27¹. Region zamieszkuje jedynie 1 mln osób, co stanowi około 2,6% ludności kraju i plasuje je na przedostatniej pozycji wśród województw. Jest to czwarte najmniejsze województwo, jego powierzchnia wynosi 13 988 km² i stanowi około 4,5% powierzchni Polski. Gęstość zaludnienia wynosi 72 os./km², co daje czternastą pozycję w kraju. Stopa bezrobocia w 2020 r. wykazała tendencję wzrostową, we

---

¹Analizy i ewaluacja. PKB per capita w regionach NUTS 2 Unii Europejskiej w 2019 r., MFIPR, Flash R18/2021

wrześniu była równa krajowej i wyniosła 6,1². Saldo migracji w 2019 r. w lubuskim było ujemne i wyniosło -1,1 tys. (siódma pozycja w kraju). Według wstępnych szacunków w 2019 r. lubuskie odpowiadało za 2,1% PKB Polski, uzyskało przedostatnią pozycję w kraju³.

Mając na uwadze powyższą specyfikę/ peryferyjność oraz wyzwania regionu do których należą innowacyjna gospodarka, zrównoważony rozwój oraz jakość życia bezpośredni wpływ na rozwój partnerstwa mają: niski poziom innowacyjności i przyciągania kapitału, słaba dostępność infrastruktury cyfrowej, zmiany sytuacji na rynku pracy, niż demograficzny, migracje, starzenie się społeczeństwa. Najważniejszym wyzwaniem w najbliższych latach pozostanie pandemia COVID-19, której skala i efekty nadal nie są znane. Wskazane uwarunkowania w znacznym stopniu implikują obecną sytuację społeczno-gospodarczą partnerstwa oraz determinują jednostki samorządowe do podejmowania współpracy w kluczowych obszarach mających znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania i jakości życia mieszkańców. Z tej perspektywy Partnerstwo jest doskonałym przykładem na budowanie współpracy, której głównym założeniem jest zwiększenie atrakcyjności i konkurencyjności całego obszaru. Charakteryzują je problemy społeczno-gospodarcze tj.: migracja, małe zaludnienie, starzenie się społeczeństwa, wysokie bezrobocie, wykluczenie komunikacyjne, brak uprzemysłowienia, ograniczenia na obszarach chronionych. W strukturze gospodarczej dominują małe, średnie przedsiębiorstwa oraz rolnicy.

Jakość relacji i ścisła współpraca z innymi jednostkami administracyjnymi mają szczególne znaczenie w przypadku gmin zagrożonych trwałą marginalizacją - Gmina Dobiegniew, umożliwiając wymianę doświadczeń, strategiczne planowanie i podjęcie działań naprawczych. Zrównoważony rozwój i zintegrowane podejście do rozwoju muszą uwzględniać wewnętrzne powiązania funkcjonalne w obszarze partnerstwa, jak i zewnętrzne uwarunkowania poza nim.

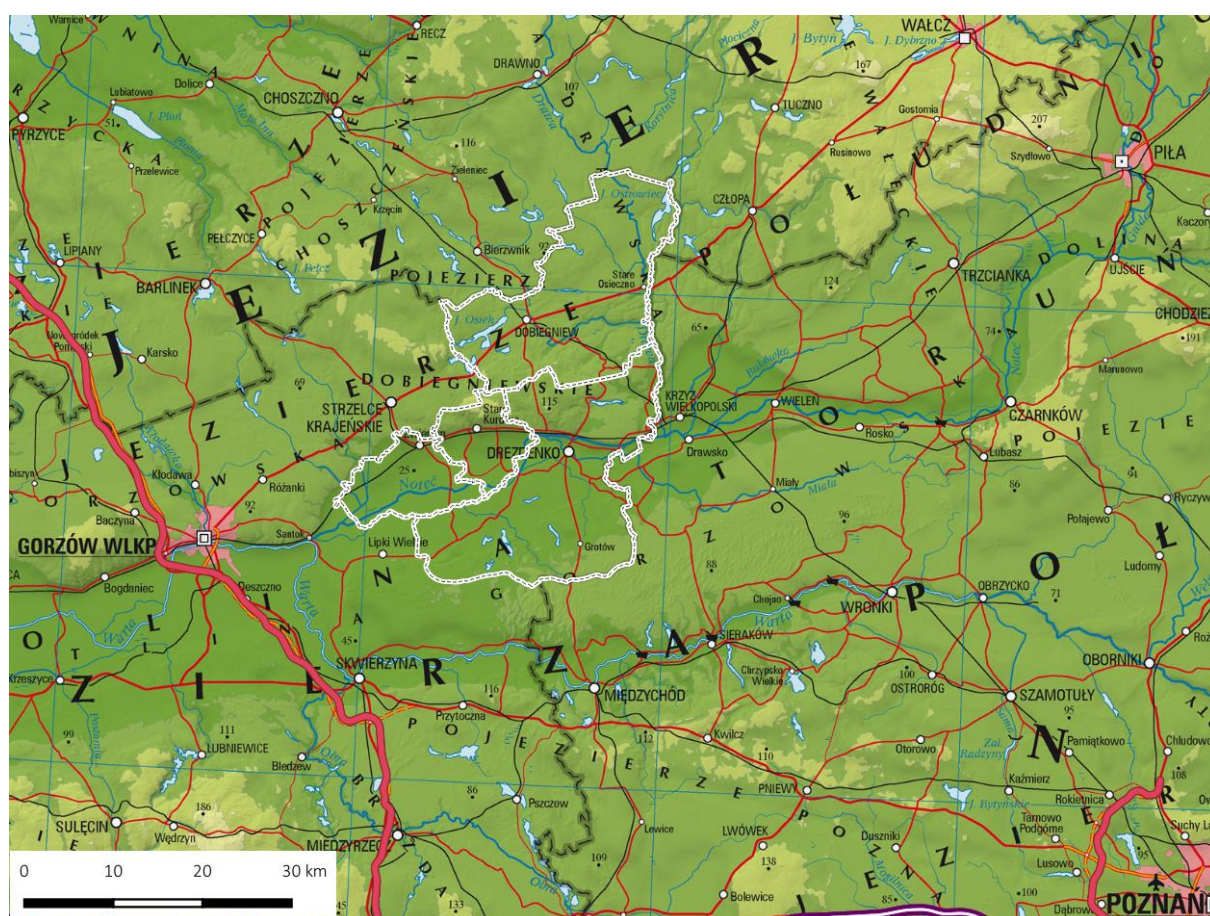
² BDL GUS, Wojewódzki Urząd Pracy, 2021

³ MFiPR, Departament Strategii Wydział Analiz (Krajowe Obserwatorium Terytorialne), 2021.

1.1.1. Położenie geograficzne partnerstwa

PWLZR położone jest w północno-wschodniej części województwa lubuskiego rozciąga się wzdłuż Pradoliny Toruńsko – Eberswaldzkiej i jest wyróżniającym się pod względem przyrodniczym regionem w skali ponadregionalnej i krajowej. Do specyfiki obszaru pod względem środowiskowym należy wysoki odsetek powierzchni porośniętych lasami, duże zasoby wód powierzchniowych oraz korzystne warunki klimatyczne, swoiste dla najcieplejszych regionów Polski. Jednym z atutów PWLZR jest skupisko jezior w północnej i południowo-zachodniej części obszaru. Bogate walory lokalizacyjne oraz przyrodniczo-kulturowe wyróżniają obszar PWLZR, jako atrakcyjny pod względem rekreacyjno-turystycznym (ryc.2).

Ryc. 2. Położenie partnerstwa

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych GUGiK oraz GDDKiA

1.1.2. Uwarunkowania przyrodnicze

Krajobraz obszaru partnerstwa należy do najciekawszych i najpiękniejszych w Polsce. Został w dużej mierze ukształtowany pod wpływem procesów zlodowacenia, których pozostałości w postaci różnych polodowcowych form rzeźby terenu występują na jego terenie.

Cechują go wzgórza morenowe, lekko faliste równiny, szerokie pradoliny rzeczne, ale też głębiej wcięte doliny dopływów, malowniczo położone różnokształtne jeziora, wielkie przestrzenie leśne z unikalnymi rezerwatami przyrody, rozległe łąki, torfowiska, pola wydmowe. Mimo dużego zróżnicowania w krajobrazie wyróżnia się kilka jego charakterystycznych typów związanych z budową, ukształtowaniem i pokryciem terenu, siecią rzeczną oraz użytkowaniem.

Powierzchnię Partnerstwa tworzą krajobrazy glacialne równinne i faliste z pofalowaną powierzchnią terenu pociętą licznymi rynnami subglacialnymi, tworzącymi ciągi zagłębień o różnych rozmiarach i głębokościach, które wypełnione wodą tworzą malownicze jeziora o wydłużonym kształcie, licznych zatokach i stromych brzegach. W okolicach Drezdenka, Starego Kurowa, Dobiegniewa występują krajobrazy fluwioglacialne, czyli wodnolodowcowe równinne i faliste, z rozległymi obszarami pokrytymi piaskami sandrowymi i pofalowaną powierzchnią wzgórz kemowych, licznymi obniżeniami rynien subglacialnych i powstałymi po wytopieniu brył martwego lodu. Specyfiką krajobrazu są wydłużone i głębokie jeziora rynnowe oraz płytkie i szerokie jeziora wytopiskowe. Większość jezior posiada dobrą klasę czystości wód. Są to zbiorniki o bogatej roślinności podwodnej, obfitujące w wiele gatunków ryb. Największymi naturalnymi zbiornikami wodnymi są jeziora: Osiek, Wielgie, Radęcino, Lipie. Na piaskach wytworzyły się słabe gleby bielcowe porośnięte przez duże kompleksy borów sosnowych i mieszanych. W lasach ukryte są liczne jeziora i oczka wodne, torfowiska i bagna⁴.

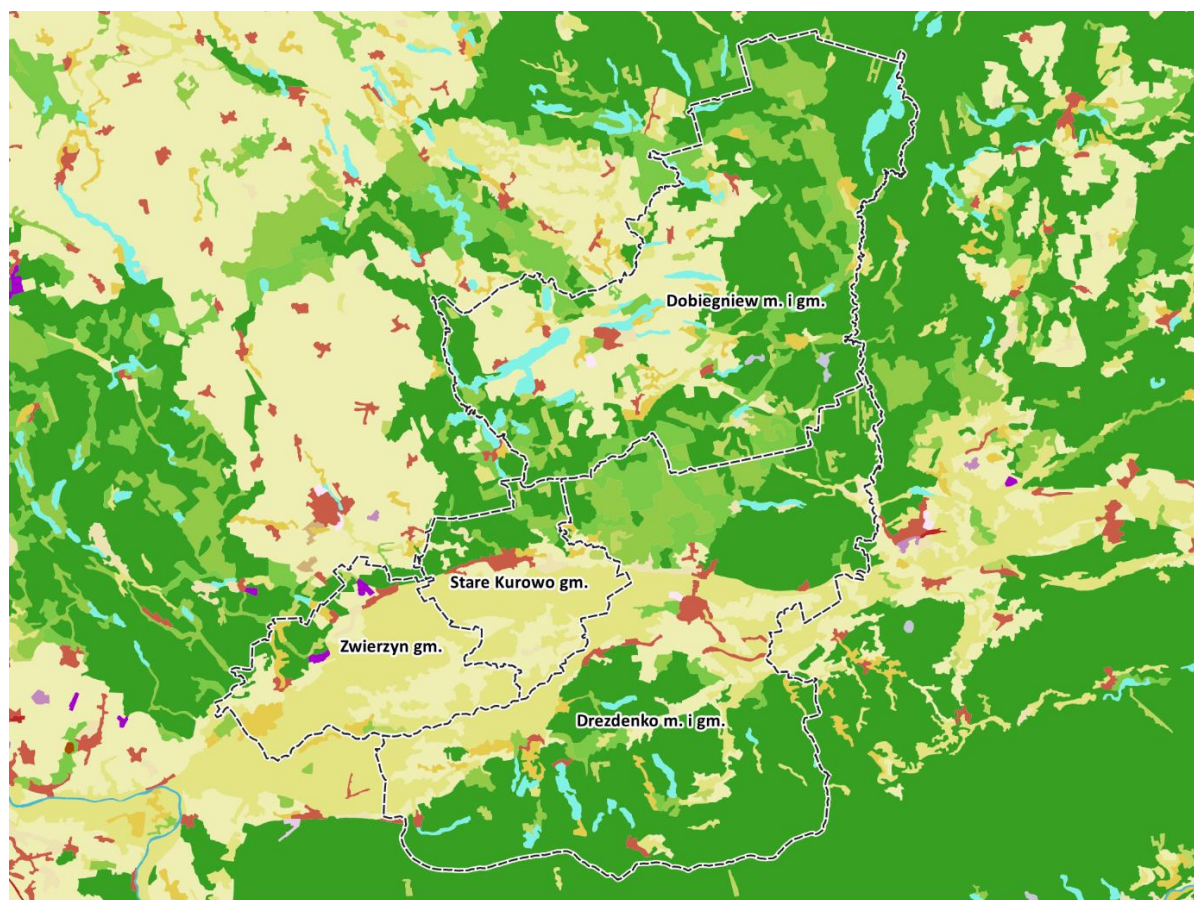
Cechy charakterystyczne dla obszaru stanowią nieprzeciętne walory przyrodnicze i kulturowe, a wśród nich miejsca uznane za ptasi raj, wspaniałe kompleksy leśne, malownicze jeziora i rzeki, tereny, gdzie lodowiec pozostawił nieskończone

---

⁴ W. Lenart, W. Nowicki WARTO Kompendium przyrodnicze i kulturowe kompleksu turystyczno-edukacyjnego Odra-Warta-Noteć-Drawa (KOTURED), NFOŚ, 2010r.

bogactwo form krajobrazów, uroczysk i szlaków wodnych, nazywanych *Lubuskimi Mazurami* (ryc. 3).

Ryc. 3. Klasy pokrycia terenu

Legenda

CLC_2018			
Zabudowa luźna	Grunty orne	Lasy iglaste	
Tereny przemysłowe lub handlowe	Sady i plantacje	Lasy mieszane	
Tereny kolejowe i drogi	Łąki, pastwiska	Lasy w stanie zmian	
Lotniska	Złożone systemy upraw i działek	Bagna śródlądowe	
Miejsca eksploatacji odkrywkowej	Tereny rolnicze / naturalne	Cieki	
Tereny sportowe i wypoczynkowe	Lasy liściaste	Zbiorniki wodne	

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych CLC_2018. Projekt Corine Land Cover 2018 w Polsce został zrealizowany przez Instytut Geodezji i Kartografii i sfinansowany ze środków Unii Europejskiej. Wyniki projektu zostały pozyskane ze strony internetowej Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska clc.gios.gov.pl

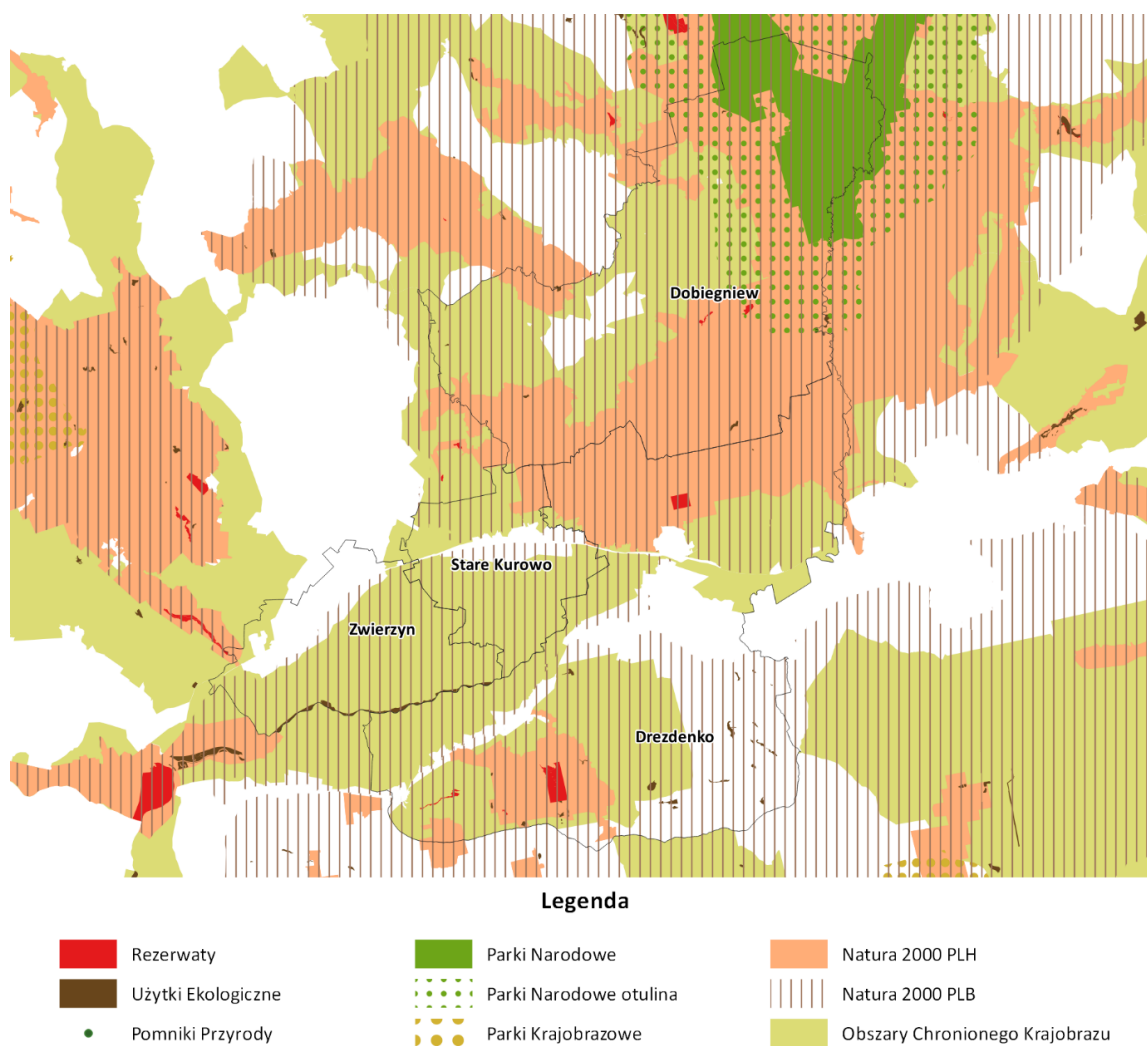
Duża atrakcyjność przyrodnicza wynika z usytuowania PWLZR w obszarze Drawieńskiego Parku Narodowego, Puszczy Noteckiej, licznych rezerwatów i sieci Natura 2000 (ryc.4). Szata roślinna obszaru to przede wszystkim zwarte kompleksy leśne Puszczy Drawskiej. Największe bogactwo gatunkowe roślin skupia się w Drawieńskim Parku Narodowym, występuje tu ponad 50 gatunków drzew. Przeważają sosna, buk, dąb szypułkowy, grab, brzoza, olsza czarna i jesion oraz liczne gatunki zagrożone wyginięciem m.in. bażyna czarna, żurawina drobnolistkowa, jarząb brekinia, a także porosty, których 20 gatunków jest objętych całkowitą ochroną. Bogactwo fauny skupia się w lasach to ostoja zwierzyny, występują w nich: jelenie, sarny, dziki, lisy, borsuki, kuny, a także wydry i bobry oraz liczne gatunki ptaków: jastrząb, zimorodek, pliszka, rybołów, orzeł bielik, żuraw, czapla, myszołów, puchacz, a nad jeziorami kormoran⁵. Dlatego obszar ten został zakwalifikowany do Sieci Natura 2000. Dobrze wykształcona sieć żeglownych dróg wodnych (rzeka Noteć) nie tylko zwiększa walory przyrodnicze, ale stanowi również ważny potencjał transportowy łączący poprzez Kanał Bydgoski dorzecza Odry i Wisły⁶.

---

⁵ Strategia Rozwoju Gminy Dobiegniew na lata 2018-2028. Dobiegniew, 2018

⁶ Plan Rozwoju Lokalnego Powiatu Strzelecko-drezdeneckiego 2014-2020. Euroinvest, 2014

Ryc. 4. Formy ochrony przyrody

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska

Bogactwo fauny i flory, korzystny klimat sprawiły, że walory przyrodniczo-turystyczne stanowią istotny potencjał rozwoju obszaru partnerstwa.

Wykorzystanie szans związanych z tymi przewagami, powinno stać się w najbliższej przyszłości jednym z najważniejszych wyzwań, stojących przed partnerstwem.

1.1.3. Uwarunkowania historyczne

Obszar PWLZR może poszczycić się długą historią, która sięga czasu początków państwowości polskiej. Przed wojną powiat składał się z 3 miast i 80 gmin na obszarze 1102 km² i zamieszkiwany był przez 52,5 tys. osób. Po wojnie podzielony został pomiędzy 3 miasta i 13 zbiorowych gmin wiejskich: Bobrówko, Drezdenko, Goszczanowo, Gościm, Górki Noteckie, Stare Kurowo, Lubicz, Mierzęcín, Niegosław, Ogardy, Słonów, Trzebic, Zwierzyn. W 1946 statut gminy straciły 4 z nich Goszczanowo, Górki Noteckie, Lubicz i Mierzęcín. W 1954 r. z powiatu strzeleckiego wyłączone zostały wsie Chełst, Moczydła, Kawczyn i Nowe Bielice, Wołogoszcz z Derkaczami oraz Grąsy, dlatego obszar zmniejszył się do 1065 km² i zamieszkiwało go 47 tysięcy osób. W 1973 roku powołano 7 gmin: Bobrówko, Dobiegniew, Drezdenko, Gościm, Stare Kurowo, Strzelce Krajeńskie i Zwierzyn. Z początkiem 1976 r. - po likwidacji powiatu - Bobrówko włączono do gminy Strzelce Krajeńskie, a Gościm do gminy Drezdenko. Natomiast do Dobiegniewa włączona została prawie cała gmina Radęcín z województwa szczecińskiego. Na mocy ustawy o reformie administracji powiatowej z dniem 1 stycznia 1999 r. utworzony został powiat strzelecko – drezdenecki, który zajmuje obszar północnej części województwa lubuskiego, a w jego skład wchodzi miasta i gminy: Strzelce Krajeńskie, Dobiegniew, Drezdenko oraz gminy: Stare Kurowo i Zwierzyn. Siedziba władz powiatowych znajduje się w Strzelcach Krajeńskich zlokalizowanych na historycznym trakcie z Akwizgranu do Królewca. Najstarsza wzmianka dotycząca Strzelca pochodzi z 1272 r. i została odnotowana w Kronice Wielkopolskiej.

Drezdenko

Historia miasta sięga początków państwa polskiego. Gród drezdenecki został wzniesiony przez Mieszka I w X wieku na szlaku komunikacyjnym z Poznania na Pomorze. Za czasów panowania Bolesława III Krzywoustego Drezdenko było siedzibą kasztelanii. Drezdenko przez wieki przechodziło z rąk do rąk. Od 1637 roku przez 10 lat okupowali miasto Szwedzi, w kolejnych wiekach wojska rosyjskie, powodując całkowitą ruinę twierdzy, a w czasie wojen napoleońskich, wojska francuskie. W 1945 roku Drezdenko zostało włączone do Polski. Przez kilkadziesiąt powojennych lat miasto postrzegane było jako ośrodek przemysłowy i centrum administracyjne dla okolicznego rolnictwa.

Dobiegniew

W 1250 roku Książę Wielkopolski Przemysław I przekazał Dobiegniew podpoznańskiemu klasztorowi Cysterek. Dotychczasowa osada rybacka otrzymała prawa miejskie około 1298 roku. Miasto było niszczone kilkakrotnie wielkimi pożarami. W okresie wojennym 1940-45 w Dobiegniewie znajdował się największy obóz jeńców wojennych Oflag II C Woldenberg, w którym przebywało około 6.500 oficerów i podoficerów. Na miejscu oflagu utworzono Muzeum Woldenberczyków. Powstało ono w 1987 roku z inicjatywy byłych jeńców, zbiory tworzą oryginalne pamiątki z czasów niewoli, podarowane przez Woldenberczyków lub ich rodziny: znaczki poczty obozowej, drzeworyty, rzeźby, rękopisy i maszynopisy, nuty, zdjęcia, dyplomy, rozkazy polskiej i niemieckiej komendantury obozowej, identyfikatory, obozowe środki płatnicze, maski teatralne, przedmioty codziennego użytku, obrazy, grafika, projekty architektoniczne itp. Są unikalne i mają ogromną wartość historyczną. Obiekt mieści się w zachowanym dawnym baraku⁷.

Zwierzyn

Samą wieś wybudowano i zasiedlono w latach 1765 – 1766, w czasie prowadzonej przez króla Prus Fryderyka Wielkiego akcji kolonizacyjnej doliny Noteci. Założono wówczas 40 nowych osad i przysiółków. Wśród nowo powstałych kolonii znajdował się także Zwierzyn.

Stare Kurowo

Stare Kurowo to bardzo stara osada słowiańska, która podlegała niegdyś grodowi w Drezdenku. Najstarsze znane wzmianki o miejscowości pochodzą z 1317 roku. W styczniu 1945 roku tereny Starego Kurowa zostały wyzwolone przez I Front Białoruski Armii Radzieckiej oraz Wojska Polskiego i w pełni powróciły do Polski. Od tego czasu zaczął się nowy okres w dziejach tych ziem⁸.

---

⁷ Kajakiem, rowerem i pieszo...Przewodnik turystyczny po gminie Dobiegniew. Urząd Miejski, Dobiegniew 2015

⁸ http://www.fsd.pl/asp/en_start.asp?typ=14&menu=195&strona=1, 03.2021

1.1.4. Dziedzictwo kulturowe

W powiecie strzelecko – drezdeneckim jest wiele pięknych zabytków, które stanowią niewątpliwą atrakcję regionu i dostarczają turystom niezapomnianych wrażeń.

Miasto i Gmina Drezdenko

- Zespół Pałacowo – Parkowy przy Placu Wolności w Drezdenku z barokowym pałacem z 1766 r. (obecnie siedziba Szkoły Podstawowej nr 2).

W ubiegłym stuleciu dawny pałac był najbardziej okazałą i powszechnie podziwianą budowlą Drezdenka. Zatrzymywali się w nim znakomici goście: król pruski Fryderyk Wilhelm III z królową Luizą, car Rosji Aleksander I, Wielki Książę Konstanty oraz pruski następca tronu Fryderyk Wilhelm. W 1909 roku przebudowano położoną przy pałacu stajnię na prywatną szkołę dla dziewcząt. Wiosną 1957 roku zapadła decyzja o uruchomieniu w opustoszałym zespole pałacowym szkoły podstawowej.

- Kościół pw. Przemienienia Pańskiego w Drezdenku

Kościół wybudowany został na planie zbliżonym do kwadratu w latach 1898-1902. Usytuowano go w zachodniej części miasta poza obrębem staromiejskiej zabudowy. Bryła budowli jest silnie rozczłonkowana. Tworzy ją: prezbiterium, trzynawowy korpus, siedem prostopadłościennych krucht umieszczonych od strony elewacji zachodniej, zakrystia oraz czterokondygnacyjna wieża, którą przykrywa stożkowy hełm z czterema narożnymi wieżyczkami. Na elewacjach zewnętrznych widnieją dekoracyjne fryzy z kształtek ceglanych w formie rozet i kratownicy. Większość zachowanego wyposażenia pochodzi z czasu budowy kościoła.

- Dawna Zbrojownia w Drezdenku

Budynek wzniesiono na początku XVII wieku w związku z budową twierdzy typu nizinnej na zbrojownię. W latach 1981 - 1985 dokonano renowacji budynku z przeznaczeniem na muzeum.

- Ratusz neogotycki w Drezdenku - przykład budowli secesyjnej

Był siedzibą dawnego Sądu, po 1945 roku został przejęty na cele szkolne przez Liceum Medyczne. Obecnie w siedzibie Ratusza znajdują się jednostki organizacyjne Starostwa Powiatowego w Strzelcach Krajeńskich.

Miasto i Gmina Dobiegniew

○ Kościół pw. Chrystusa Króla w Dobiegniewie

Początki kościoła pw. Chrystusa Króla sięgają XIV wieku. Pomimo wielokrotnych pożarów, jakie występowały w mieście, świątynia przetrwała do naszych czasów. Architektura została ukształtowana w średniowieczu i w XIX stuleciu. Kościół został wybudowany z cegły ceramicznej w wiązaniu wendyjskim i blokowym. Pierwotnie była to świątynia katolicka, którą w okresie reformacji, w 1534 r. przekształcono na kościół protestancki.

○ Pałac w Mierzęcinie

Zespół pałacowo - folwarczny zlokalizowany jest w północno - wschodniej części zabudowań wsi i zajmuje łączną powierzchnię około 24 ha. W połowie XVIII wieku majątek znajdował się w posiadaniu rodu von Waldow. Pałac składa się z prostokątnego korpusu, wieży i niewielkiego skrzydła bocznego. Zryzalitowane partie są trójkondygnacyjne, a człony przyległe do centralnej części dwukondygnacyjne. Wszystkie elementy przykryte odrębnymi dachami kopertowymi, z okapami zasłoniętymi krenelażowymi attykami.

○ Mury obronne w Dobiegniewie

Z wybudowanych w drugiej połowie XIV wieku murów obronnych, zachowała się jedynie baszta łupinowa z fragmentem muru. Obwarowania miejskie wzmocnione były prostokątnymi basztami, które stanowiły punkty obronne (łącznie trzydzieści siedem). Na osi traktu wiodącego z zachodu na wschód zlokalizowane były dwie bramy: Górna (Wysoka) od zachodu i Dolna (Niska) od wschodu. W czasie pożaru w 1710 roku spaliła się znaczna część miasta, ocalał tylko wschodni i południowy fragment zabudowy miejskiej.

○ Kościół pw. Najświętszej Bogurodzicy w Ługach

Cerkiew grekokatolicka zlokalizowana jest na wzgórzu, w zachodniej części miejscowości. Świątynia została wybudowana w 1899 roku jako zabór protestancki, w stylu neogotyckim. Budowla murowana jest z kamienia i cegły, na planie prostokątnym z wyodrębnionym czworobocznym prezbiterium. Po stronie zachodniej usytuowana została strzelista czworoboczna wieża. Po II wojnie światowej do 1952 roku kościół nie był użytkowany. Dnia 28 sierpnia 1952 roku świątynia została poświęcona jako cerkiew pw. Najświętszej Bogurodzicy.

Gmina Zwierzyn

- Kościół pw. Jana Chrzciciela w Zwierzynie

Historia kościoła parafialnego sięga XVIII wieku. Pierwotnie kościół pełnił funkcję świątyni protestanckiej. W końcu XIX wieku elewacje boczne przemurowano cegłą ceramiczną. Jednonawowy budynek kościelny założony został na planie prostokąta. Z korpusu wyprowadzona została niewielka prostokątna wieża o konstrukcji ryglowej. Wystrój tworzą empory muzyczna wsparta na słupach i krzyż ołtarzowy.

- Dwór w Sarbiewie

Wzniesiony został około 1842 roku w stylu klasycystycznym. Budynek założony został na planie prostokątnym, parterowy, murowany, częściowo podpiwniczony. Budowla nakryta jest wysokim, naczółkowym dachem z trzema rytmicznie rozmieszczonymi wystawkami. W elewacji od strony parku usytuowany jest ganek z tarasem oraz wystawką zakończoną trójkątnym szczytem. Po stronie wschodniej, przy elewacji szczytowej, dodano parterową przybudówkę. Wnętrze dworu zostało częściowo przekształcone przez późniejsze modernizacje. Obiekt obecnie należy do osoby prywatnej.

Gmina Stare Kurowo

- Kościół ewangelicki, obecnie rzymskokatolicki parafialny pw. św. Apostołów Piotra i Pawła

Budowla została wzniesiona w 1877 r. w stylu neogotyckim jako świątynia ewangelicka. Kościół został wymurowany z cegły ceramicznej, o nietynkowanych elewacjach, jednonawowy z wyodrębnionym prezbiterium, zakrystią i strzelistą wieżą. W latach 1951-1978 parafią kierowali księża Bazylianie obrządku grekokatolickiego. Od 1978 r. pracę w parafii objęli księża diecezjalni.⁹

Bogata historia i zachowane zabytki sprawiły, że dziedzictwo kulturowe stanowi duży potencjał rozwojowy obszaru partnerstwa.

---

⁹ http://fsd.pl/asp/pl_start.asp?typ=14&menu=175&strona=1&pol=10

1.2. Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze partnerstwa oraz określenie wiodących funkcji na obszarze

1.2.1. Identyfikowanie powiązań funkcjonalnych na obszarze partnerstwa

Celem podstawowym niniejszego podrozdziału jest określenie stopnia spójności obszaru PWLZR, poprzez określenie swoistej samowystarczalności usługowej obszaru partnerstwa, jak i siły wzajemnych powiązań funkcjonalnych pomiędzy gminami (z uwzględnieniem interakcji wewnątrz partnerstwa, jak i z sąsiednimi jednostkami regionalnymi). Cele częściowe obejmowały analizę poszczególnych rodzajów interakcji, w tym powiązań pierwotnych (gospodarczych, migracyjnych, turystycznych, edukacyjnych i osobistych) oraz wtórnych (będących ich nośnikami – transportowych i telekomunikacyjnych). Zasadniczym przesłaniem takiego bilansu popytu i podaży usług, dokonywanego za pomocą analizy przemieszczania się korzystających z usług mieszkańców poszczególnych gmin, jest ukazanie wzajemnych zależności w gospodarce, które decydują o jej rozwoju¹⁰. Gminy Dobiegniew i Drezdenko to gminy miejsko-wiejskie natomiast gminy Stare Kurowo i Zwierzyn to gminy wiejskie, sąsiadują ze sobą. Drezdenko jako największa gmina koncentruje potencjał społeczny i gospodarczy Partnerstwa, a dzięki licznym powiązaniom funkcjonalno-przestrzennym przekazuje impulsy rozwojowe na sąsiednie gminy. W celu identyfikacji tych powiązań przeprowadzone zostały badania ankietowe mieszkańców¹¹ oraz wójtów i burmistrzów¹².

- ➔ Zapewnienie warunków do zaspokojenia potrzeb życiowych (opieka zdrowotna, społeczna, edukacja, korzystanie z usług, spędzanie czasu wolnego)

Analiza wyników badań pozwoliła na sformułowanie wniosków w odniesieniu do najważniejszych aspektów życia mieszkańców¹³ oraz hierarchii ich potrzeb i wartości, co pozwoliło na określenie głównych kierunków przepływu usług i zasięgu ich oddziaływania na obszarze partnerstwa. Z przeprowadzonych badań wynika, że

---

¹⁰ Przepływy międzygałęziowe jako makroekonomiczny model gospodarki – doświadczenia i przyszłość. A. Czyżewski, A. Grzelak, 2012

¹¹ Łącznie w badaniu wzięło udział 1258 mieszkańców obszaru PWLZR, z czego 804 wypełniło ankietę do końca. Najaktywniejsi byli mieszkańcy Dobiegniewa (63%), Drezdenka (20%), znacznie mniej respondenci gmin Zwierzyna (9%) i Starego Kurowa (8%) – Załącznik nr 2 Raport z badania mieszkańców

¹² Załącznik nr 1 Matryca popytu i podaży usług na obszarze PWLZR

¹³ Załącznik nr 2 Raport z badania ankietowego mieszkańców

większość potrzeb podstawowych zaspokajanych jest w rodzimych gminach: wychowanie przedszkolne, podstawowa edukacja szkolna, opieka zdrowotna i społeczna, usługi handlu i napraw, działalność związana z rekreacją, kulturą i sportem, usługi osobiste typu 'beauty'.

Obszar PWLZR zapewnia atrakcyjne warunki życiowe, spełnia oczekiwania większości mieszkańców, gdyż 44% z nich ocenia go jako raczej dobre miejsce do życia i rozwoju, a najlepszym miejscem do życia jest dla kolejnych 20%. Mieszkańcy oceniają swoją sytuację materialną jako dobrą (46%) i bardzo dobrą (25%), stać ich na zaspokajanie codziennych potrzeb. Jedynie 4% mieszkańców podkreśliło, że nie mają wystarczających środków finansowych na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych.

Mieszkańcy PWLZR wykorzystują najbliższe otoczenie do zaspokajania swoich potrzeb podstawowych związanych z zakupem żywności i artykułów gospodarczych (81%), korzystaniem z podstawowej opieki zdrowotnej (65%), usług typu 'beauty' (61%). Około połowa z nich korzysta również z edukacji i opieki nad dziećmi (szkoła podstawowa, przedszkole) oraz usług bankowych i finansowych (53%), dokonuje zakupów na targowiskach (51%) i korzysta z usług budowlano-remontowych (48%), a 31% z usług rolniczych i obsługi dla rolnictwa. Ponad połowa mieszkańców (56%) nie korzysta wcale z usług rolniczych, co potwierdza, że obszar partnerstwa nie ma dominującego rolniczego charakteru. Znaczny odsetek mieszkańców (34%), w rodzimej gminie, korzysta również z usług i imprez z zakresu kultury popularnej oraz sportowych (35%).

Podobnie jak z zaspokajaniem podstawowych potrzeb, mieszkańcy PWLZR realizują większość swojej aktywności na terenie gminy, którą zamieszkują. Wiąże się to przede wszystkim z udziałem w uroczystościach religijnych (74%), pracą zawodową (55%), aktywnością fizyczną, czyli uprawianiem sportu i rekreacją (45%) oraz aktywnością społeczną (39%), czy realizacją własnych zainteresowań (32%). Ponad połowa mieszkańców w ogóle nie podejmuje innych aktywności zarobkowych (60%) i aktywności społecznej (52%). Znaczny odsetek mieszkańców nigdy nie odwiedza innych gmin obszaru partnerstwa. Największe wartości w tym zakresie odnoszą się do mieszkańców gmin Zwierzyn (52%) i Stare Kurowo (46%). Mieszkańcy gminy Drezdenko rzadko odwiedzają inne gminy (30%), a większość mieszkańców Dobiegniewa korzysta wyłącznie z usług we własnej gminie (54%). Świadczy to o niewielkim stopniu potrzeby zaspokajania podstawowych potrzeb poza własną gminą, a także na obszarze partnerstwa.

W gminach wchodzących w skład partnerstwa specjalistyczna opieka zdrowotna zapewniona jest w dużej mierze w Drezdenku (szpital powiatowy). W sąsiednich

gminach nieco ponad ¼ mieszkańców korzysta z usług i doradztwa prawnego (27%) oraz dokonuje zakupów artykułów przemysłowych, odzieży i sprzętu AGD (26%).

Stolice województwa lubuskiego i wielkopolskiego uwidaczniają swoje bezpośrednie strefy wpływu w zakresie usług wyższego rzędu: kultura – kino, teatr, koncerty, wystawy (38%), specjalistyczne usługi lekarskie/szpital (34%), doradztwo finansowe i prawne, zakupy w sieciach handlowych, większych sklepach i hurtowniach dokonywane są w pierwszej kolejności w stolicy województwa (30%), podobnie dokończanie się 'lifelong learning', edukacja własna, kursy i szkolenia podejmowane są w stolicy województwa lub gminach poza obszarem partnerstwa.

→ Edukacja

Młodzież z obszaru partnerstwa korzysta z edukacji średniej (szkoła branżowa, liceum, technikum) w Drezdenku, mieście powiatowym (Strzelce Krajeńskie) i regionie. Gorzów Wielkopolski wskazywany jest jako miejsce nauki młodzieży z obszaru partnerstwa w szkołach średnich: liceach ogólnokształcących, technikach, szkołach branżowych i policealnych. Powiązania funkcjonalne z regionem uwidaczniają się również w zakresie szkolnictwa wyższego.

Szkoły wyższe jako usługi wyższego rzędu, zlokalizowane są w miastach wojewódzkich, a osoby decydujące się na podjęcie studiów są skłonne dojeżdżać na zajęcia z dalszych obszarów niż uczniowie szkół średnich. Znaczna część studentów z powodu dużej odległości uczelni od miejsca zamieszkania decyduje się tymczasowo zamieszkać w mieście będącym ośrodkiem akademickim. Poznań, Szczecin, Gorzów Wielkopolski i Wrocław to najczęściej wskazywane ośrodki akademickie, dużo rzadziej Zielona Góra, Warszawa i Kraków.

→ Atrakcyjność przyrodnicza

Wszystkie gminy położone są w znacznej mierze na obszarach Natura 2000. Atrakcyjność przyrodnicza obszaru i aktywność władz samorządowych podejmujących szereg działań mających na celu wykorzystanie potencjału przyrodniczo-turystycznego sprawiają, że występują powiązania funkcjonalne w zakresie rekreacji (budowa ścieżek pieszo-rowerowych, miejsc rekreacji).

→ Gospodarka odpadami

Współpraca w zakresie kompleksowej obsługi gospodarowania odpadami komunalnymi zawiązała się między trzema gminami: Stare Kurowo, Zwierzyn, Dobiegniew (SG05).

➔ Komunikacja

Mieszkańcy PWLZR zdecydowanie preferują przemieszczanie się prywatnymi samochodami. Zawsze lub najczęściej korzysta z nich 87% respondentów, jedynie 16% chodzi pieszo. Kolejną rzadko podróżuje 37% mieszkańców. Aż 77% respondentów nie korzysta w ogóle z transportu zbiorowego. Ponad połowa w ogóle nie jeździ rowerem (51%), a 27% rzadko. Komunikacja, transport zbiorowy, jak wskazują mieszkańcy (66%), nie spełnia ich oczekiwań, skomunikowanie z sąsiednimi miejscowościami i większymi miastami stanowi poważny deficyt obszaru partnerstwa.

➔ Przedsiębiorczość

Lokalna przedsiębiorczość obejmuje przemysł drzewny, papierniczy i kartoniarski, branżę metalową (obróbka-skrawanie), agroturystykę.

Wiodącymi firmami w Drezdenku są:

- Victualic
- Kappa
- Meprozet

W Dobiegniewie lokalna przedsiębiorczość skupia się wokół przemysłu drzewnego, turystyki, usług rolniczych i grzewczych:

- Zakłady Drzewne w Dobiegniewie
- Ekolas
- Pałac Mierzęcin
- Agrokraj
- Jodipol

W gminie Stare Kurowo największymi firmami są lokalne zakłady przemysłu drzewnego, metalowego:

- Tartaki *Holzwil, Heban, Poldex*
- Meprozet Stare Kurowo – ocynkowania
- Bapro-Met – konstrukcje metalowe

W Zwierzynie występuje specjalizacja w zakresie produkcji rolniczej i odnawialnych źródeł energii:

- *Poldrew* PPH
- Ślusarstwo Usługowe *Hajduk*
- *Zotomar* PHUP

Podsumowując na obszarze PWLZR lokalna gospodarka koncentruje się głównie w dwóch obszarach, w zakresie przemysłu metalowego (ślusarstwo, odlewnictwo, obróbka, cynkowanie metali, konstrukcje stalowe) i drzewnego, oprócz tego działalność rolnicza i hodowlana (stawy rybne), agro/turystyka z wykorzystaniem lokalnych walorów przyrodniczych (grzyby, ryby) oraz wykorzystanie lokalnej bazy surowcowej (ryc.5). Nie zidentyfikowano jednak istotnych powiązań surowcowych ani technologicznych pomiędzy lokalnymi przedsiębiorstwami, a 90% potencjału koncentruje się wzdłuż linii Drezdenko - Stare Kurowo - Zwierzyn - Górki Noteckie.

Ryc. 5 Firmy i ich powiązania na terenie Partnerstwa

Źródło: Opracowanie ZMP

Partnerstwo jest obszarem spójnym, w dużej mierze samowystarczalnym, zaspokaja podstawowe potrzeby życiowe mieszkańców. Autonomia gmin jest wysoka, dostarczają podstawowe usługi na terenie partnerstwa: edukacja, usługi opiekuńczo-wychowawcze (zarówno dzieci, jak i osób starszych), zdrowotne, administracyjne, społeczne, kulturalne, sportowo-rekreacyjne. Na terenie partnerstwa funkcjonują Kluby Seniora, Ochotnicze Straże Pożarne, kluby sportowe, organizacje pozarządowe, Centra Integracji Społecznej, Ośrodki Społeczne, co dodatkowo wzmacnia obszar funkcjonalnie. Gminy podejmują wspólne działania mające na celu zapewnienie mieszkańcom wysokiej jakości życia np. wspólna gospodarka odpadami, wykorzystanie potencjału przyrodniczego w celach rekreacyjno-sportowych i rozwoju kultury. PWLZR zaspokaja również potrzeby związane ze specjalistyczną opieką zdrowotną, edukacją ponadpodstawową, usługami handlowymi, prawnymi, bankowymi i finansowymi. Są one dostępne w Drezdenku i mieście powiatowym, mieszkańcy korzystają z nich również poza obszarem partnerstwa, w stolicach własnego i sąsiedniego regionu.

1.2.2. Wiodące funkcje obszaru partnerstwa

Tabela 1. Klasyfikacja gmin PWLZR

Gmina	Typ gminy	Funkcje gminy
Drezdenko	Miejsko-wiejska	funkcje pozarolnicze (G3)
Dobiegniew	Miejsko-wiejska	funkcje pozarolnicze (G3)
Stare Kurowo	Wiejska	gospodarka ekstensywna (J4)
Zwierzyn	Wiejska	umiarkowana funkcja rolnicza (I4)

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie klasyfikacji Śleszyńskiego¹⁴

Drezdenko i Dobiegniew zostały zakwalifikowane do kategorii gmin o innych rozwiniętych funkcjach pozarolniczych, turystyka oraz funkcje wielkopowierzchniowe, w tym przemysł wydobywczy, funkcja przemysłowa (duże powierzchniowo wydobywanie kopalin). Stare Kurowo zostało zakwalifikowane do gmin wiejskich o ekstensywnym sposobie zagospodarowania, w której przeważają funkcje leśne i ochrony przyrody. Zwierzyn jest gminą wiejską, z umiarkowanie rozwiniętą funkcją rolniczą. Z powyższych wskazań wynika, że PWLZR nie ma charakteru rolniczego.

---

¹⁴ Klasyfikacja funkcjonalna gmin Polski na potrzeby monitoringu planowania przestrzennego. P, Śleszyński, T. Komornicki, Przegląd Geograficzny 2016.

1.3. Współpraca w ramach partnerstwa

Zidentyfikowane powiązania funkcjonalne obszaru PWLZR znajdują swoje odzwierciedlenie w licznych wieloletnich sformalizowanych i luźnych układach współpracy wewnątrz partnerstwa i poza nim, z innymi kluczowymi jednostkami samorządowymi w kraju, jak i za granicą oraz interesariuszami. Wskazuje to z jednej strony na wysoki poziom dojrzałości partnerstwa do współpracy w wymiarze instytucjonalnym i społecznym, a z drugiej na dużą otwartość i potencjał podmiotów występujących w obszarze partnerstwa do rzeczywistej współpracy.

1.3.1. Współpraca instytucjonalna PWLZR

1.3.1.1. Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pro Europa Viadrina

Celem Stowarzyszenia jest wspieranie partnerstw i współpracy polsko-niemieckiej przyczyniających się do zrównoważonego rozwoju pogranicza. Dzięki zawiązanej sieci partnerstw tworzące Euroregion podmioty wspierają realizację wspólnych celów społecznych, gospodarczych i kulturowych. Współpraca ze stowarzyszeniem w zakresie przygotowywania, oceny, realizacji i rozliczenia przedsięwzięć dofinansowanych została zapoczątkowana w ramach Programu INTERREG III A (2004 – 2006), rozwijała się w następnych latach poprzez realizację przedsięwzięć w zakresie Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007-2013, Programu Współpracy INTERREG V A Brandenburgia – Polska 2014 – 2020.

Projekty realizowane przez Gminy Dobiegniew, Drezdenko, Zwierzyn, Stare Kurowo¹⁵ dotyczyły:

- rozwoju turystycznego regionu i rozwoju obszarów wiejskich - oznakowanie miejsc biwakowych przy Międzynarodowym Szlaku Kajakowym im. Jana Pawła II; mała wiejska infrastruktura rekreacyjna, w ramach promocji

---

¹⁵ Data przystąpienia: Gminy Dobiegniew: 31.01.1997r. Uchwałą Rady Miejskiej w Dobiegniewie Nr XXVI/225/1997; Gminy Drezdenko 24.11.1998 r. Uchwałą Rady Miejskiej w Drezdenku Nr III/13/98; Data przystąpienia Gminy Zwierzyn: 19.12.1996r. Uchwałą Rady Gminy w Zwierzynie Nr XVIII/70/1996.

- turystyki polsko-niemieckiej spotkania oraz budowa ciągów pieszo-rowerowych Górki Noteckie-Przysieka;
- rozwoju przedsiębiorczości - Międzynarodowe Forum Przedsiębiorczości Lokalnej;
- rozwoju kultury – konferencje: *Spotkanie na miedzy, Turystyka wodna na obszarze Pojezierza Dobiegniewskiego; Forum kobiet aktywnych* (lata 2017, 2018); cykliczne polsko-niemieckie spotkania wędkarzy i zawody wędkarskie (lata 2013-2015, 2015-2018, 2017-2019), spotkania z kulturą łowiecką, zawody strażackie (lata 2005-2013, 2015-2018), Dzień Dziecka (lata 2016, 2017), Dożynki Gminne (lata 2017, 2018, 2019), VII Międzynarodowe Dni Daniela;
- współpracy edukacyjno-sportowej dzieci i młodzieży, promocji aktywności sportowej oraz gry fair play (cykliczny Dobiegniew CUP, lata 2007, 2009-2013, 2017-2019), cykliczne rajdy rowerowe; Nordic Walking lata 2015, 2016, 2017, 2018; Bieg Flagi, czyli polsko-niemiecka majówka zdrowia (lata 2017, 2018, 2019)
- integracji środowiska seniorów i promocji kultury - cykliczne polsko-niemieckie spotkania seniorów (edycje: 2007, 2011, 2013-2019);
- integracji młodzieży - wyjazd młodzieżowej grupy OPS do Winsen (2017 r.), polsko- niemieckie zawody MTB, polsko-niemieckie spotkania młodzieży (2019 r.)
- transgranicznej współpracy turystycznej: Przebudowa i rozbudowa Muzeum Woldenberczyków na rzecz rozwoju transgranicznej współpracy turystycznej (lata 2019-2022).

1.3.1.2. Subregion Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Obszarze Funkcjonalnym Lubuskiej Wspólnoty Terytorialnej – Dolina Warty i Noteci

Współpraca partnerska powiatu strzelecko-drezdeneckiego¹⁶ została nawiązana również z sąsiednimi samorządami: powiat gorzowski, powiat sulęciński, gmina Lubiszyn, gmina Strzelce Krajeńskie, gmina *Drezdenko*, gmina *Dobiegniew*, gmina *Stare Kurowo*, gmina *Zwierzyn*, gmina Sulęcín, gmina Lubniewice i gmina Krzeszyce. Partnerstwo obejmuje wyróżniające się krajobrazowo tereny o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspakajania potrzeb

---

¹⁶ Data przystąpienia Powiatu Strzelecko-Drezdeneckiego 25.08.2014r. Uchwałą Rady Powiatu Strzelecko-Drezdeneckiego Nr XXXIX/311/2014.

związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych w układzie przestrzennym województwa lubuskiego.

Podejmowane działania:

- utrzymanie ciągłości i trwałości ekosystemów leśnych;
- wspieranie procesów sukcesji naturalnej przez inicjowanie i utrwalanie naturalnego odnowienia o składzie i strukturze odpowiadającej siedlisku;
- pozostawianie drzew o charakterze pomnikowym, przestojów, drzew dziuplastych aż do ich naturalnego rozkładu;
- zachowanie i utrzymywanie w stanie zbliżonym do naturalnego istniejących śródleśnych i śródpolnych cieków, mokradeł, polan, torfowisk, wrzosowisk, oraz muraw napiaskowych;
- stopniowe usuwanie gatunków obcego pochodzenia;
- ochrona stanowisk chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów;
- wykorzystanie lasów do celów rekreacyjno - krajobrazowych i edukacyjnych w oparciu o wyznaczone szlaki turystyczne oraz istniejące i nowe ścieżki edukacyjno - przyrodnicze wyposażone w elementy struktury turystyczno - edukacyjnej;
- przeciwdziałanie sukcesji zarastających łąk i pastwisk, torfowisk poprzez wypas, a także mechaniczne usuwanie samosiewów drzew i krzewów na terenach otwartych;
- maksymalne ograniczanie zmiany użytków zielonych na grunty orne;
- prowadzenie zabiegów agrotechnicznych zgodnie z wymogami zbiorowisk i zasiedlających je gatunków fauny;
- preferowanie ochrony roślin metodami biologicznymi;
- ochrona zieleni wiejskiej oraz kształtowanie zróżnicowanego krajobrazu rolniczego przez ochronę istniejących oraz formowanie nowych zadrzewień śródpolnych i przydrożnych;
- melioracje odwadniające, w tym regulowanie odpływu wody z sieci rowów, dopuszczalne tylko w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej i rybackiej;
- eliminowanie nielegalnego eksploatowania surowców mineralnych oraz rekultywację terenów powyrobiskowych;
- prowadzenie racjonalnej gospodarki łowieckiej poprzez dostosowanie liczebności populacji zwierząt łownych do pojemności ich siedlisk.

1.3.1.3. Lubuska Rada Samorządowa

Zarząd Województwa Lubuskiego w dniu 27.11.2020 r. powołał Lubuską Radę Samorządową. Lubuska Rada Samorządowa to inicjatywa oddolna Zrzeszenia Gmin województwa lubuskiego, która stanowi platformę dialogu samorządowego. W

skład Lubuskiej Rady Samorządowej wchodzi przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego województwa lubuskiego, w tym m.in. Bogusław Kierus - Konwent Powiatów Województwa Lubuskiego, Starosta Strzelecko-Drezdenecki oraz Sylwia Łaźniewska - Zrzeszenie Gmin Województwa Lubuskiego, Burmistrz Dobiegniewa.

Kadencja Lubuskiej Rady Samorządowej pokrywa się z kadencją samorządów terytorialnych. Lubuska Rada Samorządowa jest organem opiniodawczo – doradczym Zarządu Województwa Lubuskiego w zakresie:

- podejmowania dyskusji dotyczącej celów, kierunków i form realizacji polityki regionalnej województwa lubuskiego przy współudziale samorządów,
- proponowania inicjatyw współdziałania lubuskich jednostek samorządu terytorialnego,
- opiniowania projektów strategii, programów rozwoju województwa, planu zagospodarowania przestrzennego i regionalnych programów operacyjnych oraz innych dokumentów dotyczących rozwoju województwa,
- inicjowanie przedsięwzięć wspierających rozwój regionu,
- promowanie idei samorządu terytorialnego.

1.3.1.4. Zrzeszenie Gmin Województwa Lubuskiego

Gminy *Dobiegniew, Drezdenko, Stare Kurowo i Zwierzyn*¹⁷ przystąpiły do Zrzeszenia Gmin Województwa Lubuskiego, które powstało w wyniku zmiany nazwy oraz charakteru „Zrzeszenia Prezydentów, Burmistrzów i Wójtów Województwa Lubuskiego”.

Głównym celem Zrzeszenia było tworzenie warunków formułowania i wyrażania interesów gmin i osób pełniących funkcje prezydentów burmistrzów i wójtów oraz działanie na rzecz integracji europejskiej oraz zabieganie o środki pomocowe z Unii Europejskiej. W ciągu 15 lat Zrzeszenie znacznie rozszerzyło zakres swojej działalności. Obecnie skupia się przede wszystkim na wnoszeniu inicjatyw poprawiających jakość stanowionego w Polsce prawa samorządowego.

1.3.1.5. Celowy Związek Gmin SGO5

Współpraca w zakresie kompleksowej obsługi gospodarowania odpadami komunalnymi. Do zadań Związku, w którego skład wchodzi gminy *Stare Kurowo*,

---

¹⁷ Data przystąpienia: Gminy Dobiegniew 2014 r; Gminy Drezdenko 26.06.2014 r. Uchwałą Rady Miejskiej w Drezdenku Nr LII/402/2013; Gminy Zwierzyn 29.04.2014r. Uchwałą Rady Gminy Zwierzyn Nr XLIII/227/2014; Uchwałą Rady Gminy Stare Kurowo Nr XL.245.2014.

*Zwierzyn, Dobiegniew*¹⁸ należy podejmowanie wspólnych działań zmierzających do poprawy stanu środowiska naturalnego w granicach administracyjnych gmin partnerskich, a w szczególności: planowanie i wykonywanie zadań w dziedzinie gospodarowania odpadami komunalnymi, prowadzenie wszechstronnej działalności promocyjnej i edukacyjnej w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi z uwzględnieniem zakresu przewidzianego w art. 3 ust. 2 pkt 8 ustawy o utrzymaniu porządku i czystości w gminach, współpraca regionalna i międzynarodowa w celu rozwiązywania wspólnych problemów z zakresu gospodarowania odpadami komunalnymi.

1.3.1.6. Związek Powiatów Lubuskich

*Powiat Strzelecko-Drezdenecki*¹⁹ wraz z 10 innymi powiatami wchodzącymi w skład województwa lubuskiego jest członkiem Związku Powiatów Lubuskich. Do zadań Związku należy:

- kompleksowa modernizacja danych ewidencyjnych gruntów i budynków oraz opracowanie baz danych numerycznej mapy ewidencyjnej (EGiB) w celu wymiany tych danych pomiędzy ewidencją gruntów i budynków, a innymi rejestrami publicznymi za pośrednictwem teleinformatycznego zintegrowanego systemu informacji o nieruchomościach (ZSIN);
- utworzenie lub przekształcenie dotychczasowej mapy zasadniczej do baz danych numerycznej obiektowej mapy zasadniczej;
- cyfryzacja zbiorów państwowego zasobu geodezyjnego i kartograficznego oraz udostępnianie ich poprzez portal internetowy uprawnionym podmiotom oraz udostępnianie publiczne ogólnych danych ewidencyjnych poprzez GEOPORTAL;
- założenie bazy danych geodezyjnej sieci uzbrojenia terenu (GESUT).

Powiat strzelecko-drezdenecki zrealizował projekt (w latach 2018-2020) mający na celu informatyzację i modernizację danych zasobów geodezyjnych powiatów województwa lubuskiego do świadczenia e-usług.

---

¹⁸ Data przystąpienia: Gminy Zwierzyn 28.03.2012r. Uchwałą Rady Gminy w Zwierzynie Nr XIX/87/2021; Gminy STARE KUROWO 27 marca 2012r. Uchwałą Rady Gminy Stare Kurowo Nr XV.82.2012; Gminy Dobiegniew: 29.03.2012r. Uchwałą Rady Miejskiej w Dobiegniewie Nr XXIII/129/12.

¹⁹ Data przystąpienia Powiatu Strzelecko-Drezdeneckiego 19.05.2014r. Uchwałą Rady Powiatu Strzelecko-Drezdeneckiego Nr XXXVII/280/2014.

1.3.1.7. Lubuskie Stowarzyszenie Sołtysów

*Dobiegniew, Zwierzyn*²⁰ są członkami stowarzyszenia, którego celem jest reprezentacja i obrona wspólnych społecznych i prawnych interesów sołtysów, jako przedstawicieli społeczności wiejskiej i samorządów, podejmowanie działań na rzecz podnoszenia kwalifikacji oraz sprawności kulturalno-społecznej i samorządowej służby sołtysów. Współpraca partnerska przy projekcie „UWIERZ – POTAFISZ” realizowanym przez Gminę Dobiegniew w 2008 r. w ramach działania 9.5, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013.

1.3.1.8. Związek Miast i Gmin Nadnoteckich

Drezdenko, Stare Kurowo i Zwierzyn wchodzi w skład związku, który ma na celu wspieranie idei samorządu terytorialnego, integrację wspólnot lokalnych oraz dążenie do gospodarczego, kulturowego i turystycznego rozwoju Miast i Gmin Nadnoteckich. Przykładem zrealizowanego projektu z zakresu wykorzystywania potencjału turystycznego gmin nadnoteckich II były Zawody spławikowe Związku Miast i Gmin Nadnoteckich o puchar Noteci w 2017 r.

1.3.1.9. Związek Miast Polskich

Drezdenko jest członkiem organizacji samorządów miejskich powołanej do opracowywania wspólnego stanowiska wobec rządu i promocji miast członkowskich w Polsce i za granicą.

1.3.2. Współpraca PWLZR w wymiarze społecznym

1.3.2.1. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania LGD BRAMA LUBUSKA

Celem stowarzyszenia jest: prowadzenie wszechstronnych działań na rzecz wspierania lokalnego rozwoju obszarów wiejskich, wspieranie włączenia społecznego, rozwoju gospodarczego i ograniczania ubóstwa na obszarach wiejskich oraz aktywizowanie ludności wiejskiej i małych miast, rozwój turystyki a także realizacja działań w ramach Lokalnej Strategii Rozwoju opracowanej przez Stowarzyszenie.

---

²⁰ Data przystąpienia Gminy Dobiegniew: 30.01.2007r. Uchwałą Rady Miejskiej w Dobiegniewie Nr IV/20/2007; Gminy Zwierzyn: 29.02.2000r. Uchwałą Rady Gminy w Zwierzynie Nr XII/102/2000.

Projekty realizowane przez Gminę *Dobiegniew, Drezdenko, Stare Kurowo* (od 2011 r.) z zakresu:

- rozwoju turystycznego regionu i rozwoju obszarów wiejskich: wyposażenie siłowni, zakup sprzętu wodnego, zagospodarowanie terenu Parku Miejskiego
- rozwoju sportu i rekreacji: rozwój ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej (budowa miejsc i wiat rekreacji), budowa placów zabaw,
- rozwoju kultury: wyposażenie Muzeum Woldenberczyków w Dobiegniewie, budowa Letniego Ogródka Kulturalnego, Dożynki, Święto Starego Kurowa, budowa, modernizacja i remont świetlic wiejskich, wyposażenie pomieszczenia przeznaczonego na Centrum Aktywności Lokalnej

1.3.2.2. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Rybacka Pojezierze Dobiegniewskie (LGR)

Powiat strzelecko-drezdenecki wraz z 7 gminami tj. *Dobiegniew, Drezdenko, Kłodawa, Skwierzyna, Stare Kurowo, Strzelce Krajeńskie, Zwierzyn* jest członkiem LGR Pojezierze Dobiegniewskie. Celem stowarzyszenia jest: promowanie rybołówstwa, wspieranie akwakultury zrównoważonej środowiskowo, działań na rzecz zwiększenia zatrudnienia i spójności terytorialnej, działań na rzecz atrakcyjności turystycznej obszaru oraz ochrony dziedzictwa kulturowego, realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju. Przykładowe projekty, zrealizowane w poniższym zakresie:

- rozwoju turystycznego regionu i rozwoju obszarów wiejskich: budowa parkingu dla samochodów osobowych oraz ciągu pieszo-rowerowego wraz z pomostami nad jeziorem Wielgie, ścieżek pieszych;
- rozwoju sportu i rekreacji: rozwój ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej, modernizacja boisk, rewitalizacja wsi Pławin poprzez zagospodarowanie terenu na Centrum Sportowej Aktywności
- rozwoju kultury: modernizacja i remont świetlic wiejskich, Spotkajmy się pod wspólnym dachem – Budowa Wigwamu w Starym Kurowie, stworzenie Domu rzeki Noteć wypełnionego wspomnieniami.

1.3.2.3. Program Odbudowy Populacji Zwierzyny Drobnej w Powiecie Strzelecko-Drezdeneckim

Program odbudowy populacji zwierzyny drobnej na terenie powiatu strzelecko-drezdeneckiego został przyjęty w 2015 roku i stanowi kontynuację polegającą na redukcji drapieżników, które dziesiątkują populacje zajęcy, bażantów i kuropatw. Podstawowym założeniem programu jest stworzenie dla zwierzyny drobnej dogodnych warunków do rozwoju i wspomaganie ich liczebności. Cele te są realizowane poprzez redukcję liczebności drapieżników, głównie tych znajdujących

się na liście zwierząt łownych takich jak: lis, borsuk, jenot, kuny, tchórze, norka amerykańska, szop pracz oraz wypuszczanie na wolność pochodzącej z hodowli zwierzyny drobnej. Chęć uczestnictwa w przedmiotowym programie, wyraziło 9 kół z terenu powiatu strzelecko–drezdeneckiego: „Jeleń” Drezdenko, „Knieja” Strzelce Krajeńskie, „Czarny Bór” Klesno, „Św. Hubert” Drezdenko, „Noteć” Gościm, „Ryś” Dobiegniew, „Ostoja” Strzelce Krajeńskie, „Darz Bór” Drezdenko, „Cyranka Lubuska” Kraków.

1.3.2.4. Drezdenecki Uniwersytet Trzeciego Wieku

Głównym celem stowarzyszenia jest prowadzenie form działalności edukacyjnej, zdrowotnej, kulturalnej, twórczej i krajoznawczo turystycznej dla osób starszych i niepełnosprawnych, włączenie osób starszych do systemu kształcenia ustawicznego poprzez stymulowanie rozwoju osobowego oraz sprawności intelektualnej i fizycznej. Gmina Drezdenko przystąpiła jako członek wspierający.

Wskazane przykłady współpracy potwierdziły formalne ramy funkcjonowania partnerstwa. Partnerstwo zawiązało się w oparciu o wieloletnie i wielopoziomowe relacje partnerów, którzy od wielu lat podejmują współpracę w zróżnicowanym, szerokim spektrum tematycznym i podmiotowym. Historycznie współpraca instytucjonalna na obszarze przybierała różne formy (związków komunalnych, stowarzyszeń, lokalnych grup działania itp.), wykraczające poza badany obszar partnerstwa. Wystąpiła współpraca z podmiotami spoza sektora samorządowego, jak i współpraca międzysektorowa. W przypadku PWLZR występuje duża gotowość podmiotów do współpracy instytucjonalnej. Plany współpracy i wcześniejsze rozmowy w tym zakresie sformalizowane zostały podpisaniem Porozumienia Terytorialnego. PWLZR uzyskało poparcie władz regionalnych, a obszar Partnerstwa został objęty zakresem wsparcia wiejskich Obszarów Strategicznej Interwencji.

Wymiar społeczny wykazał również pozasamorządowe formy współpracy na terytorium obecnego partnerstwa, które mogą być podstawą jeszcze lepszej instytucjonalizacji partnerstwa w przyszłości i dawać naturalną podstawę do dalszego zacieśniania współpracy.

1.4. Analiza aktualnych polityk rozwoju gmin/partnerów

Przeanalizowanie istniejących dokumentów strategicznych gmin, partnerów PWLZR pozwoliło na określenie przyjętych celów operacyjnych i działań podejmowanych na terenie partnerstwa. Duża zbieżność celów strategicznych samorządów umożliwiła wskazanie potencjalnych obszarów rozwojowych partnerstwa (zał. 3):

- ✓ Rozwój zielonej gospodarki - ochrona środowiska przyrodniczego i przeciwdziałanie negatywnym skutkom zmian klimatu, w tym energetyki przyjaznej środowisku (OZE), infrastruktura wodno-kanalizacyjna, sieć gazowa, modernizacja i wymiana źródeł ciepła, zagospodarowanie odpadów komunalnych - na bazie SGO5 stworzenie instalacji do przetwarzania odpadów frakcji BIO, oraz pozyskiwania surowców ze strumienia odpadów komunalnych, ekologiczny transport zbiorowy;
- ✓ Rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK): infrastruktura szerokopasmowego Internetu, e-usług i kompetencji cyfrowych społeczeństwa;
- ✓ Gospodarka - rozwój i modernizacja infrastruktury technicznej i komunalnej, drogowej, wzmacnianie atrakcyjności inwestycyjnej i powiązań gospodarczych;
- ✓ Rynek pracy - aktywizacja zawodowa mieszkańców i wspieranie sektora MŚP;
- ✓ Transport publiczny i komunikacja - poprawa stanu technicznego dróg, budowa ścieżek pieszo - rowerowych; zwiększenie dostępności komunikacyjnej na terenie Partnerstwa;
- ✓ Rozwój potencjału turystycznego - wsparcie dla rozwoju agroturystyki w korelacji z rozwojem infrastruktury turystycznej, wykorzystanie potencjału położenia PWLZR, rzeki Noteć, lasów, obszarów Natura 2000, obszarów chronionego krajobrazu;
- ✓ Profilaktyka i ochrona zdrowia – zwiększenie dostępu do wysokiej jakości usług medycznych;
- ✓ Bezpieczeństwo publiczne – monitoring, doposażenie OSP, oświetlenie uliczne;
- ✓ Mieszkalnictwo – budownictwo komunalne;
- ✓ Oświata i wychowanie – budowa i modernizacja placówek oświatowych (żłobek, Kluby Dziecięce);
- ✓ Pomoc społeczna i kultura - integracja społeczna osób niepełnosprawnych i zagrożonych wykluczeniem, rozwój usług senioralnych;
- ✓ Promocja – wspólna promocja PWLZ.

2. Portret statystyczny obszaru partnerstwa

Do analizy obszaru partnerstwa i poszczególnych gmin wykorzystano Monitor Rozwoju Lokalnego. Jest to narzędzie pozwalające na ocenę potencjału społeczno-ekonomicznego obszaru porozumień terytorialnych biorących udział w pilotażowym Projekcie Centrum Wsparcia Doradczego oraz poszczególnych gmin w czasie i w relacji do innych gmin o podobnej funkcji w strukturze osiedleńczej kraju. Głównym punktem odniesienia analizy jest średnia z grupy porównawczej, przyjęta jako wartość charakteryzująca całą grupę jednostek o zbliżonej charakterystyce funkcjonalnej i uwarunkowaniach rozwojowych. Przedmiotem analizy (prezentacji) jest różnica między wartością wskaźnika dla gminy oraz średnią wartością wskaźnika w grupie porównawczej oraz odpowiednio - różnica między dynamiką zmian odnotowanych w gminie i w grupie porównawczej.

2.1. Obszar PWLZR

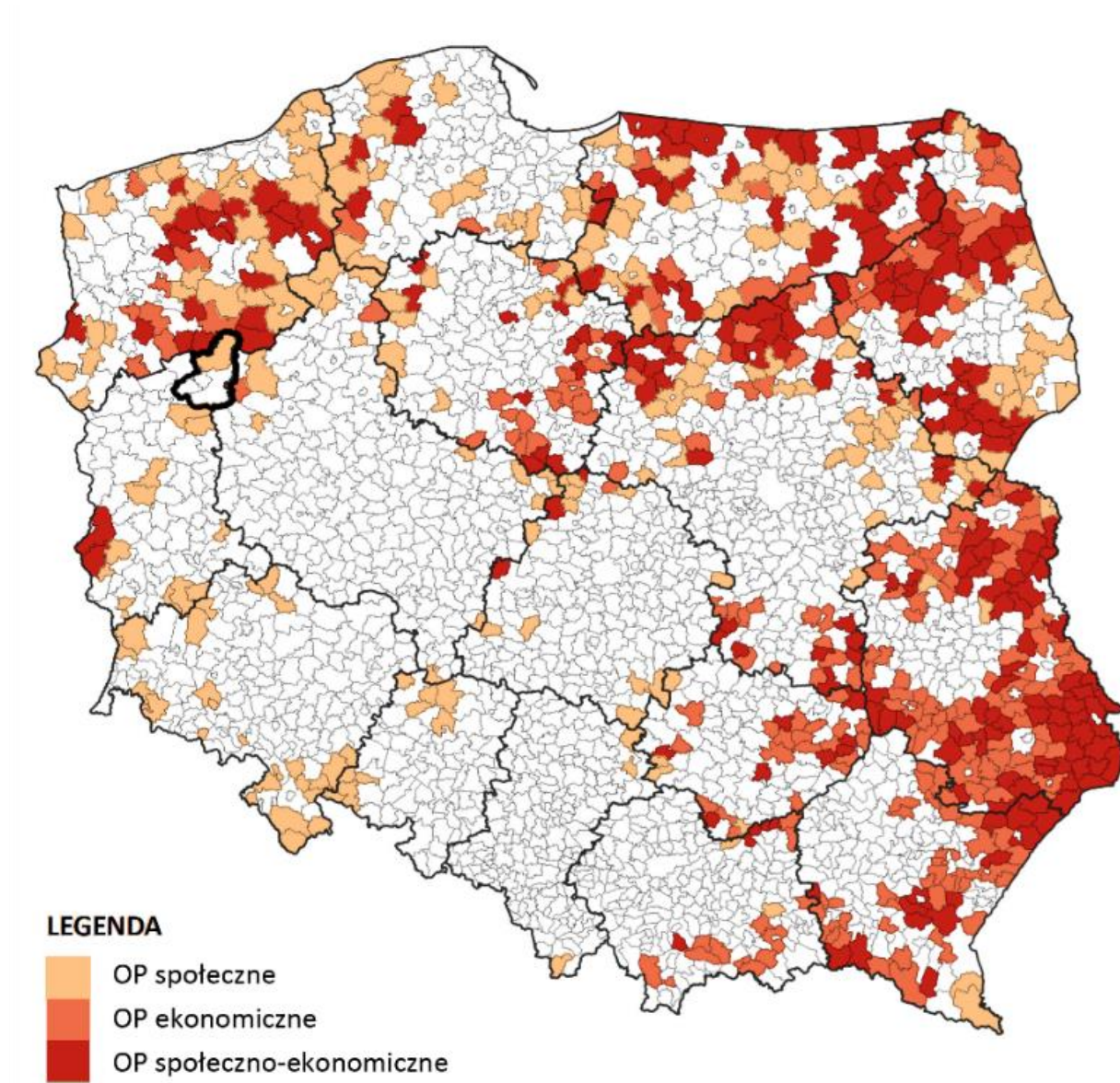
Obszar PWLZR (zwłaszcza jego północna część) charakteryzuje się wysokim (również na tle kraju) natężeniem cech problemowych, przede wszystkim w sferze społecznej, ale i ekonomicznej. Został zakwalifikowany do obszarów problemowych (gmina Dobiegniew), zmarginalizowanych w dwóch kategoriach, jako społeczny obszar problemowy oraz obszar transformacji (ryc.6) ²¹. Dodatkowo pozostałe gminy Drezdenko, Stare Kurowo i Zwierzyn na poziomie regionalnym zostały wskazane jako gminy z utrudnionymi warunkami rozwoju.

Do delimitacji społecznych obszarów problemowych wykorzystano szereg zmiennych min. starość demograficzna, saldo migracji, edukacja, wykształcenie, ubóstwo dochodowe, podaż usług, aktywność społeczna.

---

²¹ Delimitacja obszarów problemowych typy gmin Śleszyńskiego. Delimitacja obszarów problemowych w Polsce dla potrzeb wynikających z polityki rozwoju po raz pierwszy została wykonana w 2016 r. w Instytucie Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN (Śleszyński i in. 2017).

Ryc. 6. Delimitacja obszarów problemowych

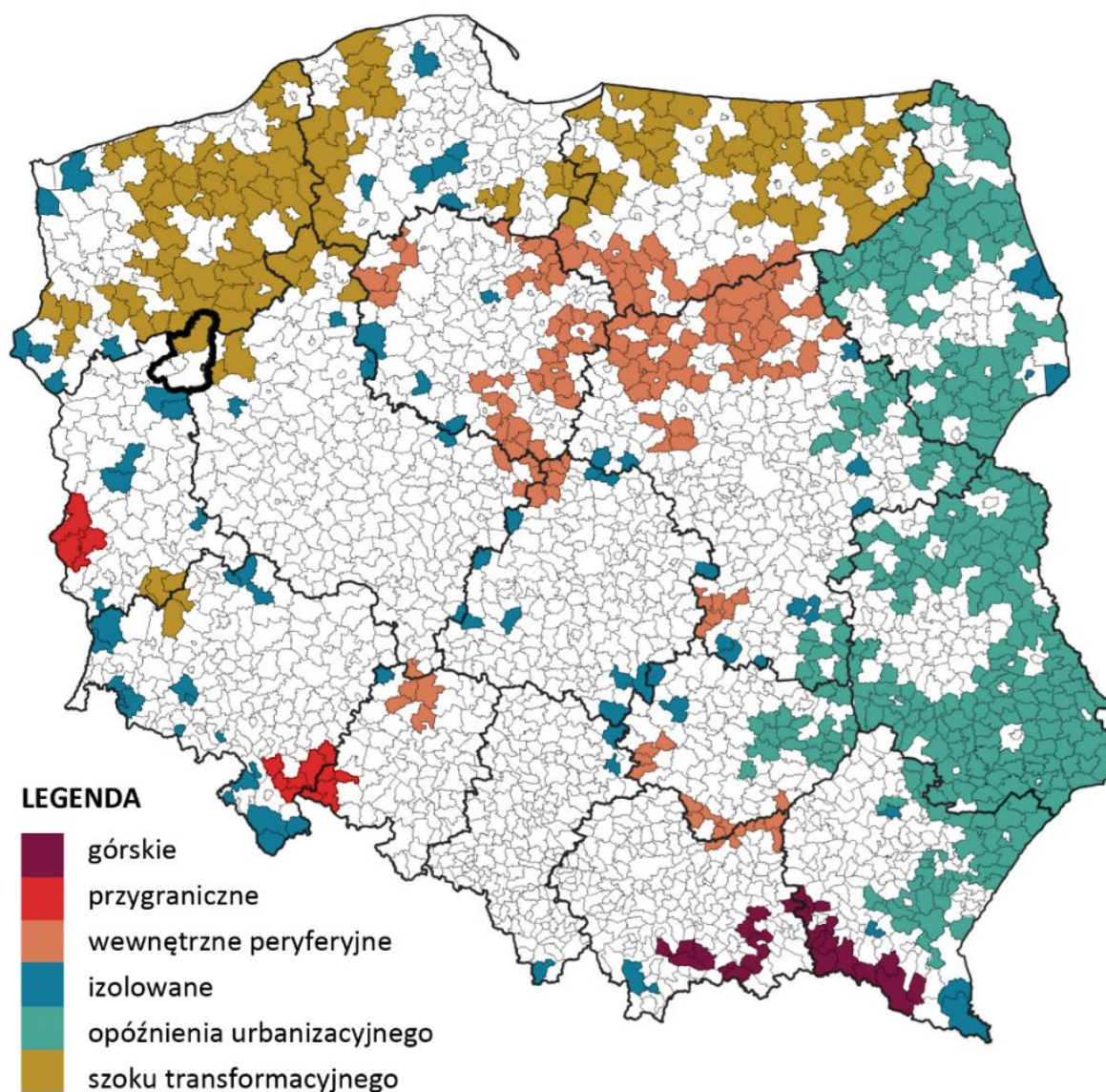

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Aktualizacji delimitacji obszarów problemowych w Polsce na 2018 rok. (P. Śleszyński z zespołem. Warszawa, 13 grudnia 2019 r.)

W skład obszaru partnerstwa wchodzi również obszar szoku transformacyjnego gminy Dobiegniew, który powstał w wyniku transformacji politycznej po 1989 r., w którym wystąpiło poważne załamanie społeczno-gospodarcze, w tym zwłaszcza związane ze

spadkiem rolnictwa uspołecznionego oraz powiązanego z nim przetwórstwa rolno-spożywczego (ryc.7).²²

Ryc. 7. Typologia obszarów problemowych

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Aktualizacji delimitacji obszarów problemowych w Polsce na 2018 rok. (P. Śleszyński z zespołem. Warszawa, 13 grudnia 2019 r.)

W celu wskazania poziomu rozwoju i bieżącej sytuacji społeczno-gospodarczej partnerstwa wyznaczony zostanie ogólny wskaźnik rozwoju PWLZR oraz przeprowadzona zostanie analiza w trzech wymiarach społecznym, gospodarczym,

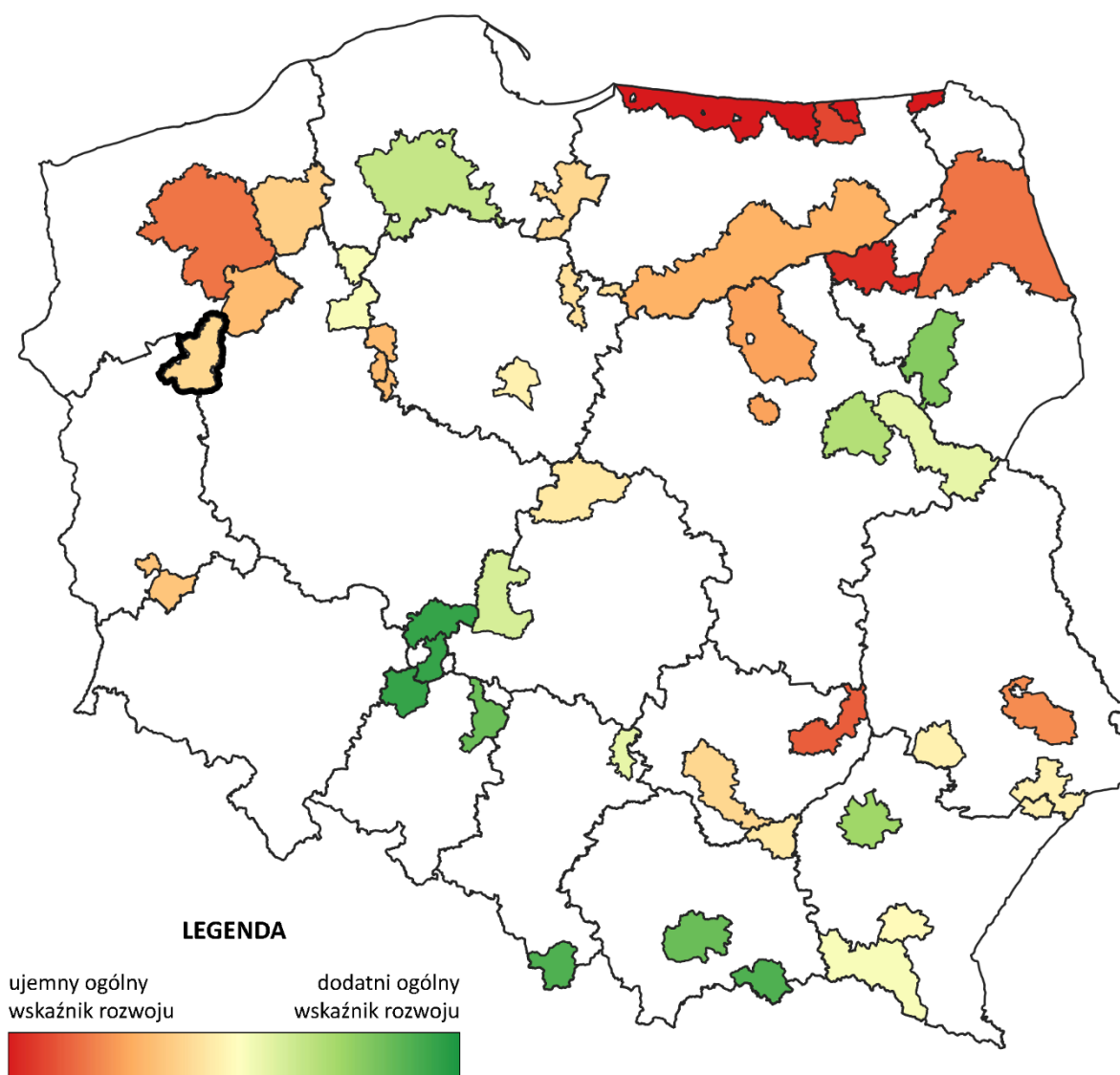
²² Aktualizacja obszarów problemowych na rok 2018. Śleszyński i in., 2019 r.

środowiskowo-przestrzennym, dzięki czemu wskazany zostanie faktyczny, kompleksowy obraz endogenicznych potencjałów i deficytów obszaru oraz każdej z analizowanych jednostek.

2.1.1. Ogólny wskaźnik rozwoju partnerstwa

Syntetyczny wskaźnik ogólnego rozwoju dla PWLZR został obliczony jako średnia ważona wskaźników ogólnych poszczególnych gmin, w odniesieniu do liczby mieszkańców w latach 2015-2019 (ryc.8).

Ryc. 8. Ogólny wskaźnik rozwoju partnerstwa

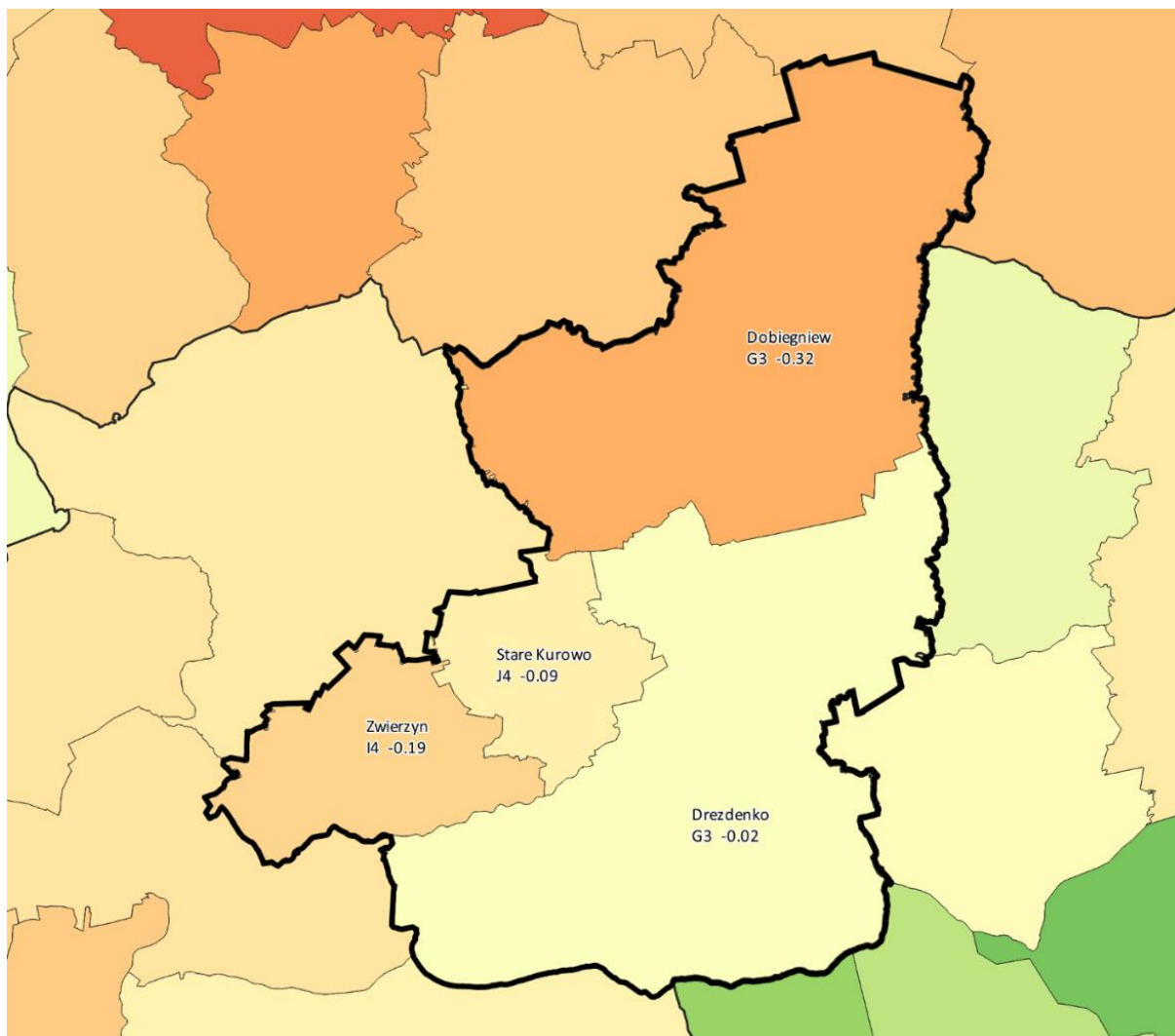

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Wartość wskaźnika dla PWLZR jest ujemna (- 0,11 w 2019 r.), świadczy to o niskim poziomie rozwoju społeczno – gospodarczego tego obszaru, jednak dynamika zmian

jest dodatnia, co wskazuje na złożoność i nieznaczną poprawę sytuacji. Należy wziąć pod uwagę fakt, że zróżnicowanie wewnątrz Partnerstwa jest znaczne, największy potencjał rozwojowy wykazuje Drezdenko, mniejszy Stare Kurowo, Zwierzyn i najmniejszy Dobiegniew (Ryc. 9).

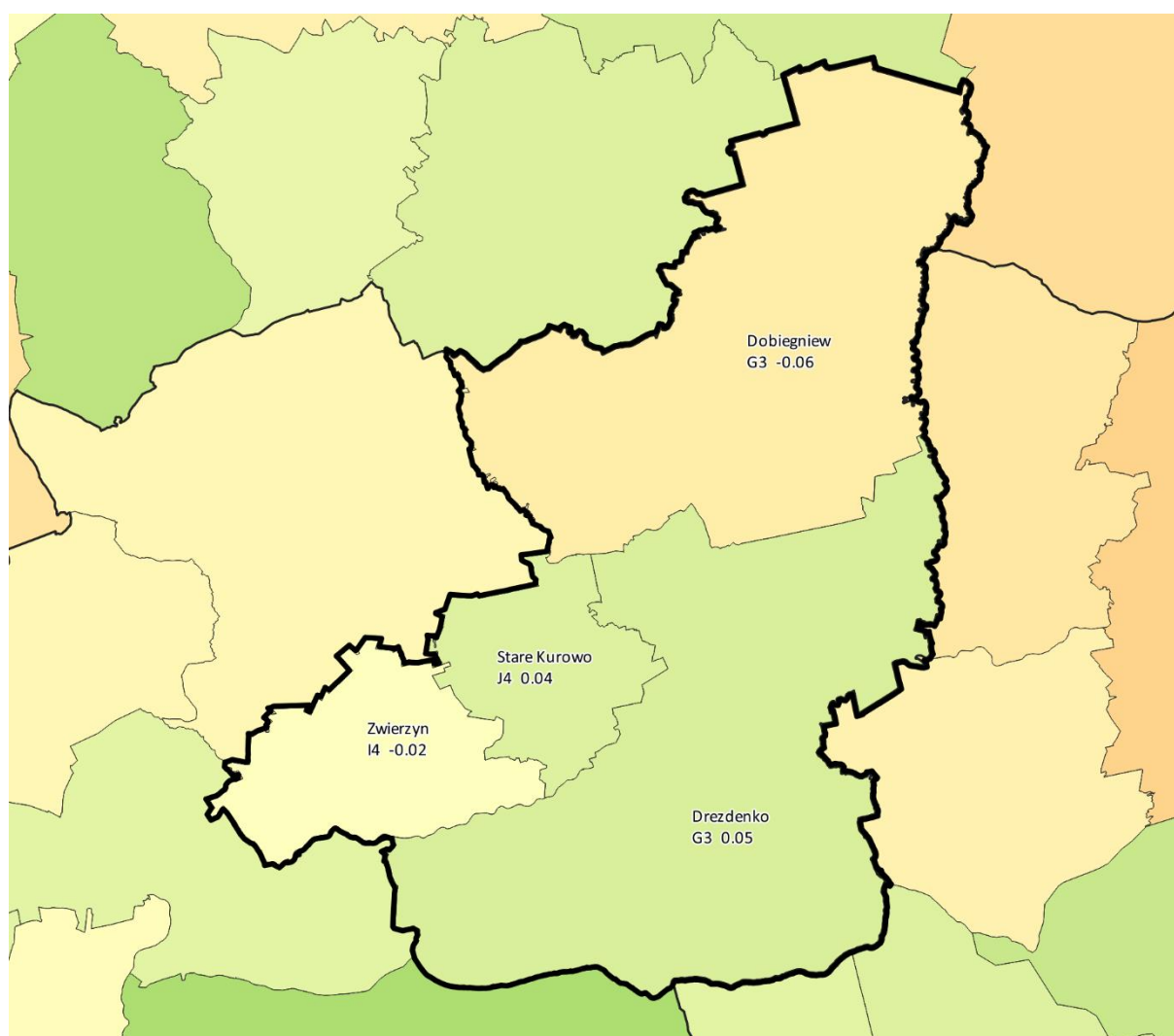
Ryc. 9. Ogólny wskaźnik rozwoju gminy 2019 r.

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie MRL

W obszarze Partnerstwa (ryc. 10) najniższy poziom rozwoju społeczno-gospodarczego i największa dynamika ujemna zmian występuje w Dobiegniewie, najwyższy potencjał rozwojowy z dodatnią dynamiką zmian choć niskim i nadal ujemnym poziomem rozwoju prezentuje Drezdenko.

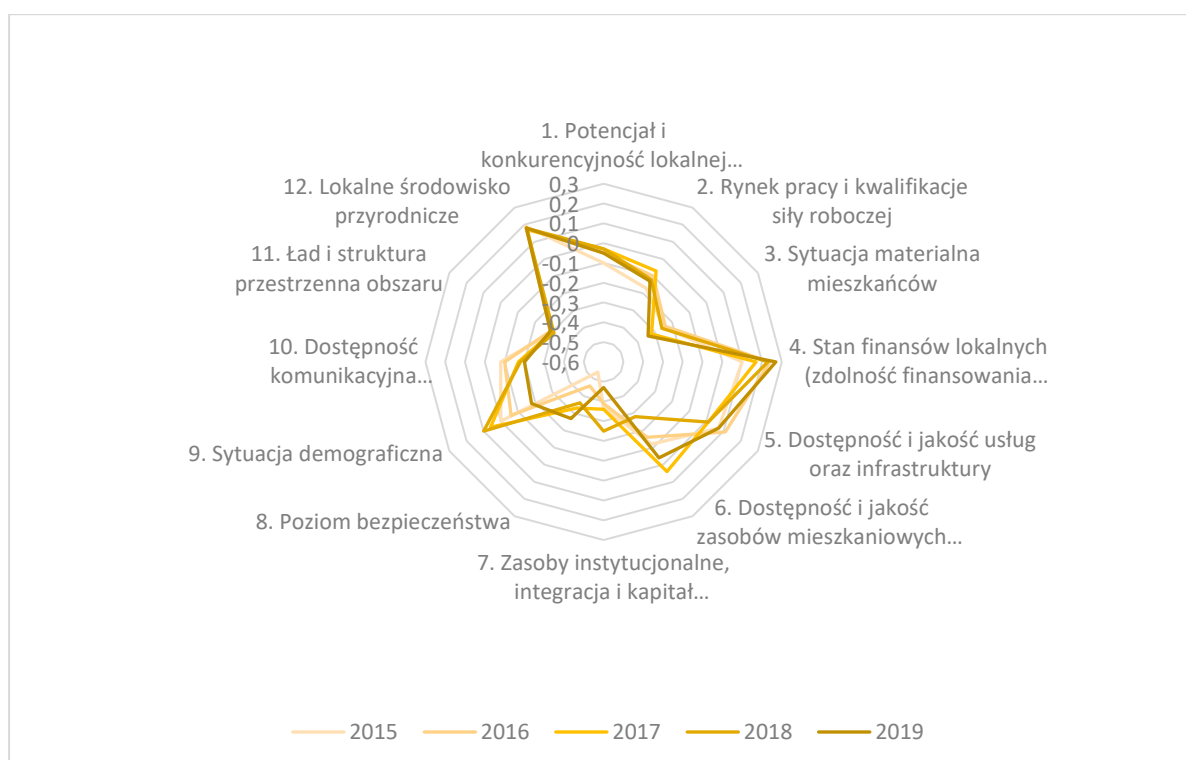
Ryc. 10. Dynamika ogólnego wskaźnika rozwoju gminy 2015-2019

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie MRL

Ponieważ bieżąca sytuacja wskazuje na występowanie problemów rozwojowych PWLZR przeprowadzenie dalszych analiz w poszczególnych wymiarach: gospodarczym, społecznym oraz środowiskowo – przestrzennym i obszarach wchodzących w ich skład pozwoli na zdiagnozowanie kluczowych sfer o najbliższych potencjałach i perspektywach rozwoju.

Ryc. 11. Wskaźnik rozwoju w obszarach w latach 2015 -2019

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitor Rozwoju Lokalnego

Analiza poszczególnych obszarów (ryc.11) jednoznacznie wskazuje na utrzymywanie się negatywnego trendu rozwojowego w większości z nich. Najmniej korzystna sytuacja widoczna jest w poszczególnych sferach kolejno:

- zasoby instytucjonalne, integracja i kapitał społeczny gminy,
- sytuacja materialna mieszkańców,
- ład i struktura przestrzenna obszaru,
- poziom bezpieczeństwa,
- dostępność komunikacyjna (zewnętrzna i wewnętrzna),
- demografia,
- rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej,
- potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki,
- dostępność i jakość zasobów mieszkaniowych w gminie,

Obszarami o dodatnim trendzie rozwojowym są kolejno:

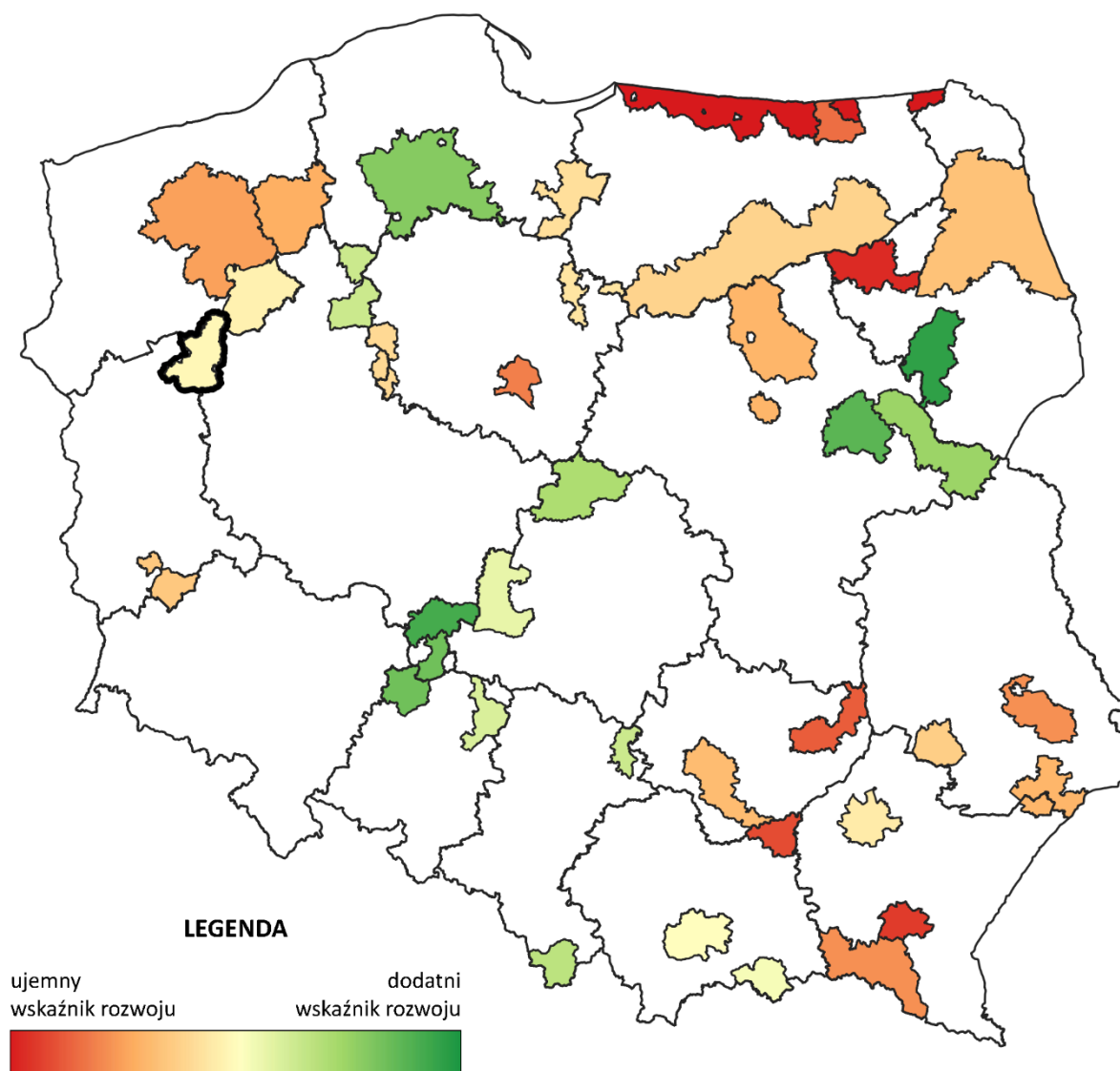
- stan finansów lokalnych (zdolność finansowania rozwoju),
- lokalne środowisko przyrodnicze,
- dostępność i jakość usług oraz infrastruktury.

Na przełomie lat 2015-2019 korzystny rozwój wpływający na poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej PWLZR odnotowany został w sferze poziomu bezpieczeństwa, finansów i zasobów mieszkaniowych, rynku pracy i konkurencyjności lokalnych gospodarek, niekorzystne zmiany zaszły natomiast w obszarze demografii, dostępności komunikacyjnej, zasobach instytucjonalnych i sytuacji materialnej mieszkańców.

Dystans rozwojowy PWLZR jest widoczny i pogłębia się w większości sfer społeczno-gospodarczych. Biorąc pod uwagę wewnętrzne zróżnicowanie obszaru najbardziej zapóźnioną gminą jest Dobiegniew, najlepiej rozwiniętą Drezdenko, w przypadku dwóch pozostałych Stare Kurowo jest bardziej rozwojowe niż Zwierzyn.

2.1.2. Analiza wskaźnikowa w wymiarze gospodarczym

Ryc. 12. Gospodarczy wskaźnik rozwoju partnerstwa

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

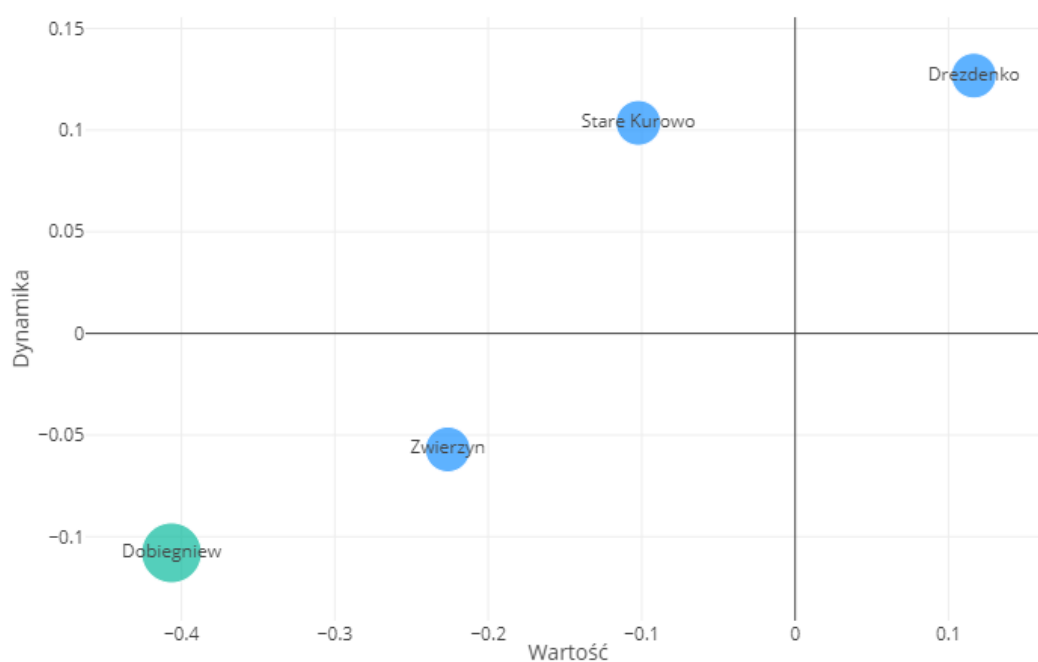
Ryc. 13. Gospodarczy wskaźnik rozwoju PWLZR w latach 2015-2019

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Analiza wymiaru gospodarczego Partnerstwa potwierdza problemy rozwojowe tego obszaru, wartość wskaźnika jest ujemna jednak maleje w czasie, świadczy to o nieznacznej poprawie sytuacji (- 0,12 w 2015 r., - 0,06 w 2019 r.) (ryc.12; 13). Najmocniejszą pozycję, dynamika powyżej średniej dla grupy porównawczej, odnotowano w przypadku Drezdenka (0,13). Pozytywne zmiany zachodzą również w Starym Kurowie (0,1). Negatywny trend utrzymuje się w Dobiegniewie i Zwierzynie (- 0,11, - 0,06) (ryc.14). Pogłębiona analiza składowych wskaźnika (ryc.15) pozwoli na zidentyfikowanie, który z elementów poziom konkurencyjności, stan finansów lokalnych, rynek pracy czy sytuacja materialna mieszkańców determinują obecną sytuację.

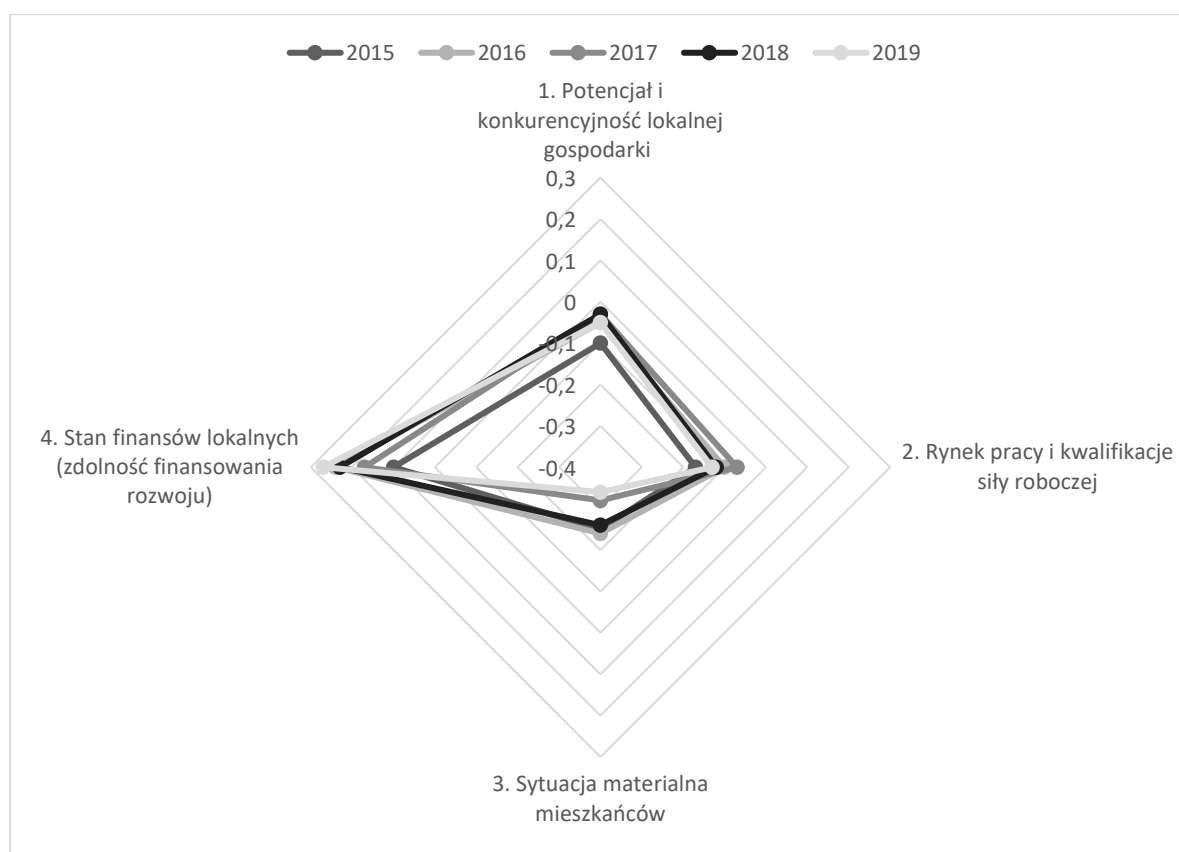
Ryc. 14. Dynamika rozwoju gospodarczego w gminach PWLZR

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego

PWLZR posiada *niski potencjał i poziom konkurencyjności lokalnej gospodarki* jednak w ostatnich latach uwidacznia się pozytywny trend zmian (- 0,10 w 2015 r., - 0,05 w 2019 r.). Drezdenko ma największy potencjał rozwoju gospodarczego (0,16), Stare Kurowo i Zwierzyn mają niski poziom konkurencyjności, jednak dynamika zmian jest dodatnia (0,12; 0,02), co wskazuje na poprawę sytuacji. Dobreń charakteryzuje się ujemną wartością wskaźnika i dynamiką zmian (- 0,23), świadczy to o potrzebie wdrożenia działań mających na celu aktywizację potencjału gospodarczego w całym partnerstwie, w szczególności w Dobrzeniu (ryc.14).

Ryc. 15. Wymiar gospodarczy w poszczególnych obszarach PWLZR w latach 2015-2019

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Sytuacja materialna mieszkańców PWLZR pogarsza się, ujemne wartości wskaźnika wskazują na negatywny trend w tym obszarze (- 0,25 w 2015 r., - 0,34 w 2019r.). Dobiegniew ma najmniej korzystną sytuację z wartością wskaźnika - 0,71 w 2019 r. Nie znajduje to jednak odzwierciedlenia w opinii mieszkańców PWLZR, którzy w dalszym ciągu oceniają swoją sytuację materialną jako dobrą (46%) i bardzo dobrą (25%), stać ich na zaspokajanie codziennych potrzeb. Jedynie 4% mieszkańców podkreśliło, że nie mają wystarczających środków finansowych na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych (załącznik nr 2)²³.

Sytuacja na rynku pracy jest niekorzystna pomimo niewielkiej tendencji wzrostowej (- 0,17 w 2015 r., - 0,13 w 2019 r.). W większości gmin Drezdenko, Dobiegniew i Stare Kurowo sytuacja ulega systematycznej poprawie, jedynie Zwierzyn wykazał negatywny trend.

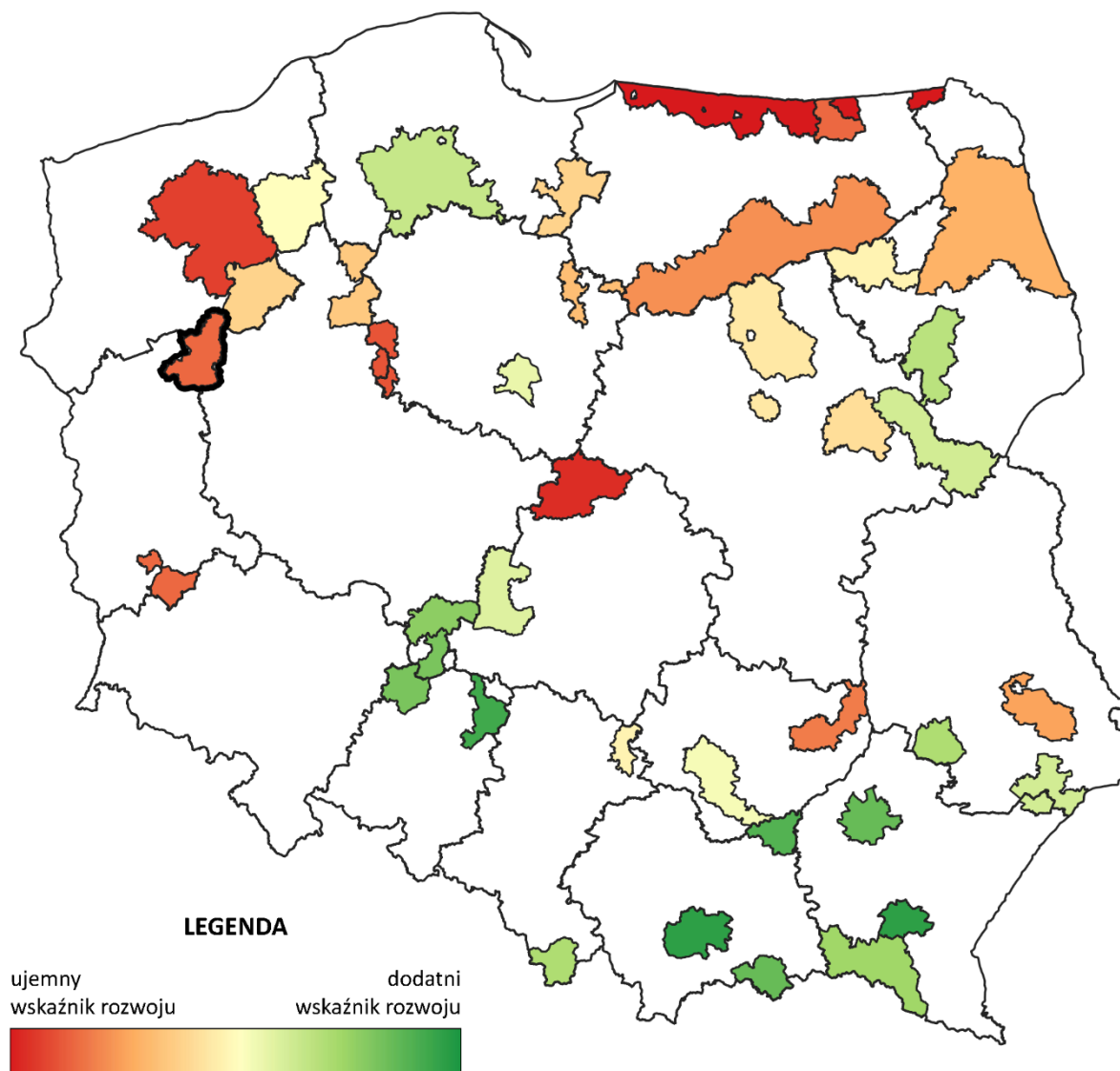
²³ Załącznik nr 2 Raport z badania mieszkańców PWLZR

Stan finansów lokalnych jest korzystny, wykazuje pozytywny trend zmian, w 2019 r. wskaźnik wyniósł 0,27 (0,10 w 2015 r.). Zwierzyn jako jedyna gmina, nie wykazała pozytywnej dynamiki zmian (ryc.15).

PWLZR nie ma wysokiego potencjału rozwoju, w ostatnich latach sytuacja uległa pogorszeniu. Niekorzystne uwarunkowania w obszarze gospodarczym uwidaczniają się w dużym zróżnicowaniu wewnętrznym w odniesieniu do rynku pracy, sytuacji materialnej mieszkańców i potencjału konkurencyjności lokalnej gospodarki. Najkorzystniejsza sytuacja występuje w zakresie finansów lokalnych, które wykazują tendencję wzrostową i satysfakcjonującą dynamikę zmian. Sytuacja finansowa PWLZR ulega ogólnej poprawie i może stanowić podstawę rozwojową dla Partnerstwa.

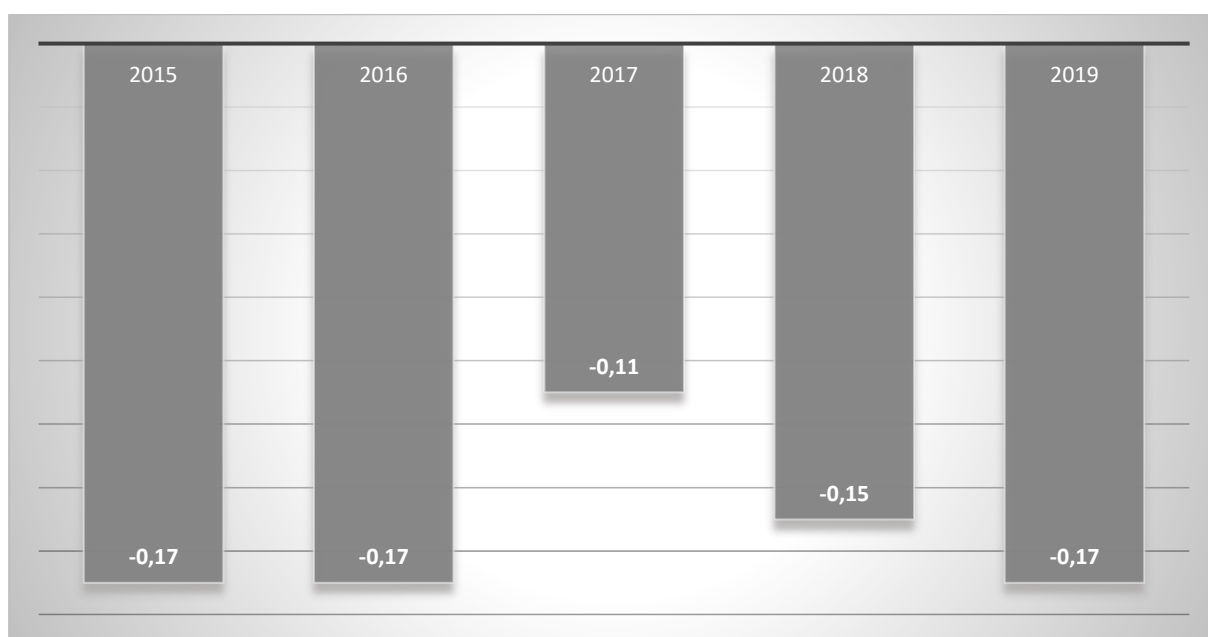
2.1.3. Analiza wskaźnikowa w wymiarze społecznym

Ryc. 16. Społeczny wskaźnik rozwoju partnerstwa

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

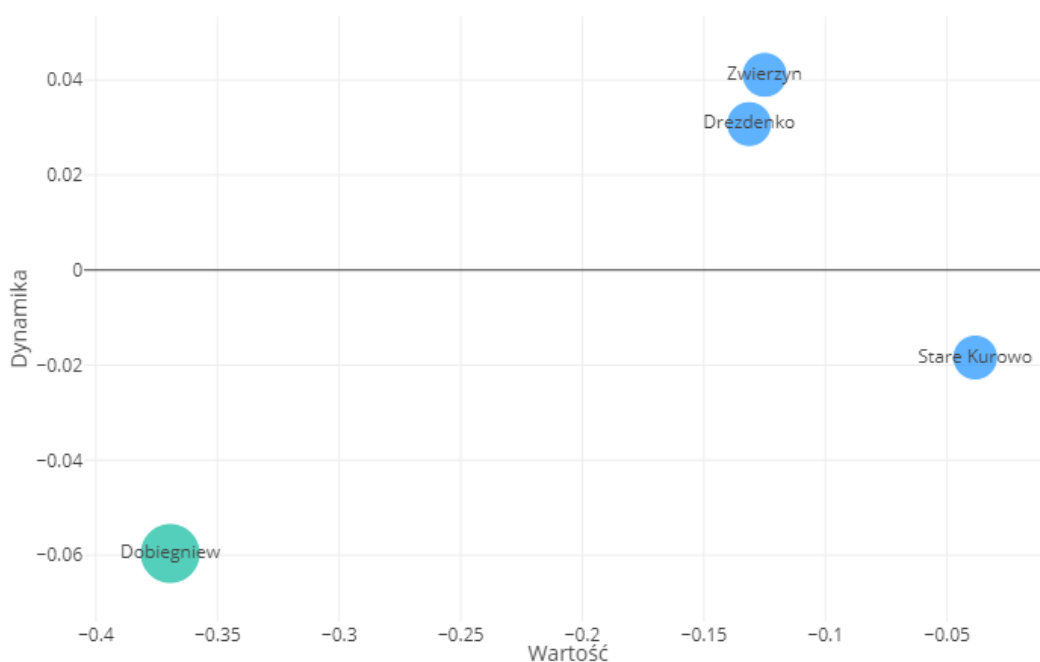
Ryc. 17. Wskaźnik rozwoju PWLZR w wymiarze społecznym w latach 2015-2019

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Sytuacja PWLZR w wymiarze społecznym jest niekorzystna i nie poprawia się. Wskazuje na to syntetyczny wskaźnik rozwoju obszaru na przestrzeni lat 2015 – 2019, który ma wartość ujemną i pozostaje na niezmiennym poziomie (ryc.16;17).

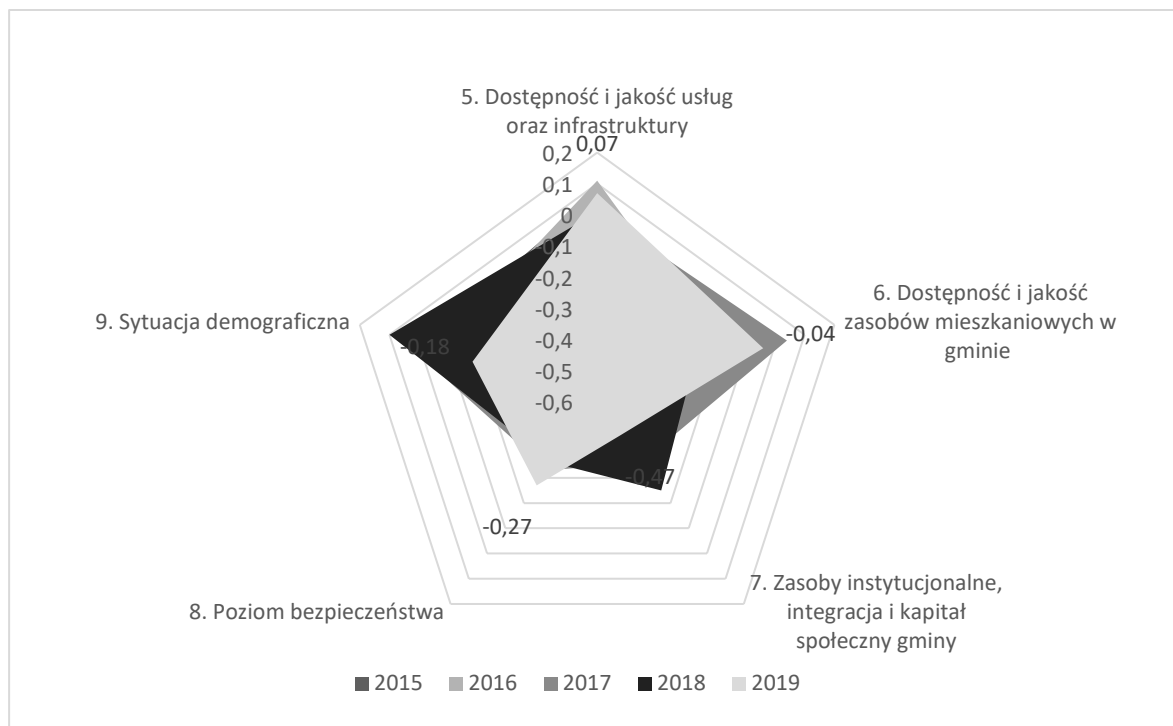
Ryc. 18. Dynamika rozwoju społecznego w gminach PWLZR

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego

Biorąc pod uwagę wewnętrzne zróżnicowanie, wszystkie gminy mają wartość wskaźnika poniżej średniej grup porównawczych. Dodatnią dynamikę zmian mają Zwierzyn i Drezdenko, natomiast ujemną świadczącą o pogłębieniu problemu Stare Kurowo i Dobiegniew (ryc.18).

Ryc. 19. Wymiar społeczny w poszczególnych obszarach PWLZR w latach 2015-2019

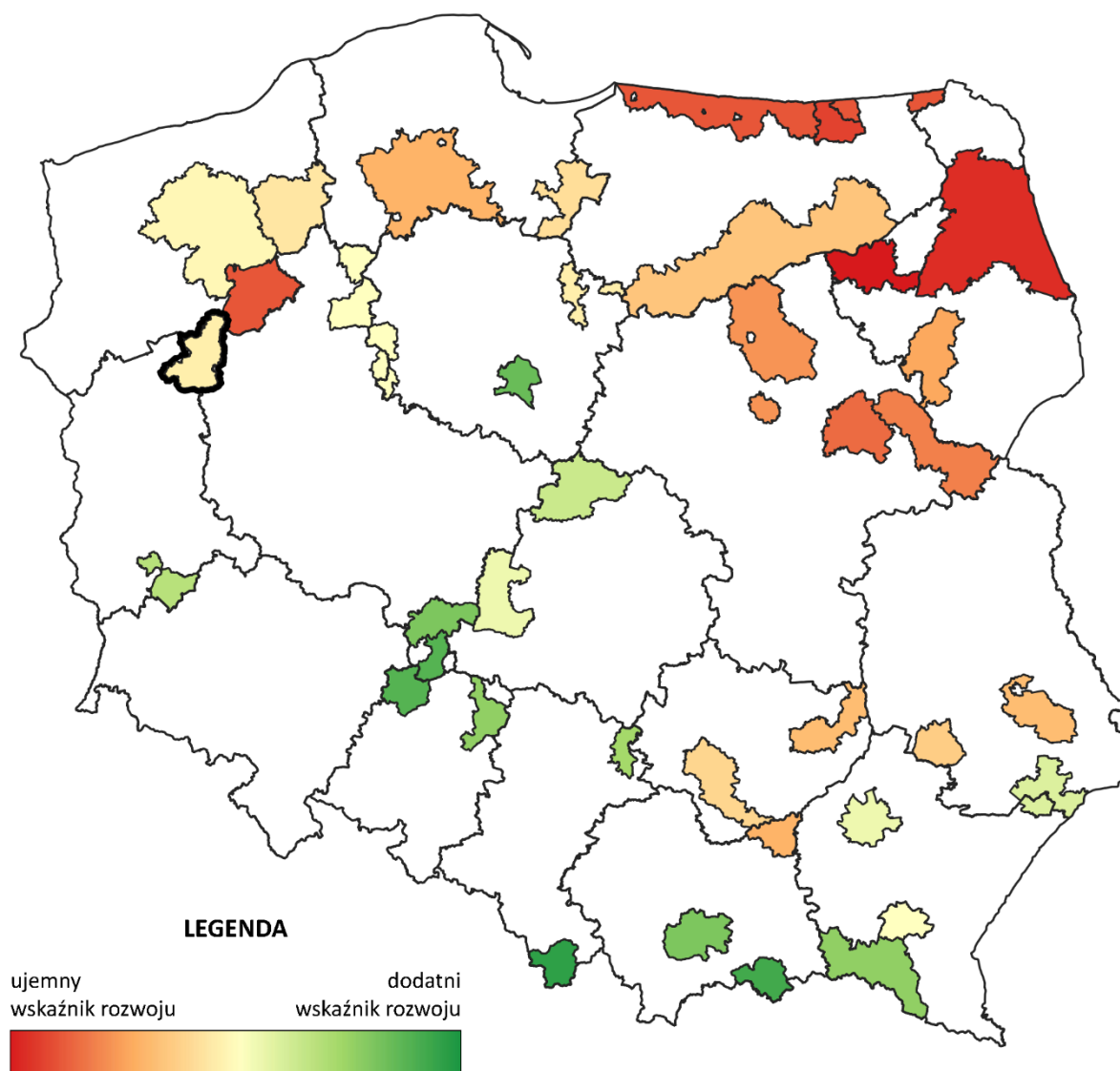

Dostępność i jakość usług oraz infrastruktura wartość wskaźnika jest dodatnia (0,07 w 2019 r.), lecz wykazywała sporą zmienność na przestrzeni lat 2015-2019 (ryc.19). Wskazuje to na pozytywne zmiany w tym zakresie, jednak w pozostałych obszarach definiujących wymiar rozwoju społecznego odnotowano negatywny trend, czyli w *zasobach instytucjonalnych i kapitale społecznym gminy, poziomie bezpieczeństwa, dostępności zasobów mieszkaniowych i demografii*.

Analiza obszaru społecznego wykazała, że czynniki składowe, którymi badany jest wymiar społeczny poziomu rozwoju obszaru partnerstwa, są na niezadowolającym (ujemnym) poziomie. Poza dostępnością usług, która wykazuje poprawę sytuacji i znajduje to odzwierciedlenie w opinii mieszkańców, żaden z pozostałych aspektów rozwoju społecznego nie jest rozwijany. PWLZR stoi przed koniecznością zidentyfikowania i wdrożenia działań związanych z nowymi formami i sposobami wsparcia tego obszaru.

2.1.4. Analiza wskaźnikowa w wymiarze środowiskowym

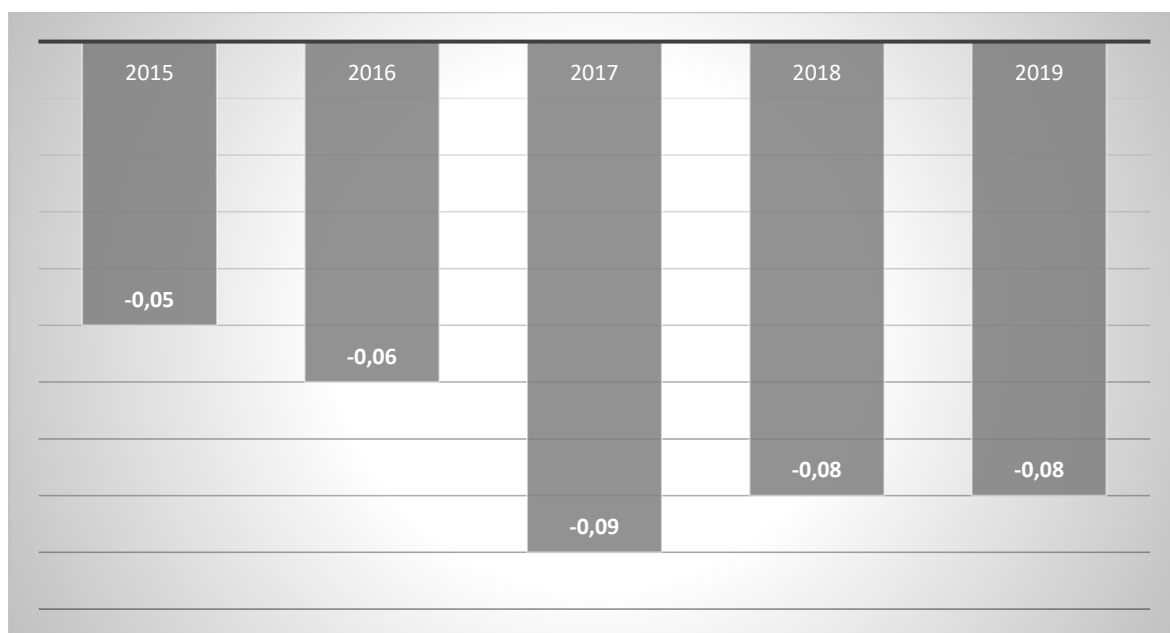
Ryc. 20. Środowiskowy wskaźnik rozwoju partnerstwa

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

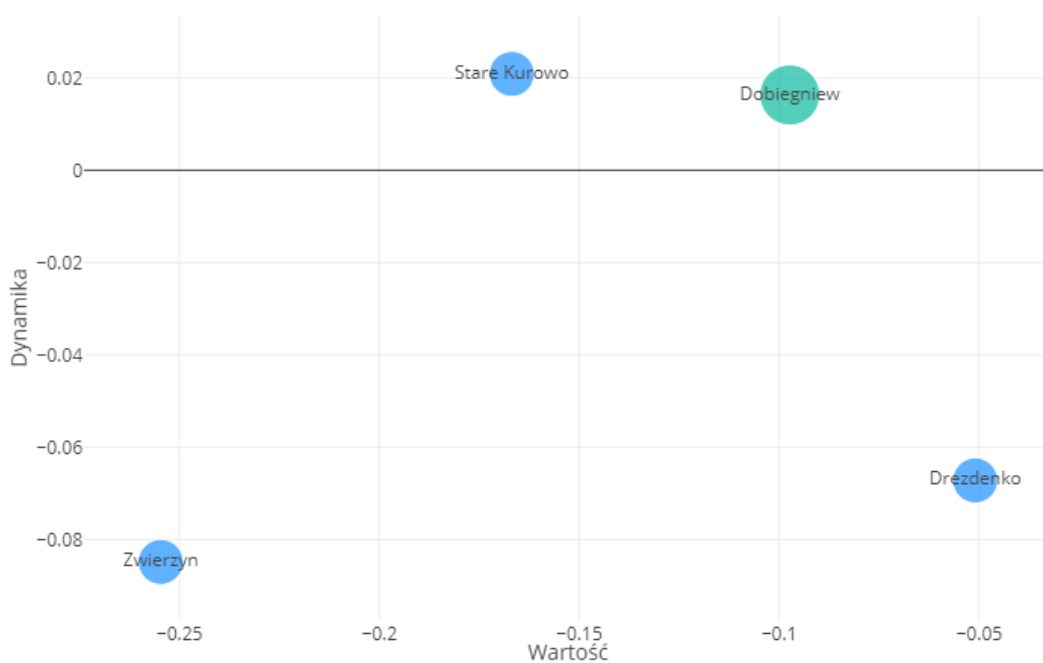
Sytuacja obszaru Partnerstwa w wymiarze środowiskowym nie jest korzystna, pomimo dużych walorów przyrodniczych wartość wskaźnika (- 0,08 w 2019 r.), jest ujemna, wskazuje to na pogarszanie sytuacji PWLZR na tle innych obszarów porównawczych. Pozytywnym aspektem jest fakt wyhamowania tendencji spadkowej w 2018 r. (ryc. 20). Wartość wskaźnika jest ujemna dla wszystkich gmin (ryc.21). Dobiegniew i Stare Kurowo mają dodatnią dynamikę zmian, co świadczy o nieznacznej poprawie sytuacji (ryc.22).

Ryc. 21. Wskaźnik rozwoju w wymiarze środowiskowym PWLZR w latach 2015-2019

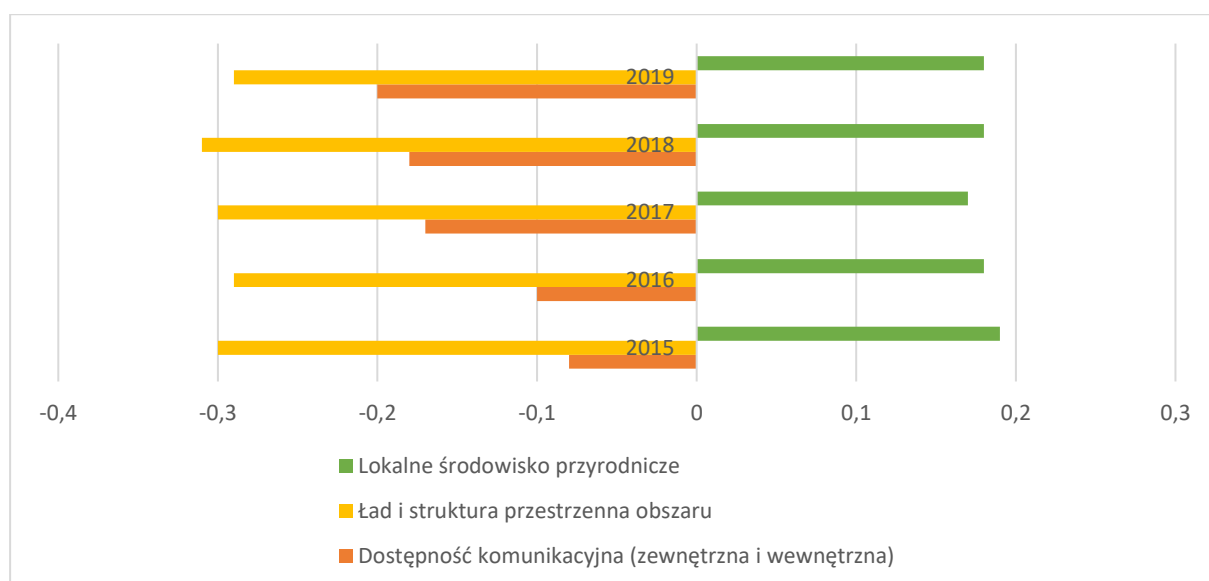
Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego.

Ryc. 22. Dynamika rozwoju środowiskowego w gminach PWLZR

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego.

Ryc. 23. Wskaźnik rozwoju środowiskowego Partnerstwa w obszarach w latach 2015-2019

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego

Biorąc pod uwagę obszary, które mają wpływ na wymiar środowiskowo-przestrzenny Partnerstwa to *lokalne środowisko przyrodnicze* odznacza się dużym pozytywnym wpływem rozwojowym, który jest jednak niewystarczający. Duże deficyty w dwóch pozostałych obszarach *ład przestrzenny i dostępność komunikacyjna* definiują bieżącą sytuację, która jest niekorzystna i wymaga interwencji w celu przeciwdziałania niekorzystnych zmianom (ryc.23).

PWLZR wyróżnia się na tle kraju ze względu na istniejące na jego obszarze walory przyrodnicze i krajobrazowe, związane m.in. z ponadprzeciętną lesistością (obecnością kompleksów leśnych: Puszczy Noteckiej i Drawskiej oraz wysokim odsetkiem powierzchni cennych przyrodniczo (obszarów chronionych), które stwarzają odpowiednie warunki do rozwoju. Istniejący potencjał nie jest jednak w pełni wykorzystany, co jest konsekwencją m.in. niedostatecznie rozwiniętej struktury przestrzennej i braku dostępności komunikacyjnej.

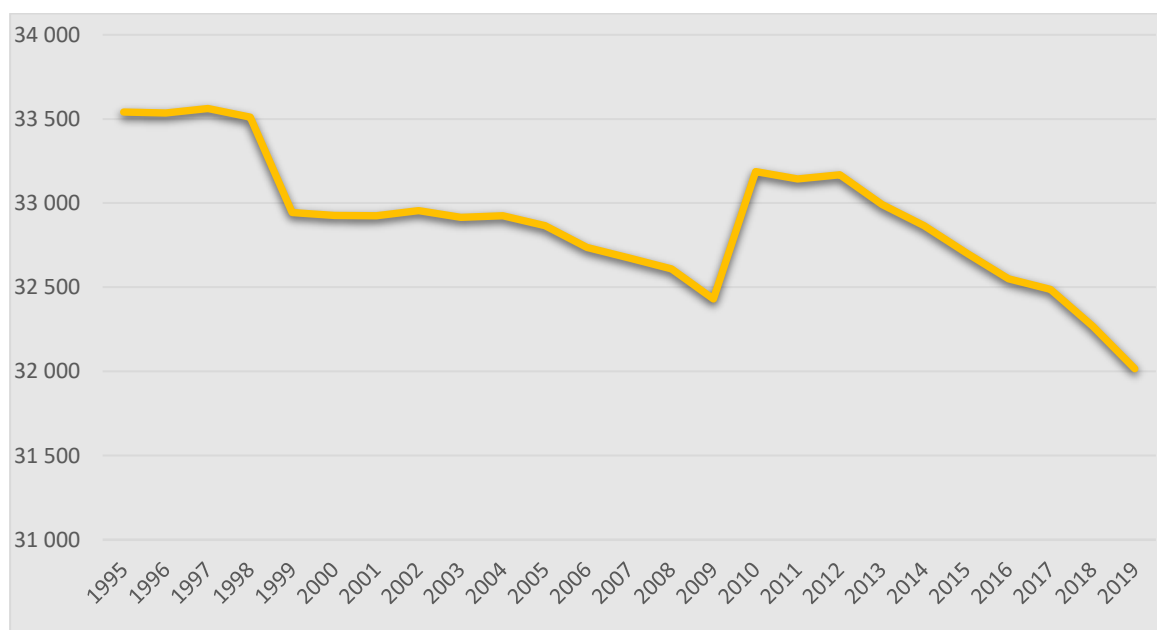
2.2. Analiza wskaźnikowa pogłębiona dla obszaru partnerstwa

Celem pogłębionej analizy poszczególnych aspektów rozwoju społeczno-gospodarczego PWLZR jest uściślenie, uszczegółowienie obrazu obszaru partnerstwa, dotarcie do przyczyn problemów, przewidywania skutków obecnej sytuacji, jeśli nie zostaną podjęte działania zaradcze.

2.2.1. Demografia

Globalny charakter przemian procesów demograficznych zachodzących w całej Europie, kraju i regionie powoduje zmiany struktury demograficznej w partnerstwie, które są w dużej mierze efektem niekorzystnych trendów starzenia się społeczeństwa, niskiego wskaźnika urodzeń, ruchu naturalnego ludności oraz migracji. Skala i natężenie tych zjawisk mają wpływ m.in. na stan i strukturę ludności, rynek pracy czy system oświaty, ochrony zdrowia i opieki społecznej.

Ryc. 24. Liczba ludności PWLZR w latach 1995-2019

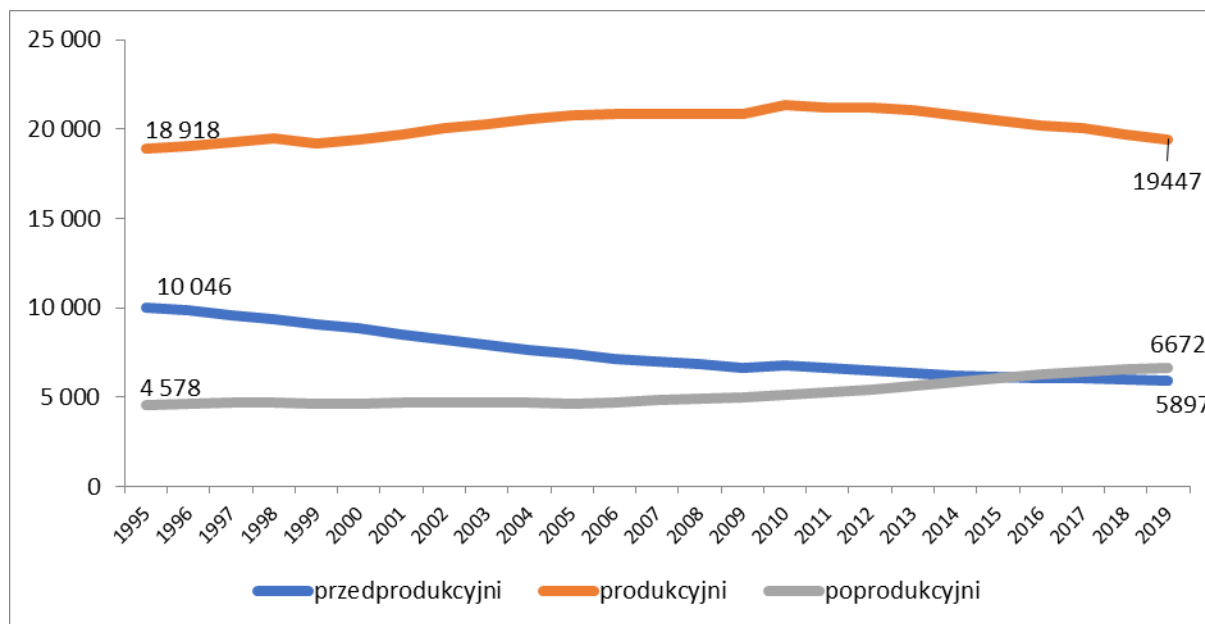

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie GUS

Od 1995 roku liczba ludności PWZR systematycznie maleje, w 2019 r. wyniosła 32 tys. (ryc. 24). Dodatkowo niepokój budzi zmiana struktury demograficznej partnerstwa spowodowana wzrostem udziału osób starszych a spadkiem udziału ludności w wieku produkcyjnym (ryc. 25). Oznacza to, że zastępowalność pokoleniowa na rynku pracy będzie znacząco utrudniona. Polityka obszaru partnerstwa w najbliższych dekadach musi wziąć pod uwagę starzenie się ludności, które wynika z jednej strony z niskiej dzietności (wynikającej głównie ze zmiany

modelu rodziny, zamożności społeczeństwa i aktywności zawodowej kobiet), a z drugiej z coraz wyższego poziomu ochrony zdrowia i opieki społecznej skutkującym wydłużaniem się przeciętnej długości trwania życia. Obserwowane w ostatnich latach natężenie oraz skala problemów ludnościowych i społecznych wymusza działania ze strony władz partnerstwa w zakresie dostosowania do zachodzących zmian infrastruktury i nakładów finansowych przeznaczonych na różne dziedziny życia społeczno-gospodarczego.

Ryc. 25. Liczba ludności w funkcjonalnych grupach wieku w latach 1995-2019

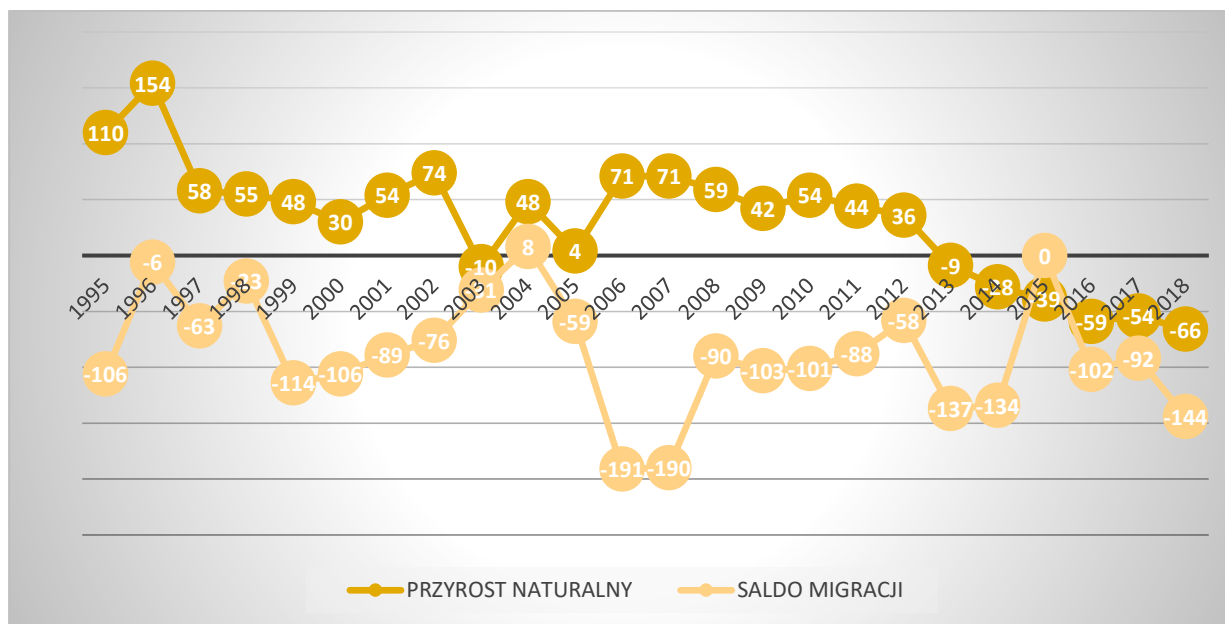
Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie GUS

W 2019 r. z 82 gmin województwa lubuskiego, aż w 60 z nich (tj. 73,2%) wystąpiło ujemne saldo migracji. Zmniejszenie liczby ludności obserwowane było w większości powiatów województwa lubuskiego, największe w najbardziej na północ wysuniętym powiecie *strzelecko-drezdeneckim* oraz w powiatach leżących w południowej części regionu: żagańskim, żarskim i krośnieńskim. Odpływ ludności z obszaru województwa w największym stopniu dotyczył populacji w wieku produkcyjnym. W latach 2012 - 2019 saldo migracji ludności z tej grupy wiekowej, wyniosło odpowiednio - 747 i - 1,193²⁴. W 2019 r. w PWLZR w grupie wiekowej ludzi młodych, w wieku 19-34 lat, saldo wyniosło - 0,66, głównie z gminy Dobiegniew. Od 1995 r. saldo migracji ogółem na obszarze partnerstwa jest ujemne, najniższe wartości - 190 odnotowano w latach 2006 i 2007 w następnych latach odpływ ludności nieco zmalał w 2018 r. wyniósł –

²⁴ Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030, załącznik – diagnoza, UMWL, 2021

144. Od 1996 r. przyrost naturalny (różnica między liczbą urodzeń a zgonów) wykazuje tendencję spadkową w 2018 r. osiągnął wartość – 66 oznacza to, że spadała liczba urodzeń oraz wzrosła liczba zgonów (ryc.26). W ostatnich latach spada również liczba kobiet w wieku prokreacyjnym w 2019 r. wyniosła 7 322 i zmniejszyła się (– 346) w porównaniu z 2015 r. Współczynnik dzietności w powiecie wyniósł 1,44 jest wyższy niż w województwie i kraju (1,33; 1,42) jednak nie zapewni prostej zastępowalności pokoleń (2,1) ²⁵.

Ryc. 26. Przyrost naturalny vs saldo migracji w PWLZR w latach 1995-2018

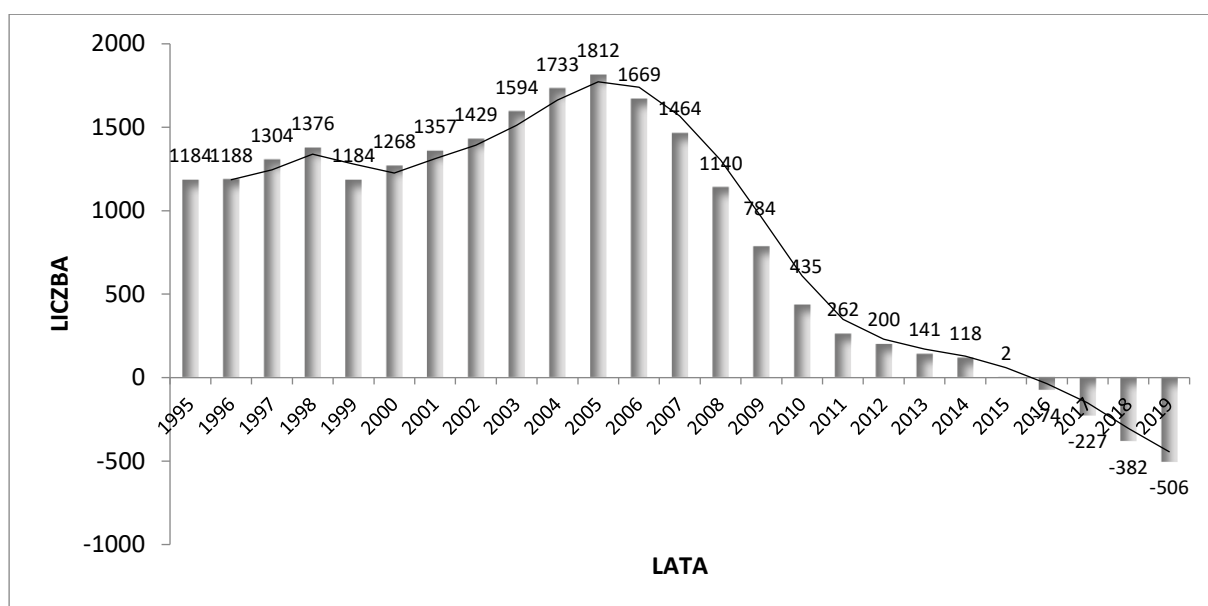

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie GUS

Rycina 27 wskazuje różnicę pomiędzy ludźmi młodymi a starszymi, od 2016 r. odnotowujemy przewagę osób starszych. W przypadku struktury wiekowej najmłodszych (ryc. 28) uwagę zwraca znaczny spadek liczby dzieci w wieku 0-2 lat i 3-6 lat, oprócz negatywnych zmian w sytuacji demograficznej oznacza to również negatywny wpływ na naliczenie subwencji oświatowej, a w konsekwencji na budżety gmin. Podobnie wygląda sytuacja w przypadku dzieci w wieku 15-19 lat, przy czym negatywny wpływ, dotyczyć będzie subwencji oświatowej i budżetu powiatu.

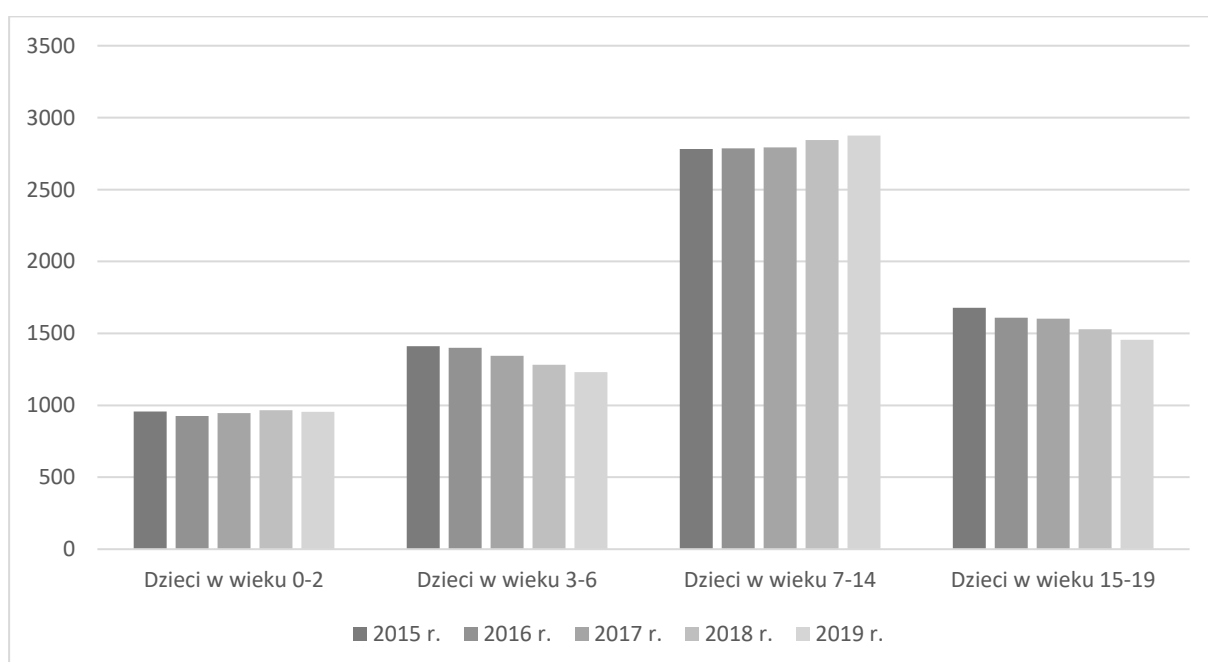
²⁵ Wskaźnik obrazuje zdolność do odtworzenia potencjału demograficznego w kolejnym pokoleniu (przyjmuje się że utrzymanie potencjału jest możliwe przy wartości wskaźnika 2,15 – 2,2)

Ryc. 27. Różnica liczby osób w grupie 20-24 a grupą 60-64

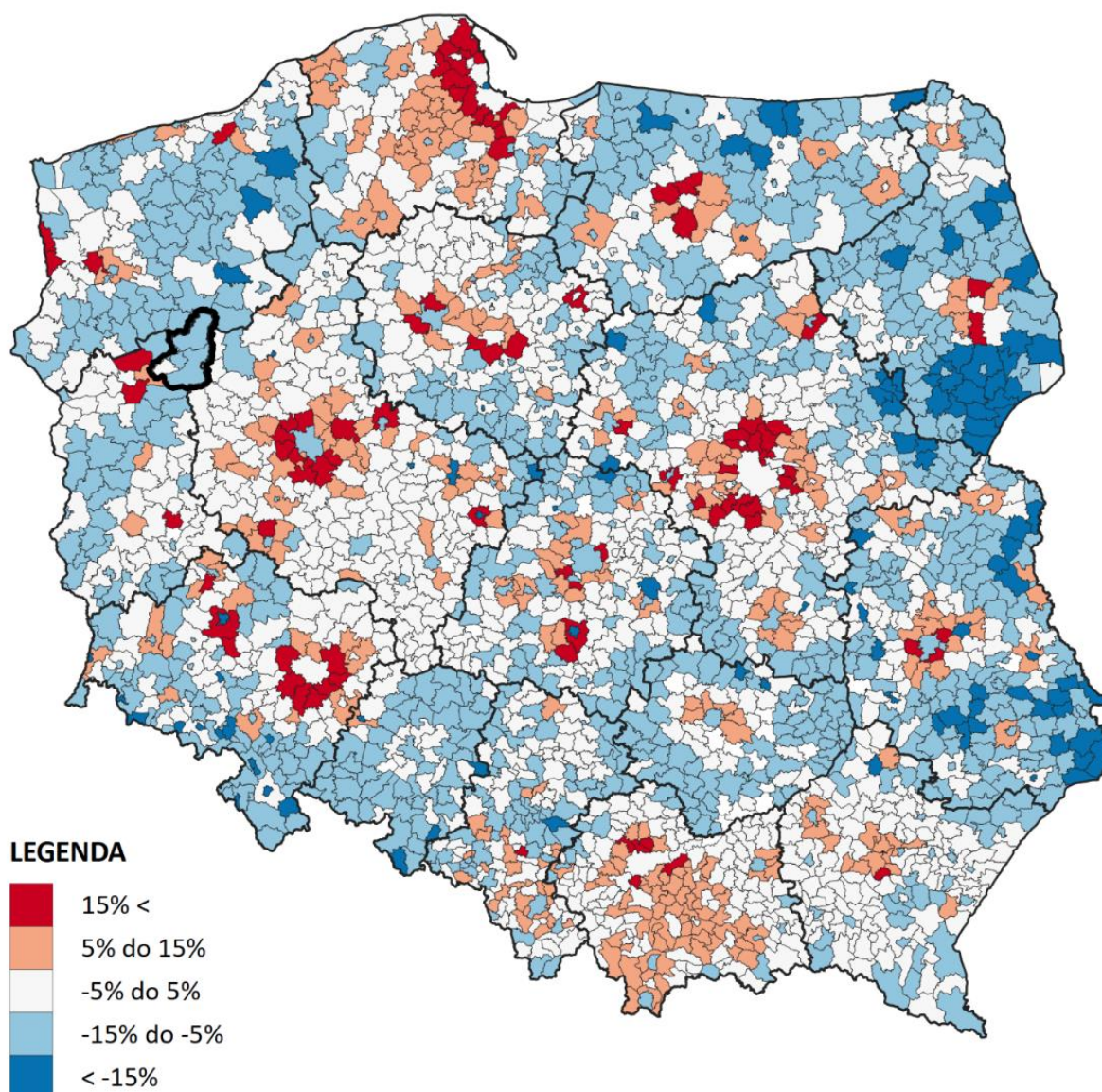
Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie GUS

Ryc. 28. Ludność struktura wiekowa – szczególne grupy wiekowe

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego.

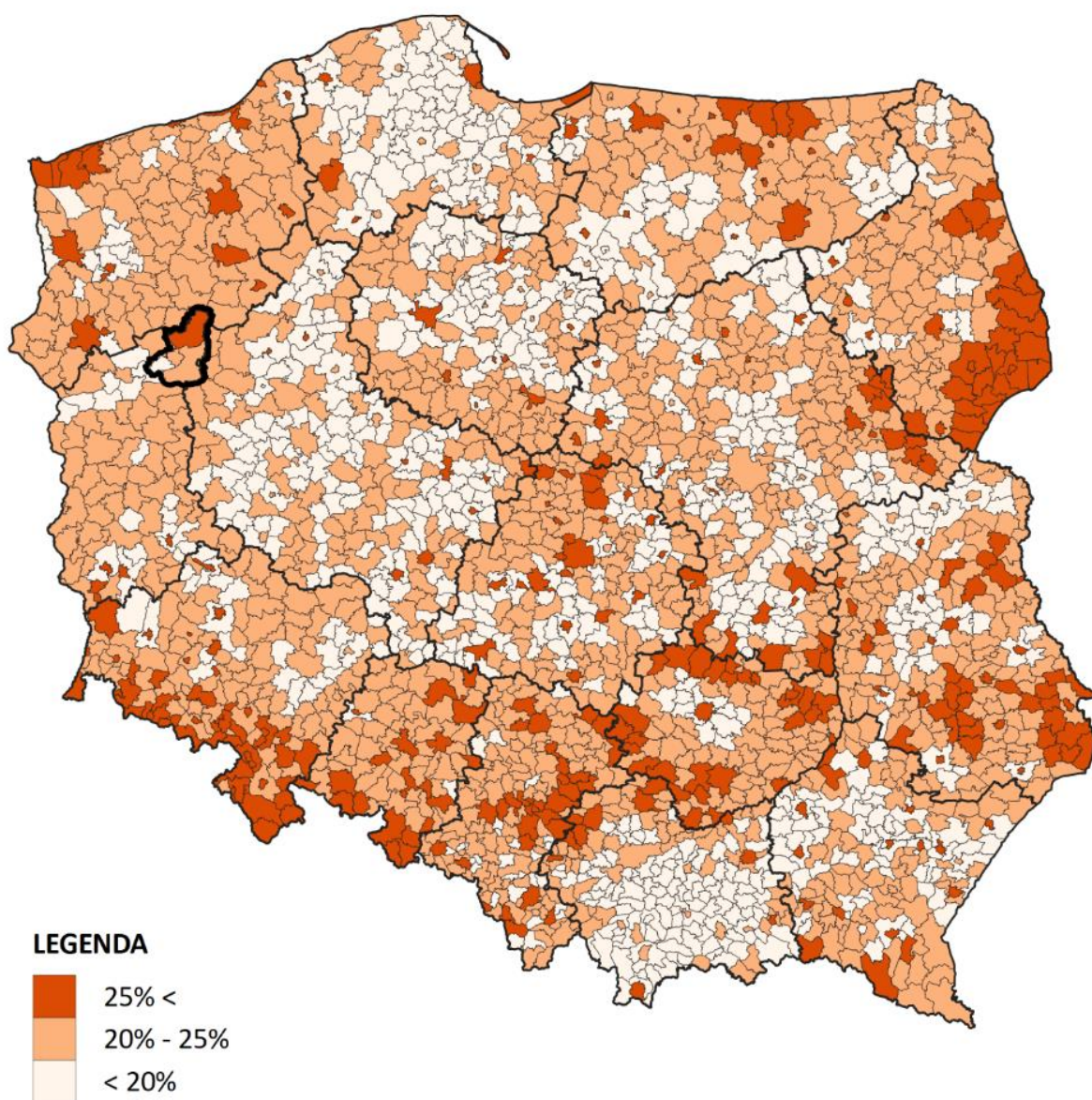
Ryc. 29. Prognoza zmiany liczby ludności ogółem w 2030 r.

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Prognozy ludności gmin GUS na lata 2017-2030

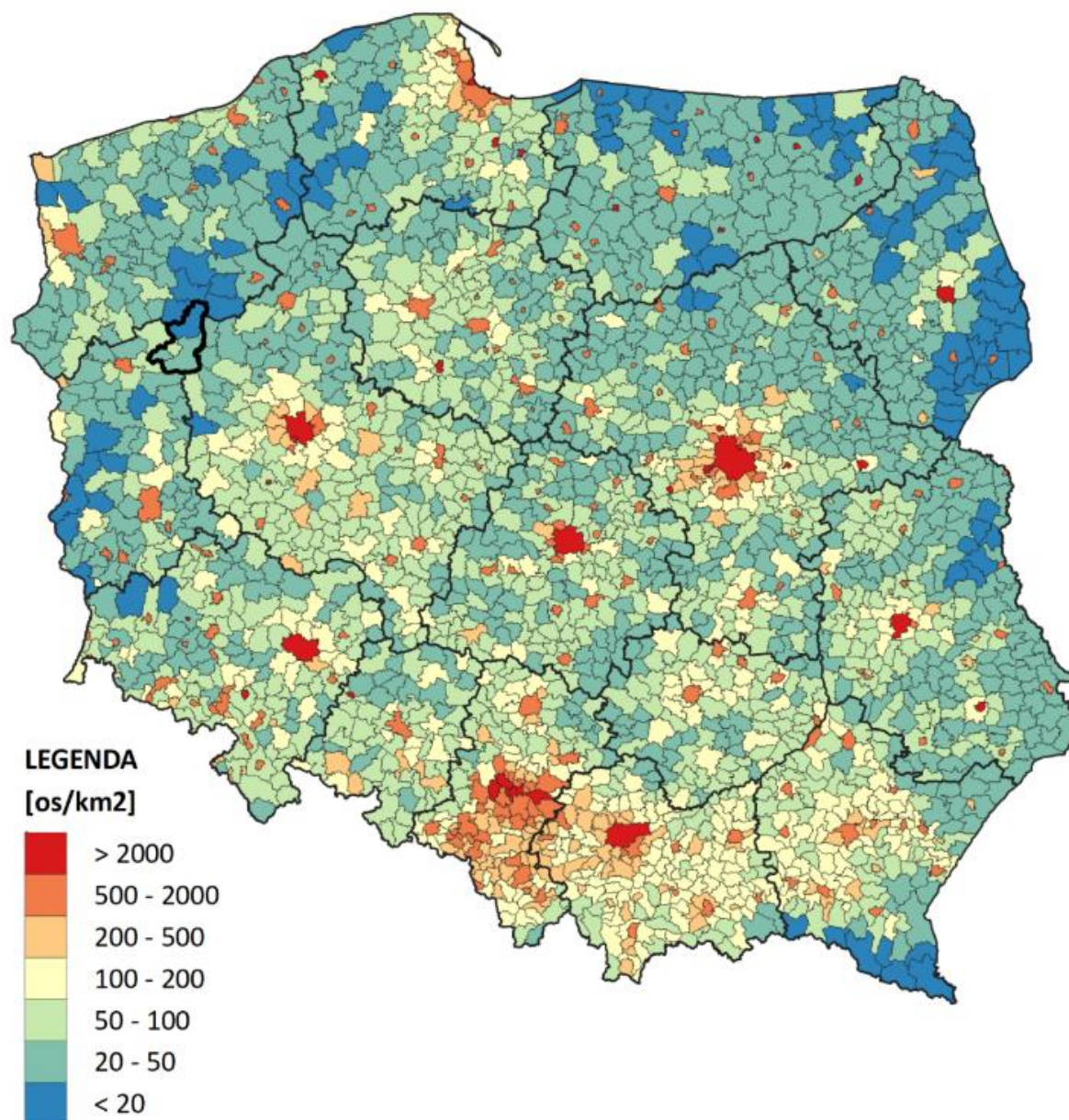
Województwo lubuskie wyróżnia niewielką w skali kraju gęstość zaludnienia, tj. liczba mieszkańców przypadająca na 1 km² powierzchni. Wartość tego wskaźnika w 2019 r. wyniosła 72 osoby na 1 km² wobec 123 osób na 1 km² średnio w kraju. Terytorium Partnerstwa charakteryzuje bardzo rzadkie zaludnienie, niskie nawet na tle obszarów wiejskich znacznej części Polski. Gęstość zaludnienia zamyka się w przedziale od 19 osób/km² w gminie Dobiegniew (miejsko-wiejskiej) do 52 w gminie Stare Kurowo (ryc.31). Negatywny trend w strukturze demograficznej w przyszłości zostanie utrzymany, prognozuje się spadek liczby ludności w obszarze partnerstwa do - 15%, przy jednoczesnym wzroście odsetka ludności w wieku 65+ powyżej 20% (ryc.30).

Ryc. 30. Prognozowany odsetek ludności w wieku 65+ w 2030 r.

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Prognozy ludności gmin GUS na lata 2017-2030

Ryc. 31. Gęstość zaludnienia

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych MRL

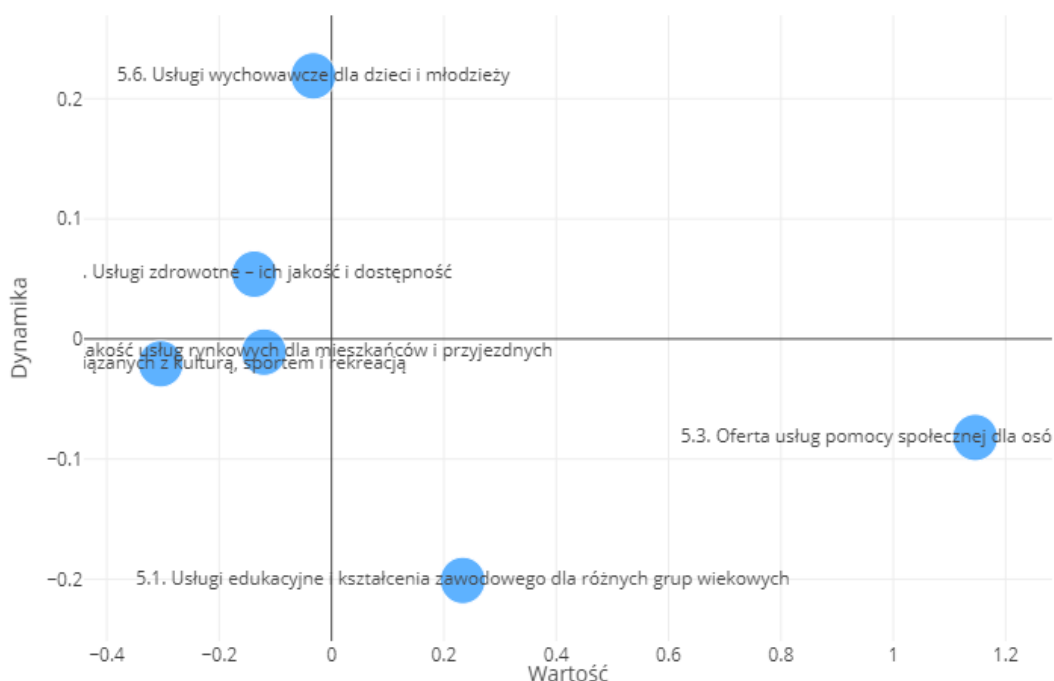
Zmiana struktury demograficznej PWLZR przejawia się poprzez systematyczny wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym i jednocześnie spadek populacji w wieku przedprodukcyjnym, które wskazują na starzenie się społeczeństwa. Stanowi to efekt niskiej dzietności i wydłużenia przeciętnego czasu trwania życia. PWLZR realizuje już działania na rzecz zwiększenia dostępu do usług dla osób starszych. W przyszłości należy skupić się na zapewnieniu dostępności odpowiedniego poziomu opieki medycznej oraz usług opiekuńczych (np. domów opieki, domów dziennego pobytu). Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu tworzenie i popularyzację działań (edukacyjnych, z zakresu kultury i in.) umożliwiających aktywne starzenie się na rzecz ograniczenia wykluczenia lub marginalizacji społecznej osób starszych będzie niezbędne. Ponadto istnieje potrzeba prowadzenia spójnej i racjonalnej polityki prorodzinnej przeciwdziałającej niskiemu przyrostowi naturalnemu.

2.2.2. Popyt na usługi (publiczne i rynkowe) oraz na infrastrukturę techniczną i społeczną w kontekście zmian demograficznych

2.2.2.1. Dostępność i jakość usług oraz infrastruktury

Dostępność usług jest oceniana pozytywnie, wskazują na to statystyki, jak i badania mieszkańców oraz władarzy i liderów obszaru Partnerstwa (ryc.32).

Ryc. 32. Dostępność i jakość usług oraz infrastruktury

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego.

Oferta usług pomocy społecznej dla osób wymagających wsparcia jest bogata i spełnia oczekiwania (1,15 w 2019 r.). Dobiegniew i Zwierzyn (1,77; 1,57) wyróżniają się na tle pozostałych gmin Partnerstwa domy pomocy społecznej, seniora i centra integracji społecznej odgrywają dużą rolę w zaspokajaniu potrzeb w tej sferze. Sytuacja w zakresie usług edukacyjnych kształcenia zawodowego w PWLZR jest korzystna, jednak pozostałe analizowane usługi, czyli wychowawcze dla dzieci i młodzieży oraz zdrowotne nie są realizowane na odpowiednim poziomie. Ujemny trend jakości usług rynkowych dla mieszkańców i przyjezdnych związanych z kulturą, sportem i rekreacją potwierdza opinię ankietowanej społeczności obszaru, która wskazywała na realizację potrzeb wyższego rzędu w zakresie kultury poza obszarem PWLZR w stolicach regionów lubuskiego i wielkopolskiego.

2.2.2.2. Usługi wychowawcze dla dzieci i młodzieży

Obszar PWLZR nie zapewnia odpowiedniej opieki żłobkowej na blisko 1000 dzieci (954 w 2019 r.) w wieku 0-2 lat funkcjonuje jedynie jedna placówka dysponująca 15 miejscami. Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach w stosunku do ogólnej liczby dzieci w tym wieku stanowi jedynie 0,02%. Wskazuje to na bardzo duży deficyt podaży usług w tym zakresie.

Kwestia dostępności miejsc i placówek przedszkolnych jest istotna w kontekście konieczności pogodzenia pracy z opieką nad dziećmi oraz rozpoczęcia kształcenia dzieci na bardzo wczesnym etapie rozwoju. Placówki wychowania przedszkolnego, w PWLZR łącznie funkcjonują 21 obiektów w 2019 r. oferujące 743 miejsca. Nie zaspokajają to popytu na usługi przedszkolne, gdyż w dalszym ciągu liczba miejsc w placówkach jest znacznie mniejsza niż liczba dzieci. W ostatnich latach zaszły niekorzystne zmiany, odnotowuje się malejącą liczbę dzieci w wieku przedszkolnym i związanym z tym spadkiem miejsc, przy jednoczesnym znacznym wzroście wydatków na utrzymanie placówek (tab.2).

Tabela 2. Usługi edukacyjne - przedszkola

Usługi edukacyjne i kształcenia zawodowego dla różnych grup-przedszkola	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2015/19	Dynamika
Przedszkola - liczba dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat)	1 412	1 399	1 345	1 282	1 231	-181	-13%
Przedszkola - liczba przedszkoli	22	23	25	22	21	-1	-5%
Przedszkola - liczba miejsc	782	821	816	765	743	-39	-5%
Przedszkola - liczba nauczycieli	37	40	42	40	38	1	3%
Przedszkola - wydatki na utrzymanie (tys.PLN)	3 804	4 011	4 239	4 744	5 354	1 550	41%

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitor Rozwoju Lokalnego

W 2019 r. na obszarze PWLZR funkcjonowało 153 szkół podstawowych, liczba placówek wzrosła w stosunku do 2015 r. o 29 oddziałów, jednak liczba uczniów klas pierwszych zmalała o 30%. Do niekorzystnych zmian zaliczyć należy spadek liczby uczniów klas pierwszych (ujemne skutki dla naliczenia subwencji oświatowej), zmniejszającą się liczbę absolwentów (pomimo wzrostu liczby uczniów ogółem - efekt reformy edukacji, czyli likwidacji gimnazjów) oraz znaczący wzrost wydatków na utrzymanie szkół (tab.3).

Tabela 3 Usługi edukacyjne – szkoły podstawowe

Wskaźnik	2015	2016	2017	2018	2019	2015/19	Dynamika
Szkoły podstawowe - liczba uczniów klas pierwszych	446	133	300	336	311	-135	-30%
Szkoły podstawowe - liczba absolwentów	339	283	B/D	B/D	279	-60	-18%
Szkoły podstawowe - liczba oddziałów	124	116	130	146	153	29	23%
Szkoły podstawowe - wydatki na utrzymanie (tys.PLN)	15 769	17 066	18 205	24 212	28 132	12 363	78%
Szkoły podstawowe - liczba uczniów	2216	2017	2288	2593	2606	390	18%
Szkoły podstawowe - liczba nauczycieli	162	151	177	198	209	47	29%

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitor Rozwoju Lokalnego

W przypadku szkół średnich w latach 2015-2019 r. zaobserwowano korzystną zmianę liczba uczniów wzrosła o 87 osób, w wyniku czego wzrosła liczba oddziałów, jednak liczba absolwentów spadła negatywny trend przejawia się w spadku liczby absolwentów i znaczącym wzroście kosztów utrzymania placówek (tab.4).

Tabela 4. Usługi edukacyjne – licea

Wskaźnik	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2015/19	Dynamika
Licea ogólnokształcące - liczba uczniów	229	214	222	243	316	87	38%
Licea ogólnokształcące - absolwenci	89	73	68	84	62	-27	-30%
Licea ogólnokształcące - oddziały	9	9	9	10	13	4	44%
Licea ogólnokształcące - liczba nauczycieli	17	16	15	18	21	4	24%
Licea ogólnokształcące - wydatki na utrzymanie (tys. PLN)	351	445	413	538	651	299	85%

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitor Rozwoju Lokalnego

W odniesieniu do techników do korzystnych zmian zaliczyć należy wzrost liczby uczniów i absolwentów, a co za tym idzie wzrost liczby oddziałów (tab.5).

Tabela 5. Usługi edukacyjne – technika

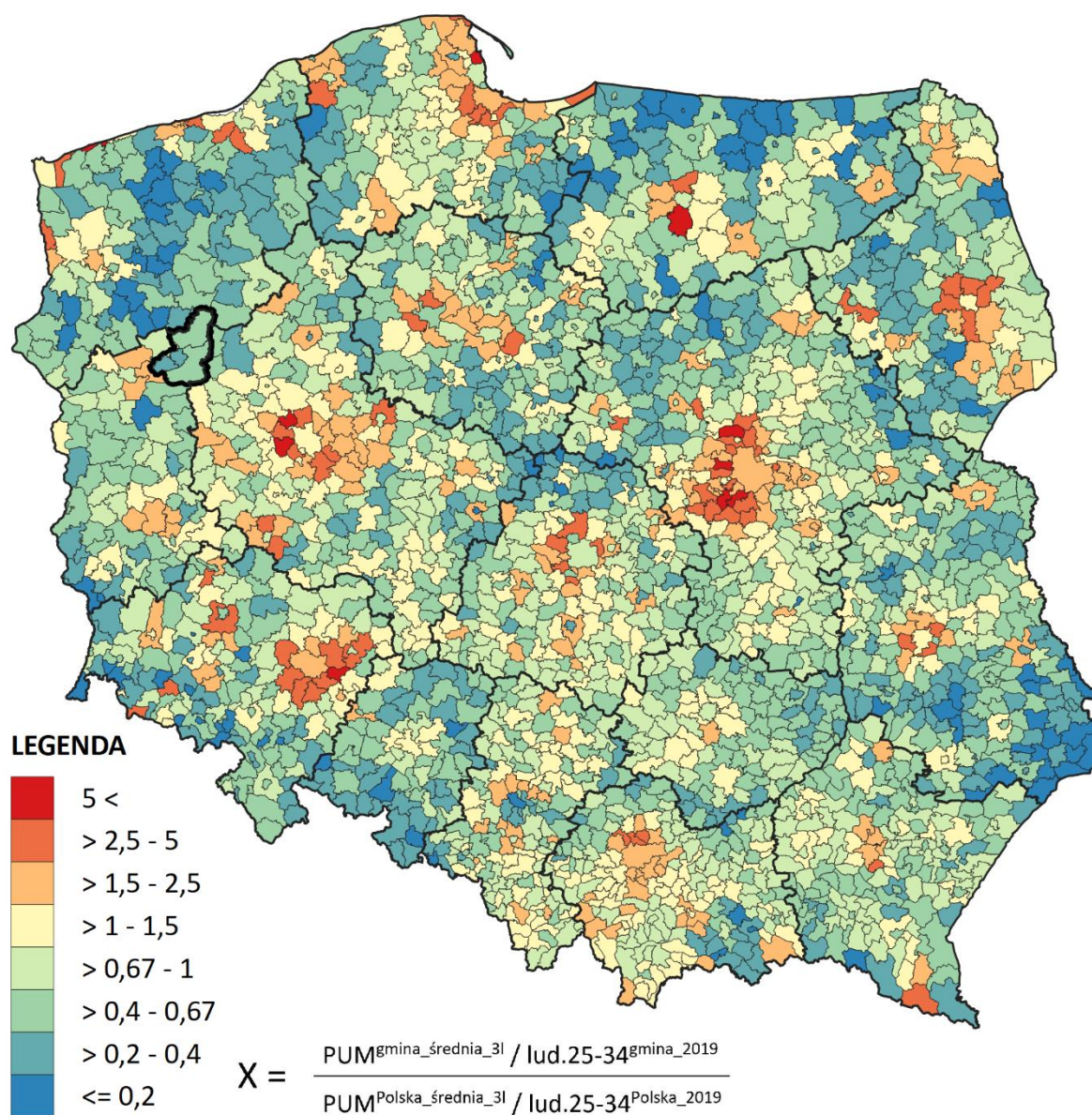
Usługi edukacyjne i kształcenia zawodowego dla różnych grup-technika	2015	2016	2017	2018	2019	2015/18	Dynamika
Technika- liczba uczniów	67	96	109	99	B/D	32	48%
Technika - liczba absolwentów	20	0	17	25	B/D	5	25%
Technika - liczba nauczycieli	6	9	9	10	10	4	60%
Technika - liczba oddziałów	3	4	4	4	B/D	1	33%

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitor Rozwoju Lokalnego

2.2.2.3. Dostępność i jakość zasobów mieszkaniowych

Dostępność i jakość zasobów mieszkaniowych w PWLZR jest mała, wartość wskaźnika jest ujemna (- 0,04 w 2019 r.). Sytuacja jest niekorzystna, lecz uległa poprawie w ostatnich latach (- 0,12 w 2015 r.). Biorąc pod uwagę wewnętrzne zróżnicowanie PWLZR dodatnią wartość wskaźnika i dynamikę ma Drezdenko (0,12 w 2015r.; 0,14 w 2019 r.) świadczy to o zaspokajaniu potrzeb mieszkaniowych. Stare Kurowo ma ujemną wartość wskaźnika i dodatnią dynamikę zmian, świadczy to o nieznacznej poprawie sytuacji. Ujemną wartość wskaźnika na niezmiennym poziomie ma Dobiegniew. Zwierzyn ma ujemną wartość i dynamikę zmian, co oznacza, że sytuacja w tej gminie jest niekorzystna i następuje jej pogorszenie. Wskaźnik atrakcyjności zamieszkania PWLZR (tab.6) dopełnia obraz w tym zakresie. Najmniejszą atrakcyjnością miejsca zamieszkania cieszą się Zwierzyn i Stare Kurowo, należy jednak wziąć pod uwagę fakt, że są to najmniej liczne gminy partnerstwa (4 tys. mieszkańców).

Tabela 6. Wskaźnik atrakcyjności miejsca zamieszkania

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych BDL

Tabela 7. Zasób mieszkaniowy PWLZR ogółem w latach 2015-2019

Zasób mieszkaniowy ogółem	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2015/19	Dynamika
Liczba izb	44 621	44 940	45 364	45 665	45 881	1 260	3%
Liczba budynków mieszkalnych	6 450	6 497	6 565	6 606	6 667	217	3%
Liczba mieszkań	10 649	10 719	10 811	10 876	10 925	276	3%
Powierzchnia mieszkaniowa	821 536	829 199	839 376	845 942	850 701	29 165	4%

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie MRL.

W zakresie zasobów mieszkaniowych (tab.7) sytuację należy uznać za stabilną, pozostaje na niezmiennym poziomie. Potwierdza to znacznie zmniejszona liczba nowo oddanych: izb, mieszkań, budynków mieszkalnych oraz powierzchni mieszkaniowej (tab.8).

Tabela 8. Zasoby mieszkaniowe - nowe mieszkania w PWLZR ogółem w latach 2015-2019

Zasoby mieszkaniowe w gminie Nowe mieszkania	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	Suma	Dynamika
Liczba nowo oddanych izb	377	339	495	317	258	1786	-32%
Liczba nowo oddanych mieszkań	75	74	113	68	58	388	-23%
Liczba nowo oddanych budynków mieszkalnych	57	49	74	50	38	268	-33%
Nowo oddana powierzchnia mieszkaniowa	9054	8169	11154	7000	5623	41000	-38%

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie MRL.

Tabela 9. Zasoby mieszkaniowe - nowe mieszkania w PWLZR ogółem w latach 2015-2019

Zasoby mieszkaniowe w gminie – nowo oddana powierzchnia	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	Suma	Dynamika
mieszkaniowa - budownictwo indywidualne	8 129	6 658	9 314	6 015	4 512	34 628	-45%
mieszkaniowa - przeznaczone na sprzedaż lub wynajem	925	1 098	1 840	985	1 019	5 867	10%
mieszkaniowa - komunalne	0	0	0	0	0	0	–
mieszkaniowa - społeczne czynszowe	0	0	0	0	0	0	–

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie MRL.

Dominującą rolę odgrywa budownictwo indywidualne. Kilkukrotnie mniej powierzchni mieszkaniowej budowane jest na wynajem. Występuje zerowa aktywność PWLZR na polu budownictwa komunalnego oraz społecznego czynszowego (tab.10).

Tabela 10. Komunalny zasób mieszkaniowy w PWLZR w latach 2015-2019

Komunalny zasób mieszkaniowy	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2015/19	Dynamika
Liczba mieszkań	924	782	691	690	B/D	-234	-25%
Powierzchnia mieszkaniowa	45136	37632	32773	32418	B/D	-12718	-28%

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie MRL.

Komunalne zasoby mieszkaniowe, zmniejszają swoją wielkość. Jest to tendencja niekorzystna, wynikająca z prywatyzacji zasobów oraz braku nowych inwestycji.

Tabela 11. Zasób mieszkaniowy – wskaźniki dla PWLZR w latach 2015-2019

Zasób mieszkaniowy - wskaźniki	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2015/19	Dynamika
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkaniowa na 1 osobę	25	26	26	26	27	1	5%
Odsetek ogółu mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie (%)	66	66	66	66	66	1	1%
Odsetek ogółu mieszkań wyposażonych w gaz sieciowy (%)	15	15	16	16	16	1	5%
Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców	316	319	322	325	329	14	4%
Przeciętna liczba izb w jednym mieszkaniu	4	4	4	4	4	0	0,2%

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania wynosi 27 m² na osobę i jest niska na tle innych obszarów. Jest to o ponad 2 m² mniej niż średnio w kraju i prawie 1 m² mniej niż średnia dla województwa (tab.11). Przyczynia się do tego duży udział zabudowy wielorodzinnej w Drezdenku i Dobiegniewie oraz budownictwa folwarcznego i PGR na terenach wiejskich. Wszystkie te kategorie zabudowy charakteryzują się mniej korzystnymi walorami użytkowymi niż współczesna zabudowa jednorodzinna wolnostojąca, której udział jest relatywnie niższy niż ogólnie w kraju.

W przypadku każdej z gmin z obszaru Partnerstwa obserwujemy wzrost wartości powierzchni mieszkaniowej i zmianę w korzystnym kierunku. W porównaniu z gminami należącymi do grup porównawczych do której należą Drezdenko i Dobiegniew wartość wskaźnika w 2019 r. wyniosła 94 354,89 dla gmin z kategorii Zwierzyna 86 525,99 i Starego Kurowa 85 430,19 (tab.12). Wskazane wartości są wyższe. Jednak paradoksalnie, niższa wartość nieruchomości, może przyciągnąć nowych mieszkańców na teren gmin PWLZR.

Tabela 12. Rynkowa wartość powierzchni mieszkaniowej na 1 mieszkańca (PLN)

Rynkowa wartość powierzchni mieszkaniowej w przeliczeniu na 1 mieszkańca	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2015-2019	Dynamika
Gmina Dobiegniew	53 238	58 750	58 961	63 362	60 606	7 367	14 %
Gmina Drezdenko	52 652	58 252	59 025	63 430	60 742	8 090	15%
Gmina Stare Kurowo	52 960	58 476	59 272	62 804	59 873	6 913	13%
Gmina Zwierzyn	53 150	58 857	59 361	63 230	60 581	7 431	14%

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie MRL.

2.2.2.4. Zasoby instytucjonalne, integracja i kapitał społeczny

Sytuacja PWLZR w kwestii zasobów instytucjonalnych i kapitału społecznego jest niekorzystna (- 0,47 w 2019 r.) i pogorszyła się znacząco w czasie (- 0,37 w 2015 r.). Różnicowanie wewnętrzne jest znaczne, najmniej rozwinięty w tym zakresie jest Dobiegniew (- 0,91 w 2019 r.), nieco lepiej Zwierzyn, Drezdenko i Stare Kurowo (- 0,22 w 2019 r.).

Do niekorzystnych zmian zaliczyć należy zmniejszenie poziomu finansowania zadań publicznych przez organizacje pozarządowe. Stopień zmniejszenia dotacji dla organizacji pozarządowych w ostatnich latach potwierdza to wskazanie (tab.13). Mniejsze dofinansowanie nie zmniejsza aktywności społecznej, ponieważ na obszarze Partnerstwa nastąpiła korzystna zmiana wzrosło saldo zarejestrowanych i wyrejestrowanych organizacji społecznych. Niekorzystna to spadek czytelników bibliotek.

Tabela 13. Zasoby instytucjonalne i aktywność obywatelska w PWLZR w latach 2015-2019

Zasoby instytucjonalne i aktywność mieszkańców	2015	2016	2017	2018	2019	2015/19	Dynamika
Jednostki organizacyjne sektora finansów publicznych	109	107	101	108	105	-4	-4%
Kwota dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe	936290	991832	1085588	1303110	875876	-60414	-7%
Saldo bieżące zarejestrowanych i wyrejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych	3	5	5	-5	10	7	233%
Udział dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe w wydatkach bieżących gminy	0,67	0,62	0,59	0,69	0,47	-0,2	-30%
Czytelnicy bibliotek	4 212	4 017	3 948	3 907	3 767	-445	-11%

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego

Mając na uwadze skalę rozwarstwienia społecznego PWLZR odnotowuje korzystne zmiany w postaci spadku liczby osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej, spadku liczby dodatków mieszkaniowych oraz spadku liczby dzieci do lat 17 na które rodzice lub opiekunowie otrzymują zasiłek (tab. 14).

Tabela 14. Skala rozwarstwienia społecznego w PWLZR w latach 2015-2019

Skala rozwarstwienia społecznego	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2015/19	Dynamika
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej	5 425	4 872	4 411	3 845	3 443	-1 982	-37%
Liczba przyznanych dodatków mieszkaniowych	3 128	3 101	3 001	2 366	2 020	-1 108	-35%
Liczba dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny	2 414	2 574	2 555	2 425	2 154	-260	-11%
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 1000 mieszkańców	175	160	143	122	109	-65	-38%
Liczba przyznanych dodatków mieszkaniowych na 1000 mieszkańców	72	71	73	57	49	-23	-33%
Zasięg wsparcia zasiłkiem rodzinnym/ Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny	42	45	44	42	38	-4	-9%

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego

W PWLZR życie rodzinne ulega pogorszeniu, do niekorzystnych zmian zaliczyć można wzrost liczby dzieci objętych wsparciem w kryzysie niewydolności

opiekuńczo – wychowawczej rodzin, wzrost liczby rozwodów i jednoczesny spadek zawieranych małżeństw (tab.15).

Tabela 15. Wsparcie rodzin

Wsparcie rodziny	2015	2016	2017	2018	2019	2015/19	Dynamika
Liczba miejsc w placówkach różnego typu udzielających wsparcia dzieciom w kryzysie niewydolności opiekuńczo-wychowawczej rodzin	75	75	70	70	110	35	47%
Liczba rozwodów	320	304	284	196	344	24	8%
Liczba małżeństw	181	169	156	151	144	-37	-20%
Liczba dzieci urodzonych poza związkami małżeńskimi	168	172	164	189	181	13	8%

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego

W gminach Partnerstwa nastąpił wzrost aktywności obywatelskiej, wyrażonej przy urnach wyborczych. Świadczy to o większym zainteresowaniu sprawami społeczności lokalnej (tab. 16).

Tabela 16. Frekwencja wyborcza

Frekwencja wyborcza	2014 r.	2018 r.	2014/18	2018 r./2014 r.
Dobiegiew	47%	53%	6	12%
Drezdenko	41%	51%	10	24%
Stare Kurowo	47%	55%	7	16%
Zwierzyn	50%	52%	2	4%

Źródło: Monitor Rozwoju Lokalnego

PWLZR oferta usług pomocy społecznej dla osób wymagających wsparcia jest bogata i spełnia oczekiwania. Dostrzegalna jest także poprawa sytuacji w zakresie spadku osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej, mniejszej liczby przyznanych dodatków mieszkaniowych oraz odsetka dzieci, których opiekunowie zostali objęci zasiłkami rodzinnymi. Mniejsze dofinansowanie nie zmniejsza aktywności społecznej, ponieważ na obszarze Partnerstwa nastąpiła korzystna zmiana wzrosło saldo zarejestrowanych i wyrejestrowanych organizacji społecznych. Wykorzystanie szans związanych z tymi przewagami powinno stać się jednym z wyzwań, stojących przed partnerstwem.

Do deficytów zaliczymy natomiast niekorzystną sytuację w zakresie dostępności zasobów mieszkaniowych, która jest niska i nie wzrasta, a komunalne zasoby znacznie maleją. Mając na uwadze niską gęstość zaludnienia i przyszłe zmiany demograficzne, które zaczynają być już widoczne w postaci malejącej liczby dzieci oraz niewystarczający poziom przedszkolnych usług edukacyjnych pojawia się konieczność podjęcia działań rozwojowych w tym zakresie.

2.2.3. Potencjał społeczny i ekonomiczny społeczności na terenie partnerstwa, potencjał ekonomiczny podmiotów prawnych, potencjał partnerów

Przedsiębiorczość i aktywność mieszkańców rośnie w 2019 r. wartość wskaźnika była równa 0,03 podczas gdy w 2015 r. przyjmowała wartość ujemną -0,05. Świadczy to o korzystnej sytuacji stymulującej rozwój w przypadku trzech gmin wartość wskaźnika i dynamika są dodatnie. Jedynie w przypadku Dobiegniewa wskaźnik ma wartość i dynamikę ujemną.

Dostępność zasobów niezbędnych do prowadzenia działalności gospodarczej jest niewystarczająca, ma to niekorzystny wpływ na gospodarkę PWLZR, jednak sytuacja ulega systematycznej poprawie w 2015 r. wartość wskaźnika wyniosła - 0,27 i rosła w następnych latach w 2019 r. wyniosła - 0,11. Drezdenko wykazało dodatnią wartość i dynamikę zmian wskaźnika. Dobiegniew, Stare Kurowo i Zwierzyn ujemną.

Konkurencyjność i zdywersyfikowana struktura podmiotów gospodarczych jest niska, pomimo oznak wzrostu 0,08 w 2017 r., nie udało się utrzymać tej tendencji, gdyż wartość wskaźnika była równa 0,02 w 2019 r. W lepszej sytuacji są Drezdenko i Stare Kurowo, w nieco gorszej Dobiegniew i Zwierzyn.

Dostępność usług doradczych i finansowych. W tym zakresie wartość wskaźnika jest ujemna i pogarsza się w czasie (- 0,08 w 2015, - 0,29 w 2019 r.), wskazuje to na utrudniony dostęp do tego rodzaju usług na terenie Partnerstwa. Stare Kurowo i Zwierzyn mają ujemną wartość wskaźnika, lecz poprawiły swoją sytuację. Drezdenko ma korzystną sytuację w tym zakresie, ale ulega pogorszeniu. Dobiegniew ma najmniej korzystną sytuację w obszarze PWLZR.

PWLZR cechuje pozytywny trend zmian w zakresie wzrostu liczby przedsiębiorstw, liczby podmiotów nowo zarejestrowanych, przy jednoczesnym spadku liczby podmiotów wyrejestrowanych, dzięki czemu występuje dodatnie saldo (tab.17).

Sytuacja dla gmin Partnerstwa na tle grup porównawczych jest korzystna zarówno w przypadku zarejestrowanych, jak i wyrejestrowanych przedsiębiorstw. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w Regon na 1000 mieszkańców w 2019 r. w Dobiegniewie to 119, Drezdenko 106 średnia z grupy porównawczej 109, w przypadku Starego Kurowa i Zwierzyna jest to sytuacja bardziej korzystna Stare Kurowo 79, średnia w grupie 71, Zwierzyn 81 podczas, gdy średnia w grupie to 70. Gminy Partnerstwa dobrze prezentują się na tle gmin z grup porównawczych.

Liczba podmiotów gospodarczych wyrejestrowanych z Regon na 1000 mieszkańców w 2019 r. w Dobiegniewie wyniosła 8, Drezdenko 7 średnia z grupy to 7, Stare Kurowo 5 jest tożsama z grupą, Zwierzyn 5 w grupie 4.

Tabela 17. Przedsiębiorczość i aktywność mieszkańców w latach 2015-2019

Przedsiębiorczość i aktywność mieszkańców (Regon)	2015	2016	2017	2018	2019	2015/19
Podmioty gospodarcze	2 936	2 931	2 967	3 135	3 272	336
Liczba podmiotów wyrejestrowanych	229	252	217	215	213	-16
Liczba podmiotów nowo zarejestrowanych	242	258	273	364	363	121

Źródło: analizy.monitorrozwoju.pl

Mając na uwadze wielkość przedsiębiorstw liczba mikro i średnich rośnie natomiast liczba małych podmiotów spada. Struktura podmiotów wg. wielkości zatrudnienia jest charakterystyczna dla typu gmin wchodzących w skład Partnerstwa (tab.18).

Tabela 18. Liczba podmiotów według wielkości zatrudnienia

Wskaźnik	2015	2016	2017	2018	2019	Różnica	Dynamika
Liczba podmiotów zatrudniających 50 - 249 os.	19	19	20	22	22	3	16%
Liczba podmiotów zatrudniających 1- 9 os.	2 796	2 790	2 834	3 008	3 150	354	13%
Liczba podmiotów zatrudniających powyżej 250 os.	2	2	2	2	2	0	0 %
Liczba podmiotów zatrudniających 10 - 49 os.	119	120	111	103	98	-21	-18%

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitor Rozwoju Lokalnego

Widoczny jest wzrost liczby podmiotów we wszystkich sekcjach poza sekcją handel hurtowy, detaliczny i naprawy. Łącznie liczba podmiotów gospodarczych wzrosła o 11 % (tab. 19). Paradoksalnie największy wzrost nastąpił w budownictwie o 39% świadczy to o podjętej przez gminy PWLZR próbie przeciwdziałania wskazanej wcześniej niekorzystnej sytuacji w zakresie dostępności mieszkań. Nastąpił również znaczny wzrost działalności w usługach i gospodarstwach zatrudniających pracowników o 32%.

Tabela 19. Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru Regon

Wskaźnik	2015	2016	2017	2018	2019	Różnica	Dynamika
Liczba podmiotów gospodarczych w sekcji							
F – Budownictwo	327	316	354	417	456	129	39%
G – Handel hurtowy i detaliczny i naprawy	849	839	829	823	837	-12	-1%
H – Transport i gospodarka magazynowa	208	210	208	217	230	22	11%
M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	119	121	125	127	132	13	11%
Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	215	222	229	227	235	20	9%
S i T – Pozostała dział. usł., Gospodarstwa dom. zatrudn. prac.	186	189	198	227	245	59	32%
C - Przetwórstwo przemysłowe	262	275	282	294	299	37	14%
Liczba podmiotów gospodarczych w sekcji Pozostałe	770	759	742	803	838	68	9%
Suma	2 936	2 931	2 967	3 135	3 272	336	11%

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitor Rozwoju Lokalnego

Na przestrzeni lat 2015 - 2019 nastąpił przyrost powierzchni komercyjnej PWLZR ogółem. Największy wzrost obserwujemy w odniesieniu do powierzchni budynków przemysłowych, znacznie mniejszy w przypadku budynków handlowo – usługowych, nieznaczny w sekcjach: budynki garaży i budynki zakwaterowania turystycznego.

Spadek nastąpił również w zakresie powierzchni hotelowej oraz magazynowej (tab.20).

Tabela 20. Analiza aktywności w zakresie inwestycji w nowe powierzchnie komercyjne (m²)

Wskaźniki Nowo oddana powierzchnia komercyjna wg sekcji PKOB	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	Suma
Ogółem:	3 995	2 616	4 950	2 850	27 696	42107
Budynki biurowe	0	0	0	170	0	170
Budynki hoteli	2 059	0	0	83	417	2 559
Pozostałe budynki zakwaterowania turystycznego	0	0	0	0	27	27
Budynki przemysłowe	352	0	2 977	0	25 012	28 341
Zbiorniki, silosy i budynki magazyn	992	1 000	789	0	0	2 781
Budynki handlowo- usługowe	93	612	324	1 904	1 568	4 501
Budynki garaży	499	1 004	860	693	672	3 728

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitor Rozwoju Lokalnego

Nowo oddane powierzchnie komercyjne na tle gmin z grup porównawczych w 2019 r. wypadają negatywnie w Dreźnie sytuacja jest zbliżona do średniej 12, jednak w Dobiegniewie wynosi jedynie 3, podobnie w Starym Kurowie i Zwierzynie wartość 1 podczas gdy średnia w grupach wyniosła 17 i 10. Gminy Partnerstwa znacznie odbiegają od gmin z grup porównawczych.

Sytuacja materialna mieszkańców w PWLZR pogarsza się, ujemne wartości wskaźnika wskazują na negatywny trend w tym obszarze (- 0,25 w 2015 r., - 0,34 w 2019r.). Dobiegniew ma najmniej korzystną sytuację z wartością wskaźnika - 0,71 w 2019r.

Na obszarze PWLZR zachodzą pozytywne zmiany w zakresie zmniejszającej się liczby osób korzystających z pomocy społecznej, przyznanych dodatków mieszkaniowych i wzrostu miesięcznego wynagrodzenia brutto (4,3 tys. zł w 2019 r.). Należy jednak podkreślić, że w dalszym ciągu odbiega ono znacząco od średniej dla kraju i województwa lubuskiego, w którym przeciętne wynagrodzenie w listopadzie 2020 r.

stanowiło 85,7% ogólnopolskiego i wyniosło 4,7 tys. zł (czternasta pozycja w kraju) (tab.21)²⁶.

Tabela 21. Sytuacja materialna i dochody mieszkańców PWLZR w latach 2015-2019

Sytuacja materialna i dochody mieszkańców	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2015/19	Dynamika
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej (ogółem)	5 425	4 872	4 411	3 845	3 443	-1 982	-37%
Liczba przyznanych dodatków mieszkaniowych	3 128	3 101	3 001	2 366	2 020	-1 108	-35%
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto/ dane powiatowe	3 553	3 689	3 819	4 125	4 328	775	22%

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

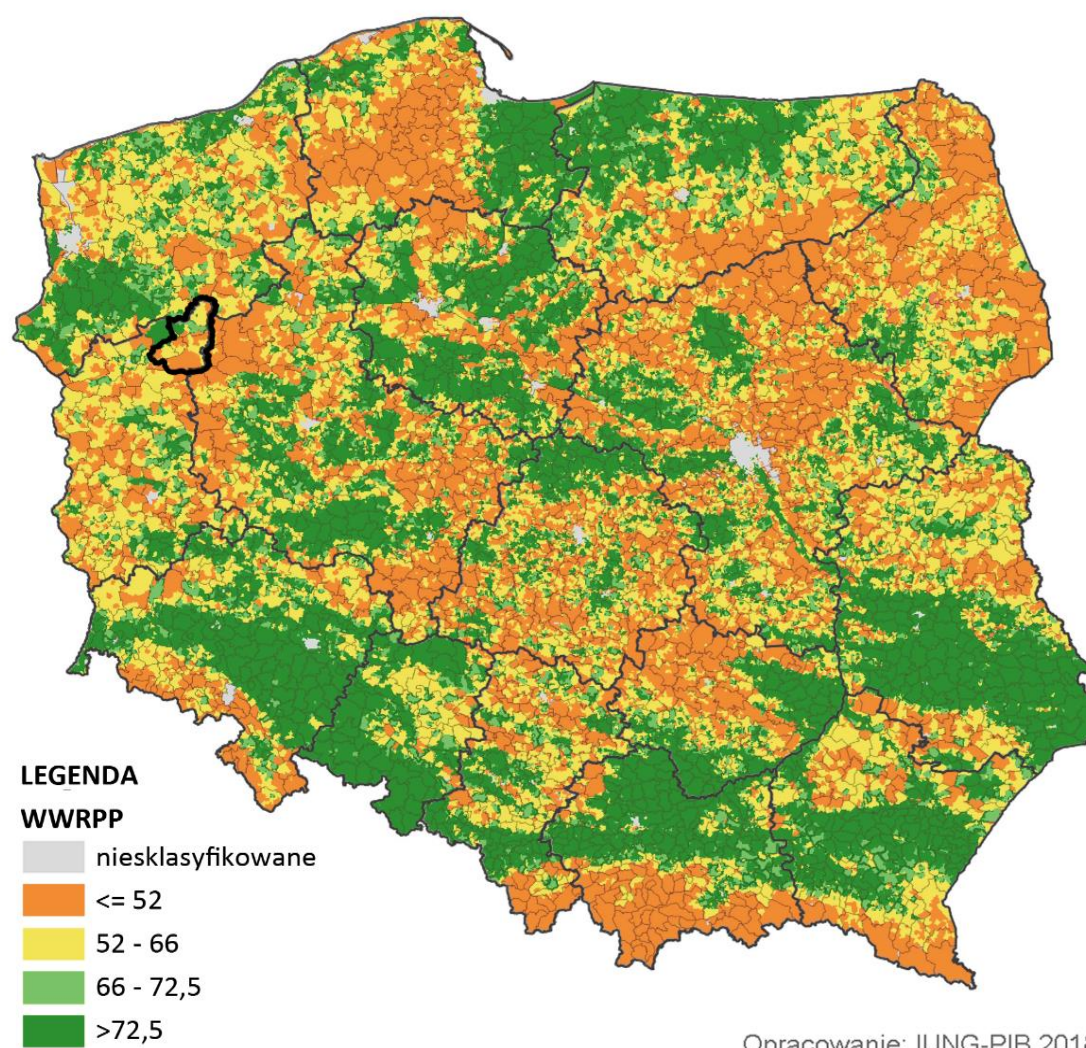
Rolnictwo

Biorąc pod uwagę wysoki udział terenów prawnie chronionych na terenie PWLZR i bardzo wysoki poziom lesistości obszaru (na tle kraju), można założyć, że wysoki udział terenów leśnych wyklucza wysoki udział terenów rolnych. Sąsiedztwo lasów i wysoka lesistość mogą wskazywać również na niską bonitację gleb. W woj. lubuskim przeważają gleby rolnicze gorszej jakości produkcyjnej, czyli IV, V i VI kl., z czego w dużej mierze są to gleby lekkie i bardzo lekkie, charakteryzujące się dużą podatnością na zakwaszenie²⁷. Stąd możliwości zwiększenia powierzchni wykorzystanych na potrzeby rolnictwa są ograniczone. Do gmin z największym udziałem terenów rolnych, ale niskim i średnim poziomem waloryzacji rolnej przestrzeni produkcyjnej można zaliczyć Zwierzyn, a w dalszej kolejności Stare Kurowo (ryc.33).

²⁶ Charakterystyka społeczno-gospodarcza województwa lubuskiego, Krajowe Obserwatorium Terytorialne 2021.

²⁷ Rolnictwo w województwie lubuskim, Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Zielona Góra 2015

Ryc. 33. Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (WWRPP)

Źródło: Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa - Państwowy Instytut Badawczy 2018

PWLZR cechuje pozytywny trend zmian w zakresie wzrostu przedsiębiorczości, w zakresie zasobów do jej prowadzenia sytuacja jest niekorzystna jednak ulega systematycznej poprawie. Konkurencyjność i zdywersyfikowana struktura podmiotów gospodarczych jest niska a dostępność usług doradczych i finansowych w tym zakresie maleje, co wymaga interwencji ze strony PWLZR.

2.2.4. Rynek pracy, potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki

2.2.4.1. Rynek pracy

Pogłębiona analiza obszaru rynku pracy (tab. 22) posłużyła wskazaniu negatywnych zjawisk występujących w PWLZR, zaliczyć do nich należy zmniejszające się zasoby kapitału ludzkiego (spadek liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym o 1056 osób w ostatnich latach), utrudnioną wymianę pokoleniową na rynku pracy (ujemną różnicę liczby mieszkańców w wieku 10-20 i 50-64 lata oraz 20-24 i 60-64 lata), zmniejszającą się liczbę absolwentów szkół średnich oraz zmniejszającą się liczbę ofert pracy i bardzo wysoki poziom bezrobocia rejestrowanego, który w powiecie strzelecko-drezdeneckim wyniósł w 2019 roku 9,8% (12,9% wśród kobiet i 7,2% wśród mężczyzn). Jest to znacznie więcej od stopy bezrobocia rejestrowanego dla województwa lubuskiego oraz znacznie więcej od stopy bezrobocia rejestrowanego dla całej Polski (5% w 2019 r.). Do pozytywnych zmian zaliczyć należy spadek udziału zarejestrowanych bezrobotnych do 25 roku życia, pozostających bez pracy dłużej niż rok, do bezrobotnych ogółem.

Podsumowując PWLZR charakteryzuje się niekorzystną sytuacją na rynku pracy, na którą wpływają wysoki poziom bezrobocia (- 0,53), niska dostępność wykwalifikowanej siły roboczej (- 0,07 w 2019 r.), ofert miejsc pracy (- 0,66) i ich jakość (- 0,09 w 2019 r.).

Tabela 22. Wskaźniki bazowe w obszarze rynek pracy w latach 2015-2019

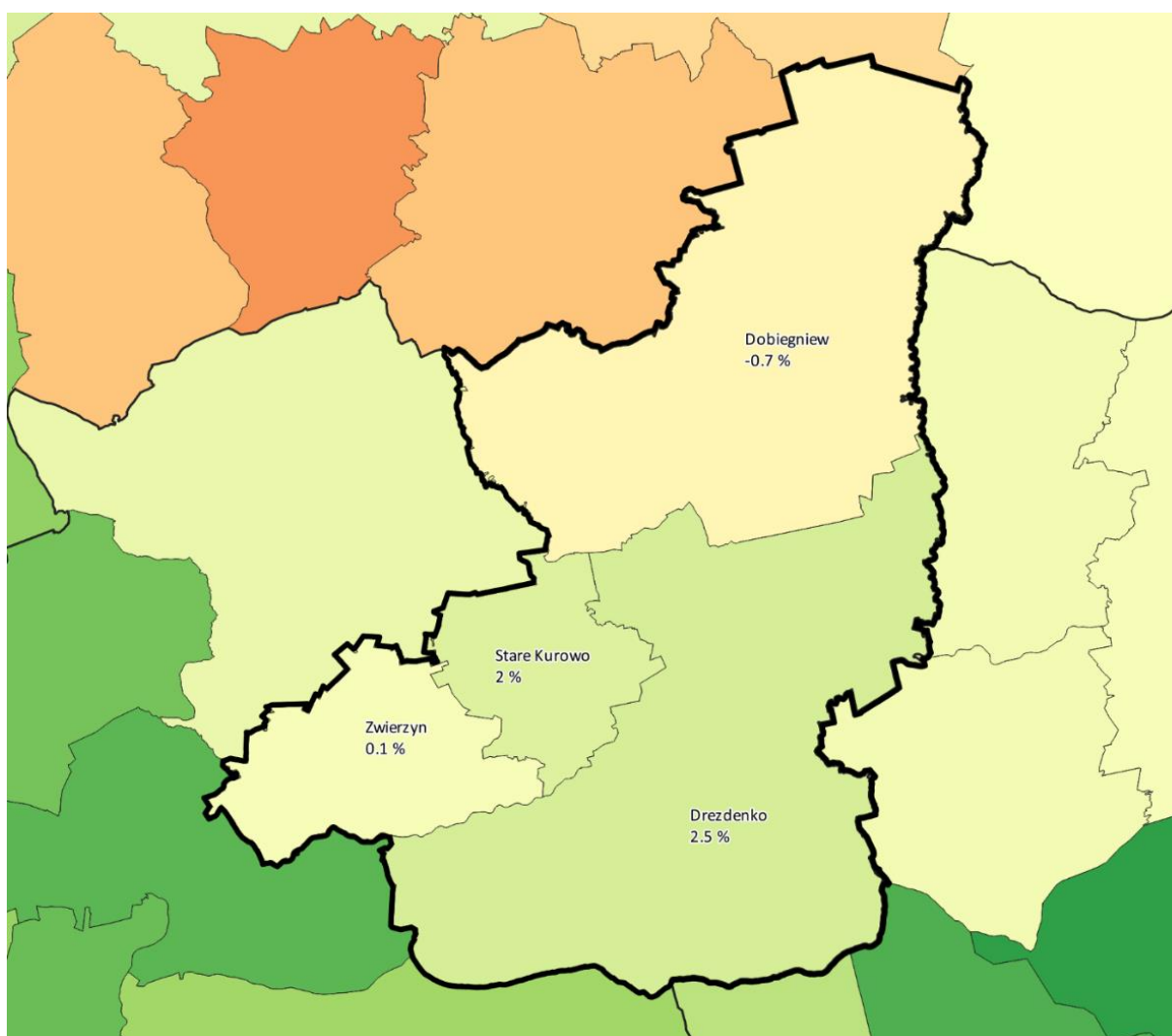
Wskaźniki w obszarze Rynek pracy	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.
Liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym	20 503	20 231	20 036	19 732	19 447
Udział bezrobotnych zarejestrowanych do 25 roku życia na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	68	52	34	43	36
Udział osób bezrobotnych	415	356	291	277	246
Udział osób długotrwale bezrobotnych	221	195	147	131	118
Różnica liczby ludności w wieku 10-24 i 50-64 lat	-1 169	-1 161	-1 126	-1 131	-1 143
liczba absolwentów szkół średnich w ostatnich pięciu latach	644	570	524	482	B/D
Różnica liczby mieszkańców w wieku 20-24 i 60-64 lat	2	-74	-227	-382	-506
Liczba absolwentów szkół średnich zawodowych z kwalifikacjami na 1000 mieszkańców	4	6	6	6	B/D

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

2.2.4.2. Konkurencyjność lokalnej gospodarki

Dodatnia różnica liczby podatników w poszczególnych gminach wskazuje na wzrost działalności ekonomicznej mieszkańców. Na obszarze PWLZR największą aktywnością charakteryzowały się Drezdenko i Stare Kurowo, najmniejszą Dobiegniew (ryc.34).

Ryc. 34. Wskaźniki bazowe w obszarze rynek pracy w latach 2015-2019

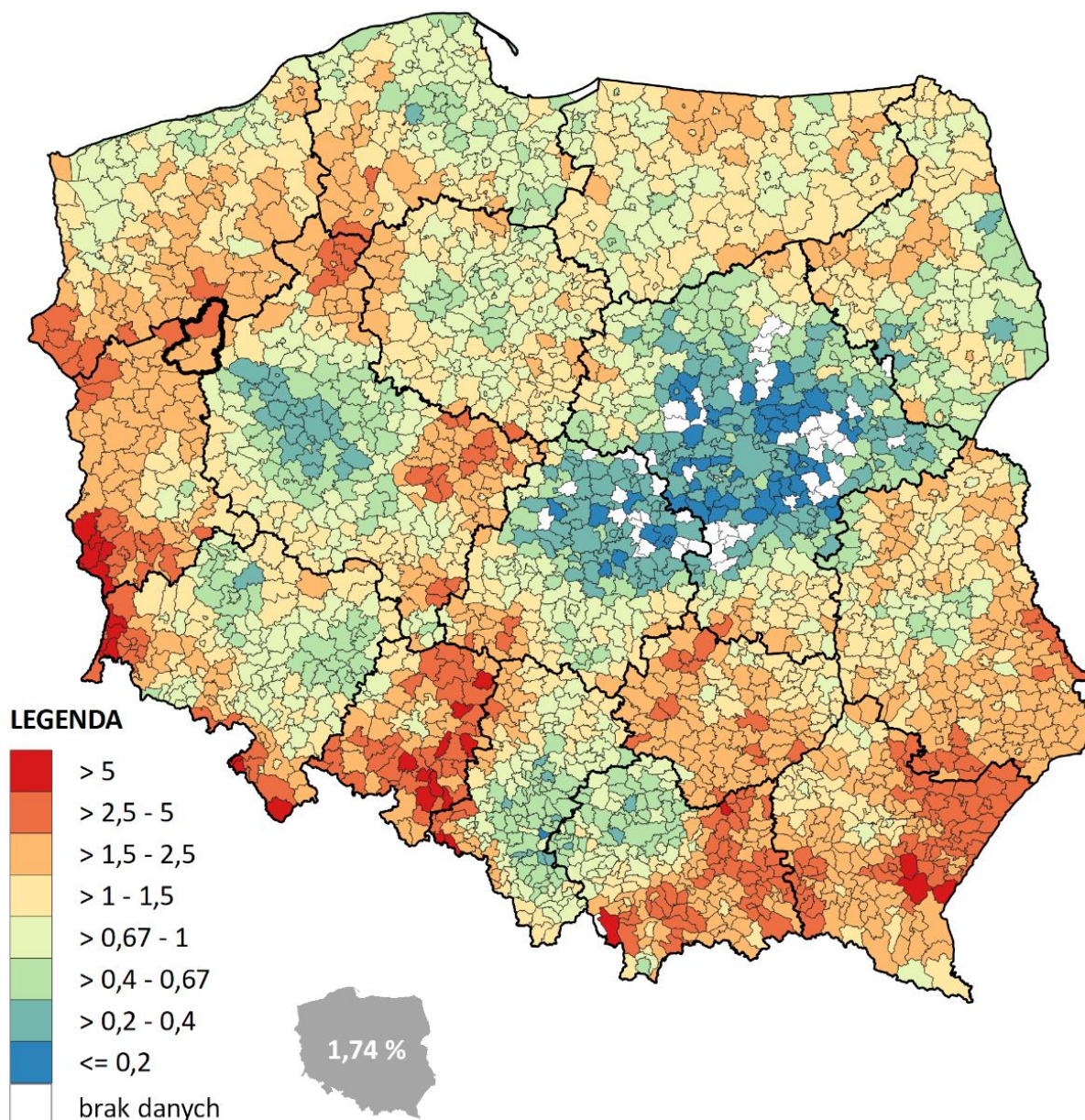
Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych z systemu POLTAX

PWLZR to obszar, w którym znaczna część mieszkańców swoje przychody uzyskuje z pracy za granicą. Dotyczy to zarówno osób, które wyjeżdżają sezonowo i otrzymują tam wypłatę, jak i mieszkających w Polsce, ale pracujących w innym kraju (ryc.35).

Wzrost oznacza, że coraz większa liczba osób swoją aktywność ekonomiczną rozszerza o źródła zagraniczne, taka sytuacja ma miejsce na obszarze całego Partnerstwa, Dobiegniewa w szczególności. Może to wynikać z tego, że nie znajdują

pracy nie tylko lokalnie, ale również w kraju i ich aktywność ekonomiczna wykracza poza jego granice. Średnia dla kraju wynosi 1,74%, wartość wskaźnika dla PWLZR oznacza, że Drezdenko, Stare Kurowo i Zwierzyn, odnotowują 1,5-2,5 razy więcej, dla Dobiegniewa 2,5-5.

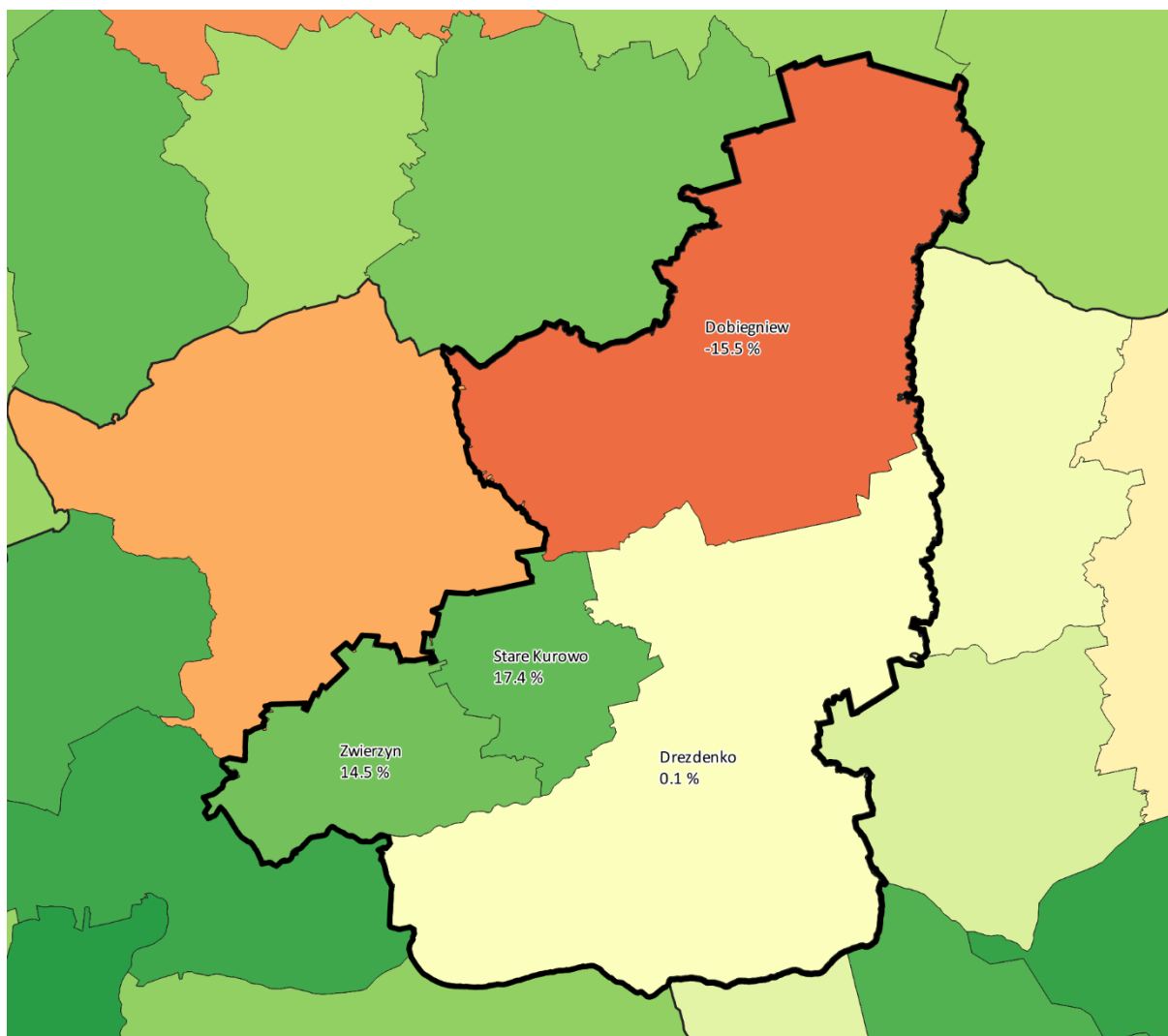
Ryc. 35. Podatnicy z dochodami zagranicznymi w liczbie podatników ogółem

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych z systemu POLTAX

W analizowanym okresie pracodawcy lokalni znacząco wpływali na wielkość zatrudnienia w Starym Kurowie i Zwierzynie. Ujemna różnica w Dobiegniewie może świadczyć o redukcji zatrudnienia przez lokalnych przedsiębiorców (ryc.36).

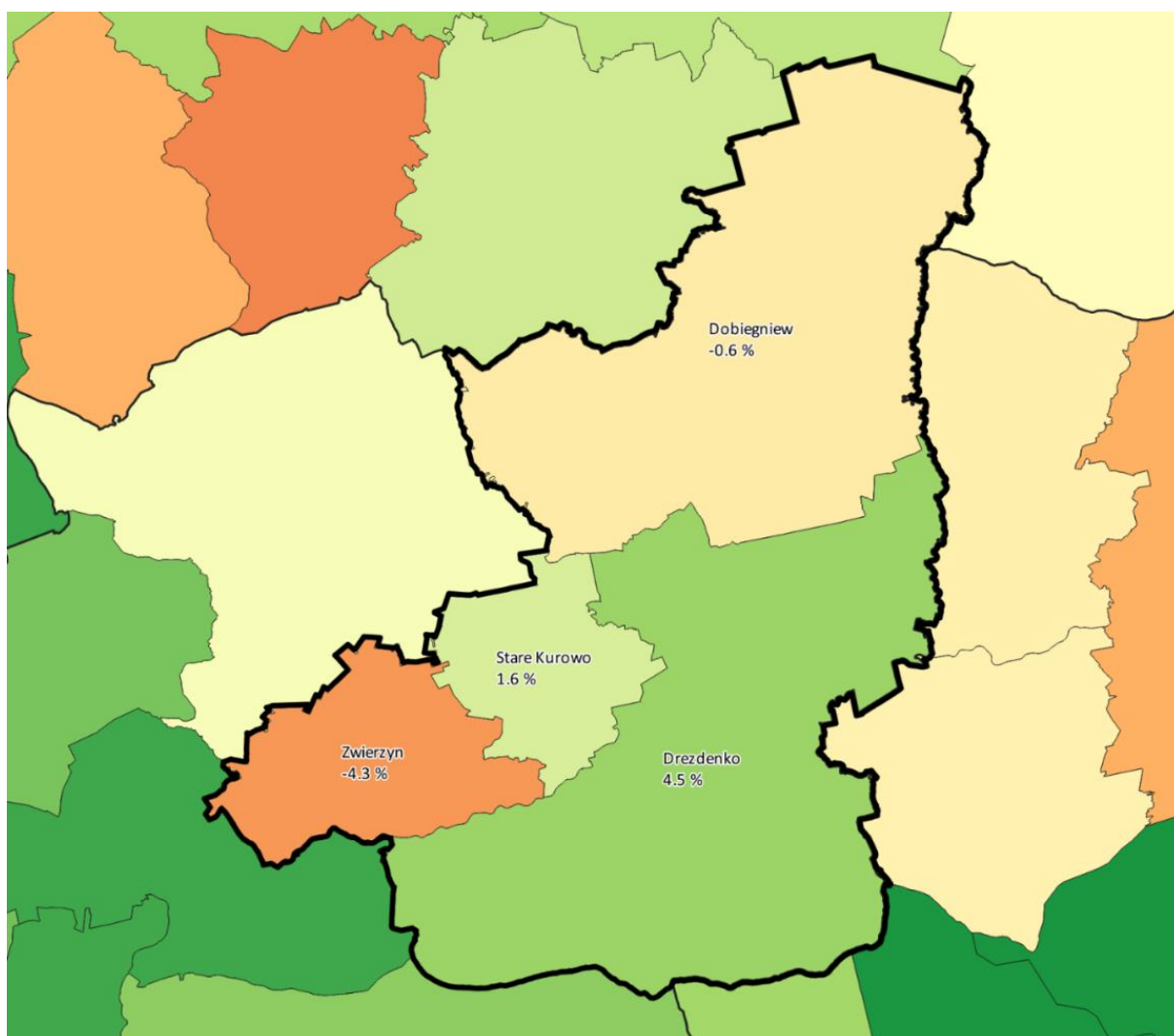
Ryc. 36. Liczba wystawionych PIT-11 przez pracodawców z gminy ogółem – różnica w latach (2015-2019) w %

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych z systemu POLTAX

Informacja o aktywności ekonomicznej mieszkańców danej gminy bez względu na miejsce zatrudnienia wskazuje na Drezdenko jako gminę z największą aktywnością, następnie Stare Kurowo, podczas gdy Dobiegniew przejawia przeciwny trend a sytuacja Zwierzyna jest najgorsza w tym zakresie (ryc.37).

Ryc. 37. Liczba otrzymanych PIT-11 w gminie ogółem – różnica w latach (2015-2019) w %

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych z systemu POLTAX

2.2.4.3. Stan finansów lokalnych

Stan finansów lokalnych PWLZR jest korzystny, wykazuje pozytywny trend zmian, w 2019 r. wartość wskaźnika wyniosła 0,27 (0,10 w 2015 r.). Na wyróżnienie zasługują wskaźniki opisujące potencjał finansowy samorządu lokalnego w zakresie stymulowania rozwoju społeczno-gospodarczego.

Zadaniem samorządów terytorialnych jest gospodarowanie finansami poprzez gromadzenie i wydatkowanie środków publicznych, zarządzanie długiem i deficytem budżetowym. Odpowiednie planowanie i wdrażanie polityki budżetowej mają zapewnić jak największą samodzielność dochodową i jak najlepszą kondycję ekonomiczną, dzięki czemu możliwe jest realizowanie działań prorozwojowych służących poprawie jakości życia mieszkańców. Analizując sytuację finansową warto pamiętać, że zazwyczaj charakteryzuje się ona pewną zmiennością w czasie (wynikającą najczęściej z ich aktywności inwestycyjnej) i zróżnicowaniem w poszczególnych typach jednostek.

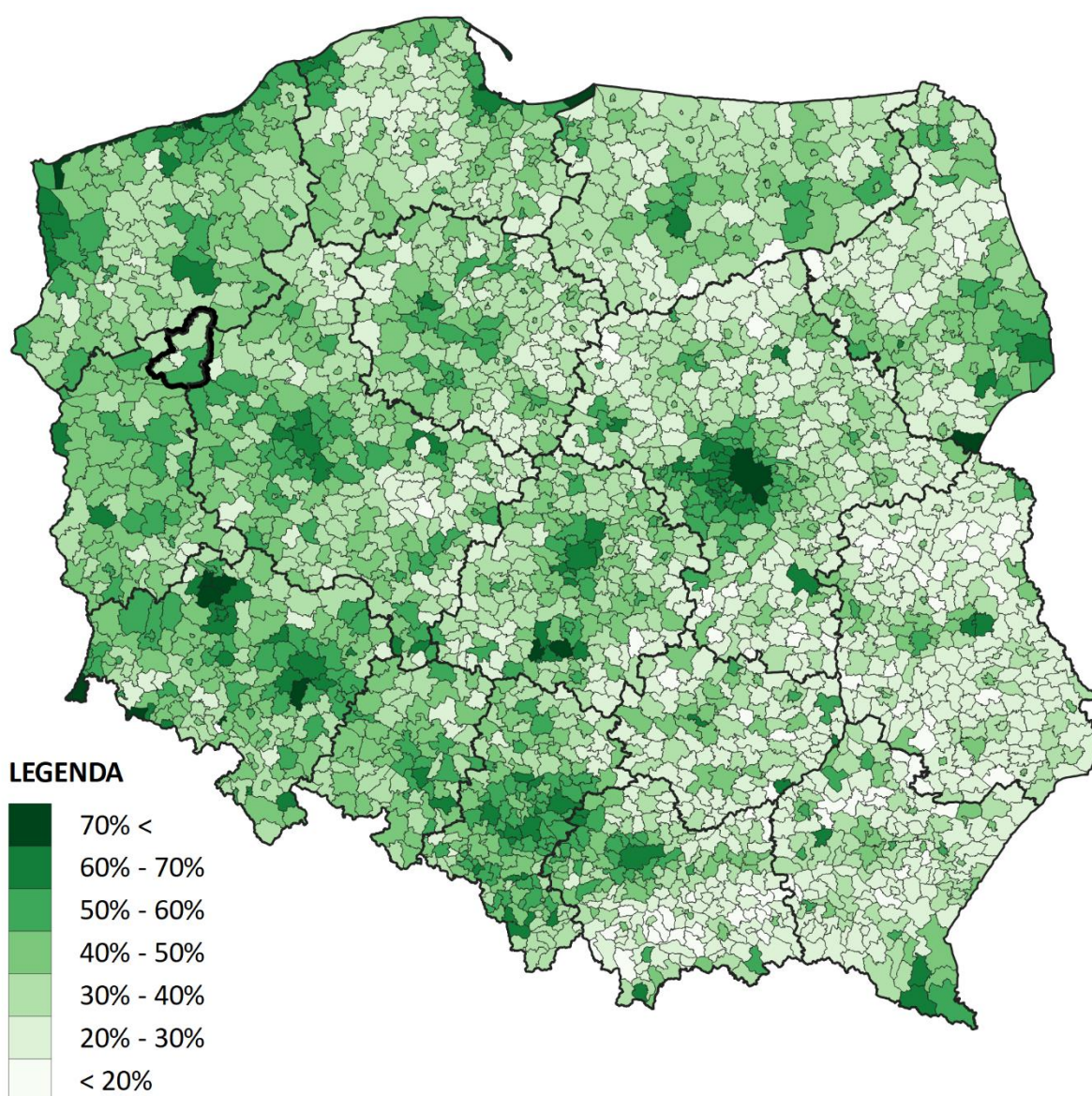
Dochody, jak i wydatki znacznie wzrosły (o 54%, 46%). Dochody własne, które dostarczają znacznych środków do budżetu i w największym stopniu decydują o samodzielności dochodowej danej jednostki wzrosły o 32%. Gminy z obszaru partnerstwa nieznacznie zwiększyły swoje uzależnienie od finansowania zewnętrznego. Suma dotacji i subwencji wzrosła o 38 %, kwota dotacji wzrosła o 23%, a kwota subwencji o 15%. Do korzystnych zmian zaliczyć należy wzrost nadwyżki operacyjnej o 63%, spadek kwoty zadłużenia o 18%, spadek sumy zobowiązań do spłaty o 15% i relacji kwoty zadłużenia w danym roku do dochodów ogółem o 46% oraz skrócenie okresu spłaty długu (tab.23).

Tabela 23. Dochody i wydatki PWLZR w latach 2015-2019

Wskaźnik (tys. PLN)	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2015/19	Dynamika
Dochody ogółem	117 686	140 664	155 287	159 627	180 643	62 957	54%
Dochody bieżące	112 221	136 686	149 731	153 304	165 637	53 415	48%
Wydatki bieżące	101 197	121 608	132 797	137 035	147 632	46 435	46%
Nadwyżka operacyjna	11 024	15 078	16 933	16 268	18 004	6 979	63%
Kwota zadłużenia	32 730	29 636	28 978	31 779	26 792	-5 938	-18%
Suma zobowiązań do spłaty na 1 mieszkańca	969	927	801	943	820	-148	-15%
Relacja zadłużenia do dochodów ogółem	28	22	17	19	15	-13	-46%
Okres spłaty długu wg stanu w danym roku z ostatnich 3 lat	4	3	2	3	2	-1	-41%
Kwota dotacji na zadania bieżące	25 215	44 520	50 929	49 564	56 247	31 031	23%
Subwencja ogólna - część bieżąca	32 136	32 797	34 559	35 010	37 068	4 932	15%
Dochody własne bieżące	54 869	59 368	64 242	68 729	72 321	17 452	32%
Dochody majątkowe przypadające na 1 mieszkańca	140	175	198	278	483	343	245%
Udział dochodów własnych w dochodach ogółem	44	38	38	40	38	-6	-13%
Dochody ogółem przypadający na 1 mieszkańca	3 467	4 293	4 664	4 893	5 516	2 049	59%
Dochody własne przypadające na 1 mieszkańca	1 546	1 616	1 807	1 956	2 120	574	37%

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitor Rozwoju Lokalnego

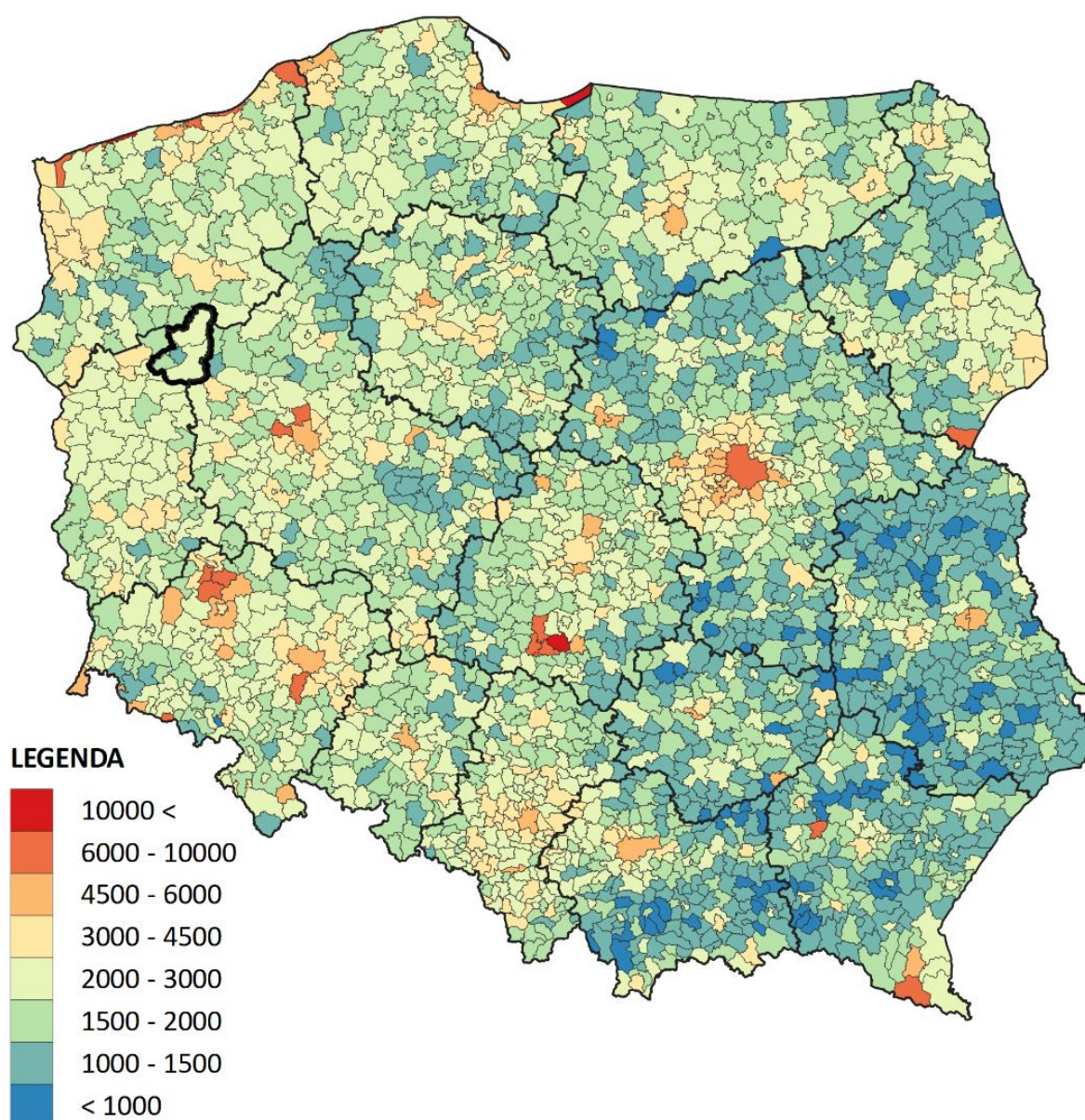
Ryc. 38. Udział dochodów własnych w dochodach ogółem

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie sprawozdań budżetowych za 2019 r.

PWLZR wykazuje duże zróżnicowanie w zakresie udziału dochodów własnych (ryc.38). Najkorzystniejszą sytuację ma Drezdenko (50-60%), najmniej Stare Kurowo poniżej 20%, Dobiegniew i Zwierzyn (30-40%).

Ryc. 39. Dochody własne przypadające na 1 mieszkańca

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie sprawozdań budżetowych za 2019 r.

W odniesieniu do dochodów własnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca tożsamą sytuację mają Dobiegniew i Drezdenko, najmniej korzystną Stare Kurowo (ryc.39).

Tabela 24. Wysokość wydatków i działania rozwojowe PWLZR w latach 2015-2019

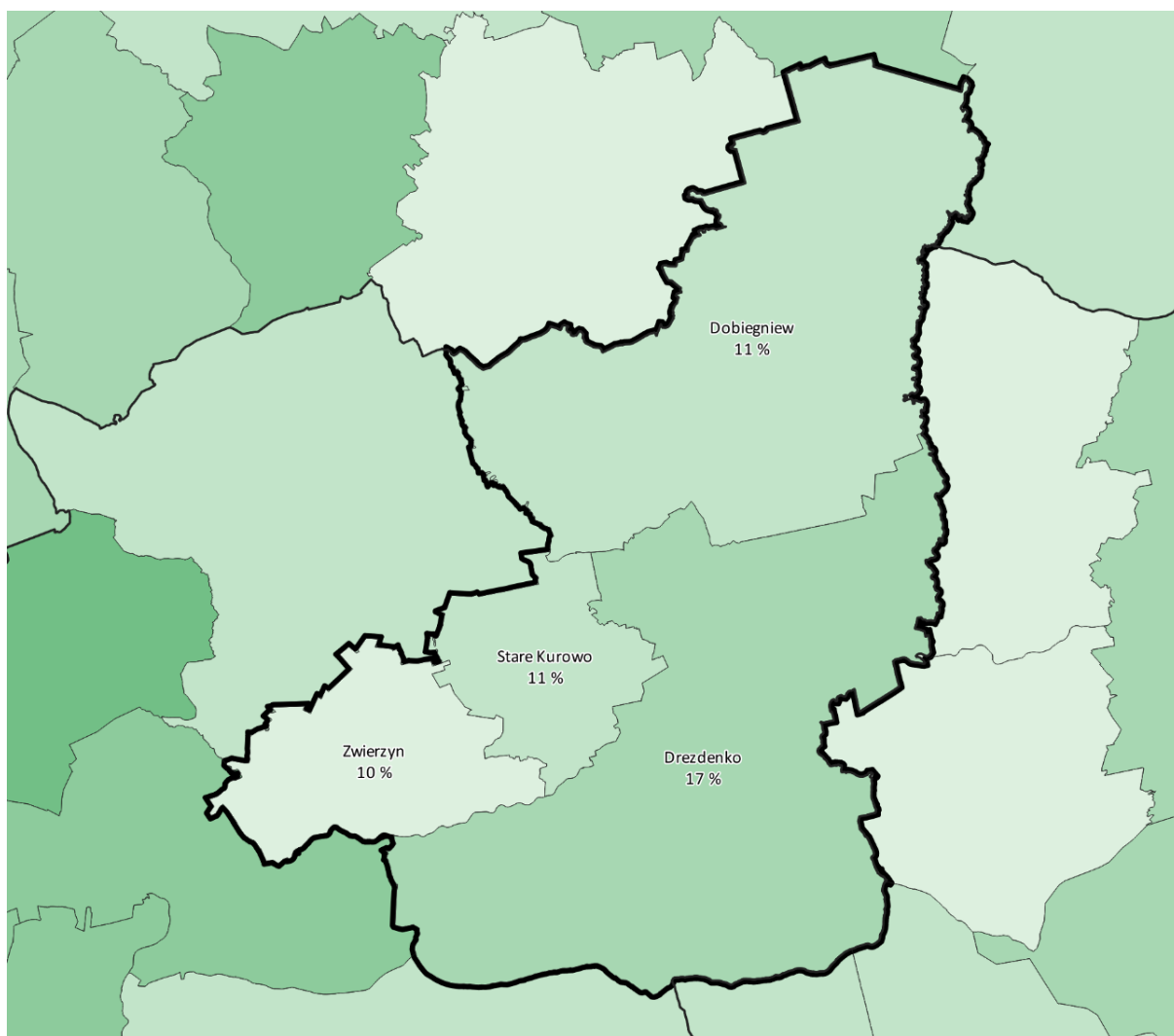
Wysokość, struktura wydatków i działania rozwojowe	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2019-2015	Dynamika
Wydatki bieżące (tys. PLN)	101 197	121 608	132 797	137 035	147 632	46 435	46%
Wydatki majątkowe (PLN)	14 217	14 587	19 579	25 098	25 788	11 571	81%
Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem	8	11	10	17	13	4	53%
Poziom finansowania wydatków majątkowych dochodami majątkowymi	55	47	50	28	76	21	38%
Kwota wydatków majątkowych przypadająca na 1 mieszkańca	295	475	478	873	675	380	129%
Kwota wydatków majątkowych na projekty dofinansowane z UE na 1 mieszkańca	40	44	114	149	185	145	362%

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitor Rozwoju Lokalnego

Do korzystnych zmian w PWLZR w ostatnich latach (tab.25) zaliczyć należy: wzrost wydatków majątkowych w wydatkach ogółem, wzrost poziomu finansowania wydatków majątkowych dochodami majątkowymi wzrost wydatków majątkowych przypadających na jednego mieszkańca. Dane te świadczą o aktywnej polityce inwestycyjnej na obszarze Partnerstwa. Wyraźny wzrost wydatków majątkowych na

projekty dofinansowywane ze środków Unii Europejskiej, świadczy o aktywności i skuteczności członków Partnerstwa w tym zakresie.

Ryc. 40. Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem

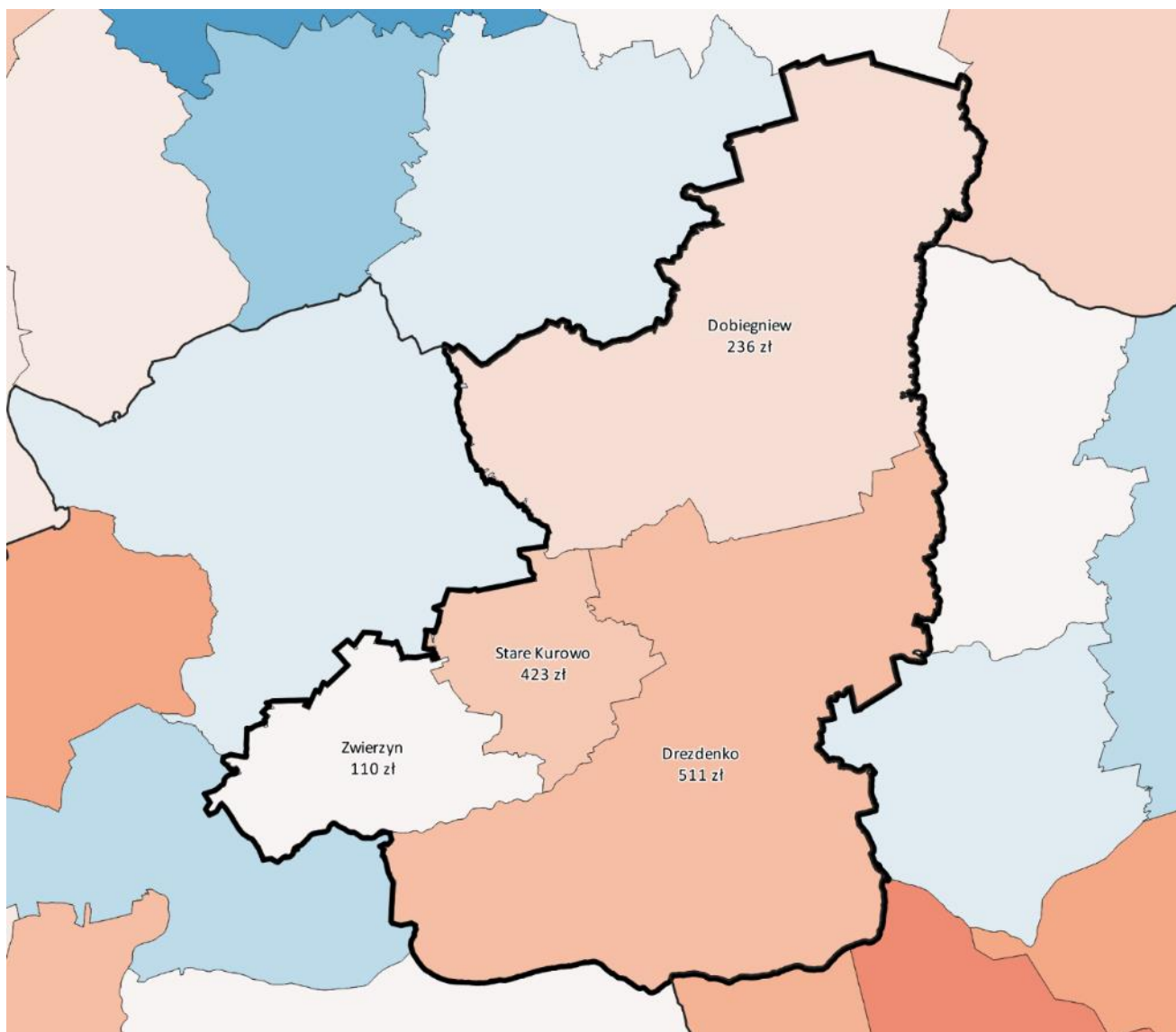

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie sprawozdań budżetowych za 2019 r.

Gminy Partnerstwa różnią się udziałem wydatków majątkowych (ryc.40) Zwierzyn 10%, Stare Kurowo i Dobiegniew (11%), Drezdenko 17%.

Nadwyżka operacyjna (ryc.41) informuje o tym, jaka część dochodów bieżących pozostaje w dyspozycji samorządów po spłacie długu oraz zrealizowaniu wydatków bieżących. Im wyższa jest wartość wskaźnika tym więcej środków może być przeznaczane na wydatki majątkowe. Dodatnia wartość wskaźnika wskazuje na zdolności do finansowania spłaty aktualnego zadłużenia w przypadku wszystkich gmin Partnerstwa, z czego Zwierzyn ma najmniejsze możliwości w tym zakresie.

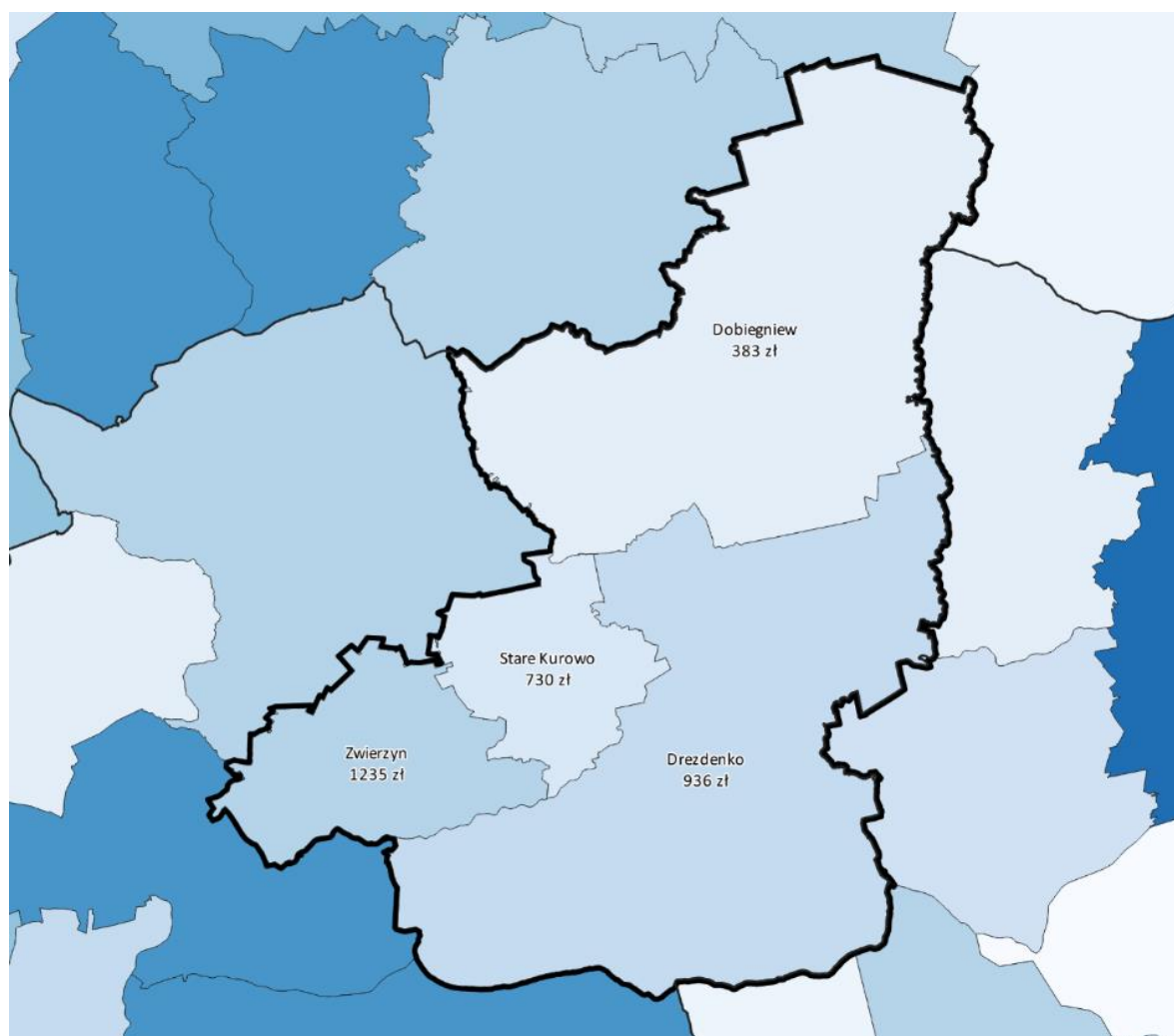
Ryc. 41. Kwota nadwyżki operacyjnej pomniejszona o spłaty długu przypadająca na 1 mieszkańca

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie sprawozdań budżetowych za 2019 r.

Suma zobowiązań do spłaty informująca o zadłużeniu partnerów w przeliczeniu na mieszkańca jest najwyższa w Zwierzynie a najniższa w Dobiegniewie (ryc.42).

Ryc. 42. Suma zobowiązań do spłaty przypadająca na 1 mieszkańca

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie sprawozdań budżetowych za 2019 r.

PWLZR cechuje negatywny trend zmian w zakresie rynku pracy na który wpływają wysoki poziom bezrobocia, niska dostępność wykwalifikowanej siły roboczej, ofert pracy i ich jakość oraz emigracja zarobkowa. Jednak obserwujemy w ostatnich latach wzrost dochodów publicznych, to poprawa koniunktury gospodarczej przekłada się na podniesienie udziału dochodów własnych w dochodach ogółem gmin, a także na aktywną politykę inwestycyjną na obszarze Partnerstwa. Wyraźny wzrost wydatków majątkowych na projekty dofinansowywane ze środków Unii Europejskiej, świadczy o aktywności i skuteczności członków Partnerstwa w tym zakresie.

2.2.5. Stan i jakość środowiska na obszarze oraz zagospodarowanie przestrzenne

Obszar PWLZR wyróżnia się wysokimi walorami przyrodniczymi i kulturowymi. Były to przez wieki tereny pograniczne, zmieniające przynależność państwową, położone na peryferiach, trudno dostępne z powodu warunków naturalnych – szerokiej, podmokłej doliny Noteci i rozległych puszczy. Z wymienionych powodów charakteryzują się od zawsze rzadkim zaludnieniem i małym przekształceniem środowiska na znacznych obszarach. Miasta pełniły funkcje obronne i handlowe, których ślady można łatwo odnaleźć, choć Dobiegniew niegdyś mocno ufortyfikowany, musiał zostać odbudowany po silnych zniszczeniach wojennych. Drezdenko natomiast zachowało znaczną część starej zabudowy, z dwoma rynkami, pozostałościami twierdzy, zespołem pałacowym i ciekawym muzeum. W dolinie Noteci rozciągają się tereny osadnictwa olęderskiego, na terenach wiejskich można napotkać wiele zabytków architektury sakralnej (różnych wyznań i stylów), rezydencjalnej (Pałac Mierzęcín) czy przemysłowej (Elektrownia Wodna Kamienna).

Najcenniejsze tereny Puszczy Drawskiej chroni Drawieński Park Narodowy, utworzony w 1990 r., który niemal w połowie znajduje się na terenie gminy Dobiegniew. Park chroni wyróżniające się zbiorowiska leśne Pojezierza Południowopomorskiego. Na jego terenie znajduje się 13 jezior o łącznej powierzchni 760 ha (w tym największe – Ostrowiec o powierzchni 370 ha), a także 40 km biegu Drawy, stanowiącej jeden z najbardziej malowniczych szlaków kajakowych Polski, o charakterze rzeki górskiej.

Prócz parku narodowego na terenie Partnerstwa utworzono 4 rezerваты przyrody, 3 obszary Natura 2000, chroniące prócz Puszczy Drawskiej także Dolinę Noteci i Puszcę Notecką z rozległymi polami wydmowymi. Warto wymienić także inne jeziora – szczególnie Osiek i Lipie.

Bardzo wysoki jest wskaźnik udziału terenów chronionych, w latach 2015-2019 przekraczał wartość 1, w 2019 r. przyjął wartość 0,93, choć w liczbach bezwzględnych jest nadal bardzo wysoki, np. w gminie Dobiegniew wynosi 95%. Wskaźnik udziału terenów cennych przyrodniczo prawnie chronionych jest jeszcze wyższy i przekracza 1,35. Wysoki jest wskaźnik lesistości (0,70) – zalesienie w liczbach bezwzględnych przekracza wartość 60% w gminach Drezdenko i Dobiegniew, w skali całego terytorium 41,3%. Zwierzyn charakteryzuje się najmniejszą lesistością w regionie 12,3% (2019 r.).

Niejako przeciwstawieniem powyższego jest udział powierzchni parków, zieleni i zieleni osiedlowej w powierzchniach gmin (- 0,47). Większe znaczenie mają kilkuhektarowe arealy zieleni urządzonej znajdujące się w miastach, lecz w skali bardzo rozległych gmin są to powierzchnie nieistotne statystycznie. Znaczące są też

tereny zieleni nieurządzonej, pokrywające znaczne obszary pozbawione zabudowy np. w Dobiegniewie. Lecz choć Partnerstwo jest tak nasycone terenami niemal nienaruszonej przyrody, w kontekście starzenia się społeczeństwa i coraz większego odsetka osób z trudnościami w samodzielnym poruszaniu się, ważne jest zapewnienie odpowiednio przygotowanych terenów zielonych w miejscach zamieszkania.

W zakresie zanieczyszczenia powietrza biorąc pod uwagę obydwa typy zanieczyszczeń pyłowych (ponad 26 do 38 t/r) i gazowych (od 39810 do 79426 t/r) obszar PWLZR określany jest jako najmniej emisyjny (powiat strzelecko-drezdenecki) w skali regionu i kraju²⁸.

W ostatnich latach w bardzo szybkim tempie zwiększa się ilość odpadów komunalnych wytwarzanych w przeliczeniu na 1 mieszkańca – dorównuje wskaźnikom krajowym (322 kg), podczas gdy kilka lat wcześniej był o kilkadziesiąt procent niższy. Należy jednak zwrócić uwagę, że może być to wynik porządkowania systemu gospodarki odpadami.

Dobiegniew 73% ludności korzysta z kanalizacji, Drezdenko 55%, Stare Kurowo 28% (2019 r.). Ścieki oczyszczane biologicznie, chemicznie i z podwyższonym usuwaniem biogenów stanowią 73,3% ścieków wymagających oczyszczania. W gminach miejsko-wiejskich wszystkie ścieki podlegają oczyszczeniu w tym stopniu, w gminie Stare Kurowo ponad 93%. Największe problemy związane z oczyszczaniem ścieków dotyczą Zwierzyna, który nie ma oczyszczalni ścieków.

Stosowana jako miara zwartości zabudowy długość sieci wodociągowej rozdzielczej na 100 odbiorców przekracza 1900 m, co jest wysoką wartością, do czego przyczyniają się duże odległości między miejscowościami w gm. Drezdenko, a szczególnie Dobiegniew oraz znaczny udział zabudowy rozproszonej w gminie Zwierzyn i Stare Kurowo. Wskaźnik ten przybiera wartości korzystne i rośnie (z 0,13 w 2015 r. do 0,16 w 2019 r.), co jest pokłosiem o wiele większej (i rosnącej) skali rozproszenia zabudowy w Polsce. Średnia w liczbach nominalnych dla kraju przekracza 2150 m.

2.2.5.1.   Ład przestrzenny

Obszar Partnerstwa Północ Województwa Lubuskiego zawsze razem odznacza się niskim pokryciem miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

---

²⁸ Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej gmin województwa lubuskiego wraz z badaniem ich potrzeb rozwojowych Raport końcowy dla Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego w Zielonej Górze, 2018

Wskaźnik w tym zakresie jest ujemny, z niewielką tendencją spadkową (- 0,61 w 2015 r., - 0,66 w 2019 r.). Mimo iż gminy sporządzają plany, pokrycie jest wciąż niewielkie. Przyczynia się do tego rzadka sieć osadnicza – mały udział terenów zainwestowanych, duży udział lasów, terenów łąk, pastwisk, wód, obszarów chronionych, ale i zaległości są znaczne. Udział terenów objętych planami miejscowymi wynosi w gminach od 0,3% w Zwierzynie do 4% w Dobiegniewie, średnio dla całego terytorium osiąga 2,3% (w skali Polski 31,3%).

Odbiciem niskiego pokrycia planistycznego była zwiększona liczba wydawanych decyzji o warunkach zabudowy, uważana za destymulantę z uwagi na niezapewnianie ładu przestrzennego. Wskaźnik ten był w ostatnim okresie generalnie ujemny (- 0,11 w 2015 r., - 0,09 w 2018 r.), jednak w 2019 r. przyjął wartość 0. Nie świadczy to automatycznie o poprawie stanu ładu przestrzennego, lecz raczej o spadku aktywności inwestycyjno-budowlanej.

2.2.5.2. Dostępność komunikacyjna

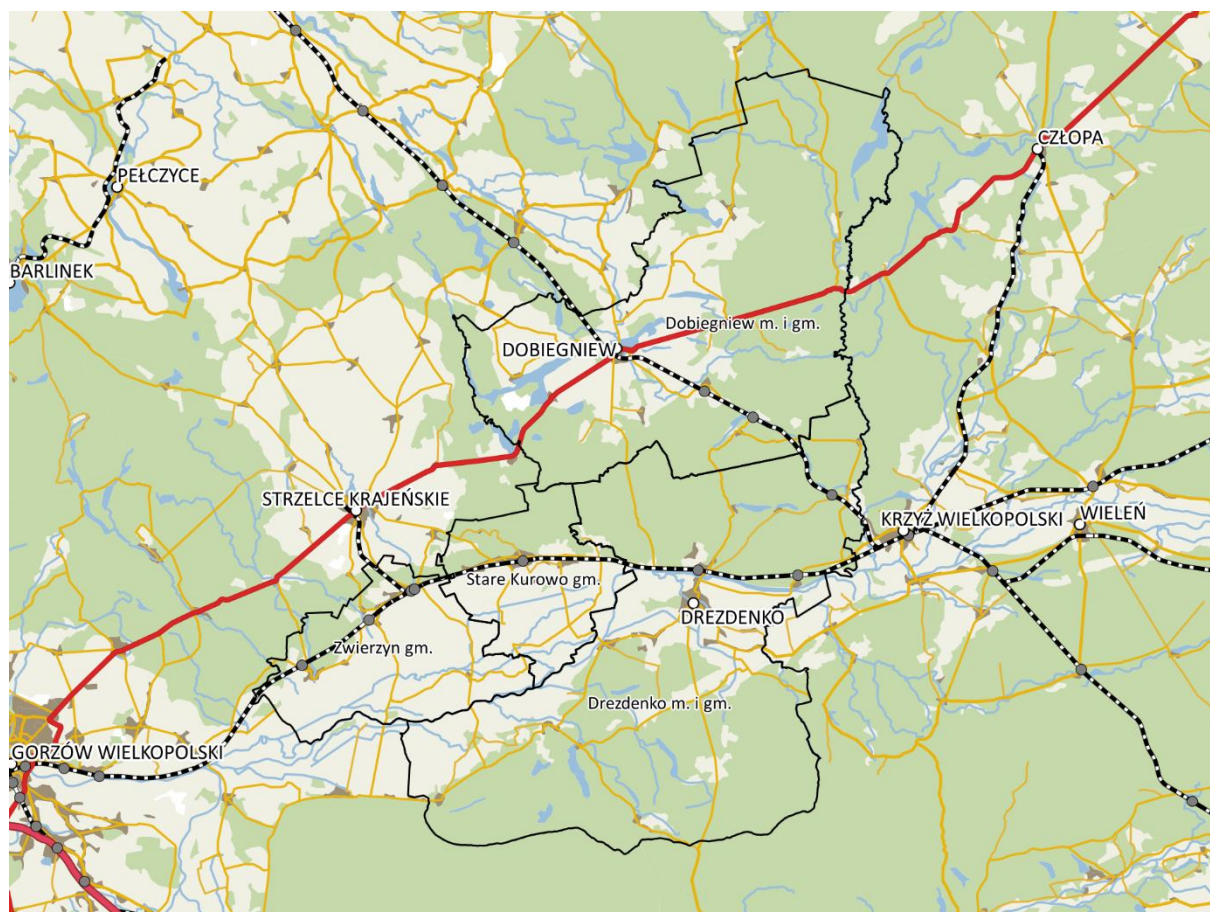
Obszar PWLZR charakteryzuje niska gęstość sieci dróg publicznych (wskaźnik stale poniżej - 0,5) – gminnych i powiatowych, co jest pochodną rzadkiego zaludnienia i wysokiego stopnia zalesienia. Jeszcze niższy jest wskaźnik dróg o nawierzchni twardej – przybiera wartości poniżej - 1, co znamionuje obszar o dużym odsetku dróg gruntowych czy niekiedy kamieni polnych, bez nawierzchni bitumicznej czy z kostki (ryc.43). Są to drogi często niedające pewności przejazdu w porze jesienno-zimowej czy wiosennych roztopów. Potwierdza to wskaźnik procentowego udziału dróg o nawierzchni twardej ulepszonej w łącznej długości dróg gminnych i powiatowych przyjmujący skrajnie niskie wartości (- 1,90 w 2019 r.) – udział tych dróg w ogólnej długości sieci to zaledwie 30%.

Z powodu małej długości i niskiej jakości dróg, problemem jest liczba pojazdów przypadających na 1 km dróg – relatywnie wysoka liczba zarejestrowanych pojazdów (specyfika powiatu strzelecko-drezdeneckiego) jest użytkowana na dość krótkiej sieci drogowej. Z tego powodu opisywany wskaźnik jest niekorzystny (- 0,62). Jako wyjaśnienie należy podać jednak fakt, że obszar Partnerstwa jest przecięty drogą krajową nr 22 na terenie gminy Dobiegniew, która w ruchu lokalnym łączy to miasto ze stolicą powiatu. Terytorium Partnerstwa charakteryzuje się też gęstą siecią dróg wojewódzkich – na przykład z Drezdenka drogi te wybiegają w 5 kierunkach.

W ostatnich latach pogorszyły się warunki bezpieczeństwa, obrazowane przez wskaźnik wypadków drogowych na 100 tys. ludności (średnia 3-letnia), który spadł z 0,51 w 2015 do - 0,18 w 2019. Jest to więc tendencja przeciwna niż w kraju. Jako

pozytyw można podać fakt, że wskaźnik liczby ofiar śmiertelnych wypadków drogowych jest na tym tle stale korzystny (0,48 w 2019 r.).

Ryc. 43. Szkielet układu komunikacyjnego

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych GUGiK oraz GDDKiA

Jak wspomniano wcześniej, liczba samochodów na 100-mieszkańców jest wysoka (ponad 75,5), stąd wskaźnik to obrazujący jest również stale wysoki, ostatnio 1,70. Jest to więc okoliczność uznawana za korzystną – za stymulantę rozwoju.

Wskaźnik długości ścieżek rowerowych, jest umiarkowanie korzystny, ma jednak tendencję spadkową – sieć ta wykazuje słabszy rozwój na tle obszarów porównywanych (spadek z 0,14 w 2015 r. do 0,05 w 2019 r.).

Korzystnie przedstawia się dostęp do transportu kolejowego. We wszystkich stolicach gmin i niektórych mniejszych miejscowościach znajdują się stacje i przystanki kolejowe, obsługiwane regularną siatką połączeń zapewniającą dojazd do miast wojewódzkich (Gorzów, Szczecin, Poznań), w przypadku Drezdenka (stacja Nowe Drezdenko) i Zwierzyna (stacja Strzelce Krajeńskie Wschód) – również do Bydgoszczy i Trójmiasta, a z Dobiegniewa – także do Warszawy i innych większych

miast Polski. Wskaźnik długości linii kolejowych na 100 km² powierzchni obszaru podniósł się z 0,28 w 2015 r. do 0,33 w 2019 r., choć sieć w tym czasie nie uległa rozbudowie, po prostu została zredukowana na innych obszarach.

Pogłębiona analiza potencjału środowiskowego, przestrzennego i komunikacyjnego potwierdziła, że PWLZR cechują znaczne zasoby przyrodnicze, którym towarzyszy niska dostępność komunikacyjna i nieuregulowana sytuacja planistyczna obszaru. Istniejący potencjał do rozwoju turystyki (zwłaszcza turystyki aktywnej), nie jest jednak w pełni wykorzystany, ze względu na brak rozwiniętej infrastruktury turystycznej, zwłaszcza bazy noclegowej, co zobrazowane zostanie w następnej sekcji 2.3.7

2.2.6. Turystyka

W obszarze PWLZR turystyka postrzegana jest jako niedostatecznie wykorzystany potencjał rozwoju obszaru i poprawy, zarówno sytuacji społeczno-ekonomicznej, jak też jakości życia. W obecnej sytuacji niewystarczający rozwój tego sektora stanowi barierę rozwojową (ryc. 44).

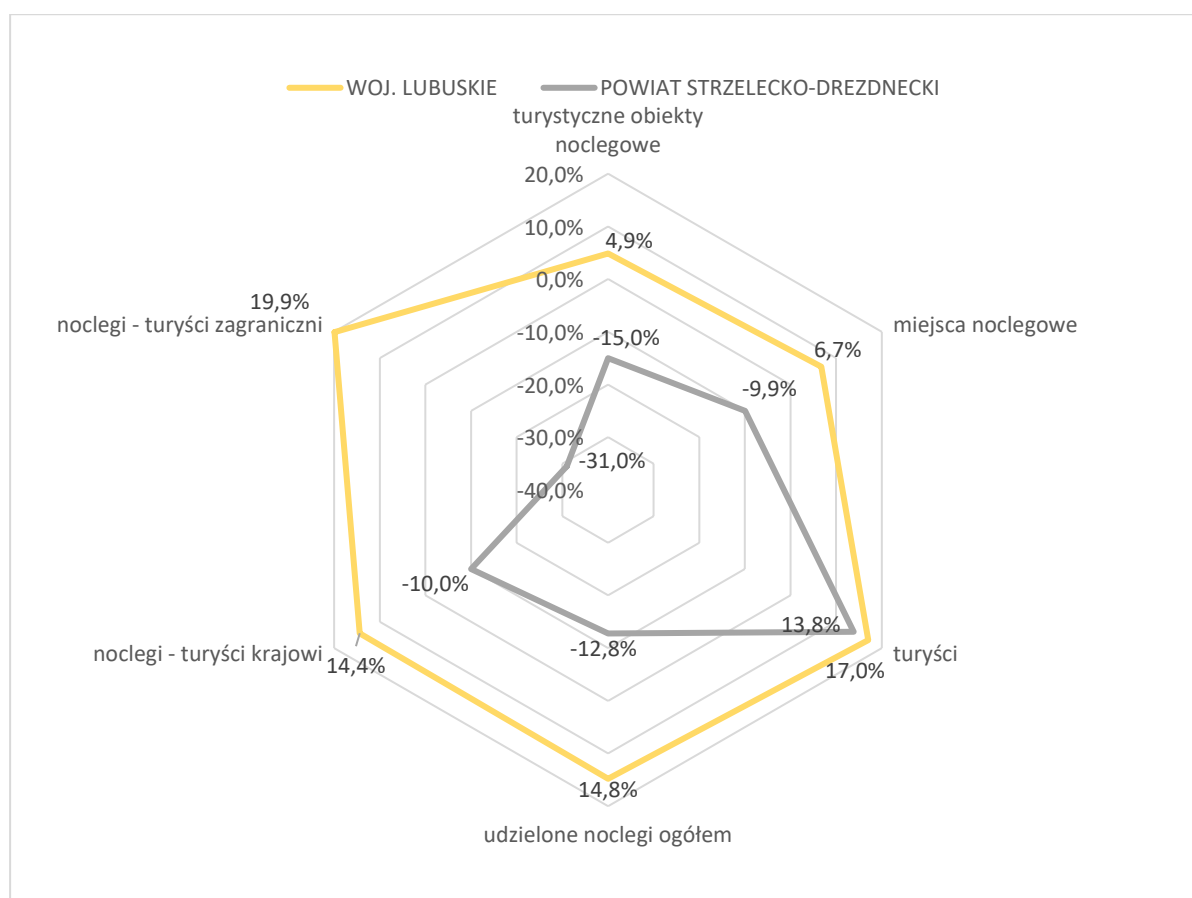
Do najważniejszych potencjałów Partnerstwa należą zasoby środowiska naturalnego, zabytki kultury i lokalny folklor, a także potencjalnie rolnictwo ekologiczne. Formą najczęściej wskazywaną przez mieszkańców i przedstawicieli lokalnych instytucji jest turystyka i agroturystyka, która oferuje elastyczną formę prowadzenia zróżnicowanej działalności (szczególnie istotne w kontekście sezonowości ruchu turystycznego). Wymienione atrakcje łączą liczne wyznaczone trasy turystyczne, istnieje baza noclegowa różnego rodzaju, urządzono wiele plaż, stref rekreacji.

PWLZR wyróżniają istniejące na jego obszarze walory przyrodnicze i krajobrazowe, związane m.in. z ponadprzeciętną lesistością (obecnością kompleksów leśnych: Puszczy Noteckiej i Drawskiej oraz Borów Krajeńskich) i względnie wysokim odsetkiem powierzchni cennych przyrodniczo (obszarów chronionych), które stwarzają odpowiednie warunki do rozwoju turystyki (zwłaszcza turystyki aktywnej). Istniejący potencjał nie jest jednak w pełni wykorzystany, co jest konsekwencją m.in. niedostatecznie rozwiniętej infrastruktury turystycznej, zwłaszcza bazy noclegowej (cechuje się najmniejszą w regionie liczbą turystycznych obiektów noclegowych i jedną z najniższych liczbą miejsc noclegowych na 1 000 ludności), co przekłada się na niską liczbę turystów korzystających z noclegów.

Niewątpliwie znaczący potencjał i tradycje w tym zakresie nie są w pełni wykorzystane. Spada średnia długość pobytu na obszarze – z 4,2 dób w 2015 r. do 3,2 w 2019 r., co oznacza mniejszy udział turystyki pobytowej – wypoczynku, urlopów spędzanych na terenie *Lubuskich Mazur*, a te pobyty generują ruch w wielu innych sferach lokalnej gospodarki.

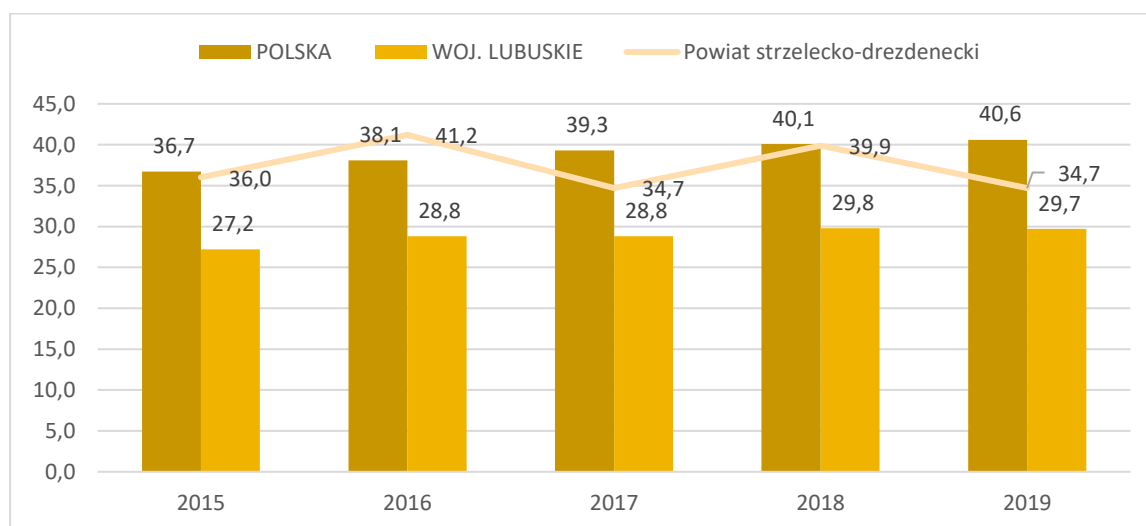
Wskaźnik liczby turystów korzystających z noclegów jest niekorzystny i spada (z - 0,29 w 2015 r. do - 0,38 w 2019 r. (ryc. 45), choć jest to wynikiem porównań z obszarami o większym potencjale bazy turystycznej. Liczba turystów na 1000 mieszkańców powoli rosła z 569 w 2015 r. do 662 w 2019 r., jednak nie przekracza średniej wojewódzkiej (712). Na tle województwa lubuskiego obszar Partnerstwa prezentuje się jednak relatywnie korzystnie, dorównując wojewódzkiemu wskaźnikowi syntetycznemu - rozwoju funkcji turystycznej na poziomie 0,31 (poziom 2 rozwoju funkcji (ryc. 46)).

Ryc. 44. Dynamika wybranych wskaźników turystycznych w latach 2015-2019

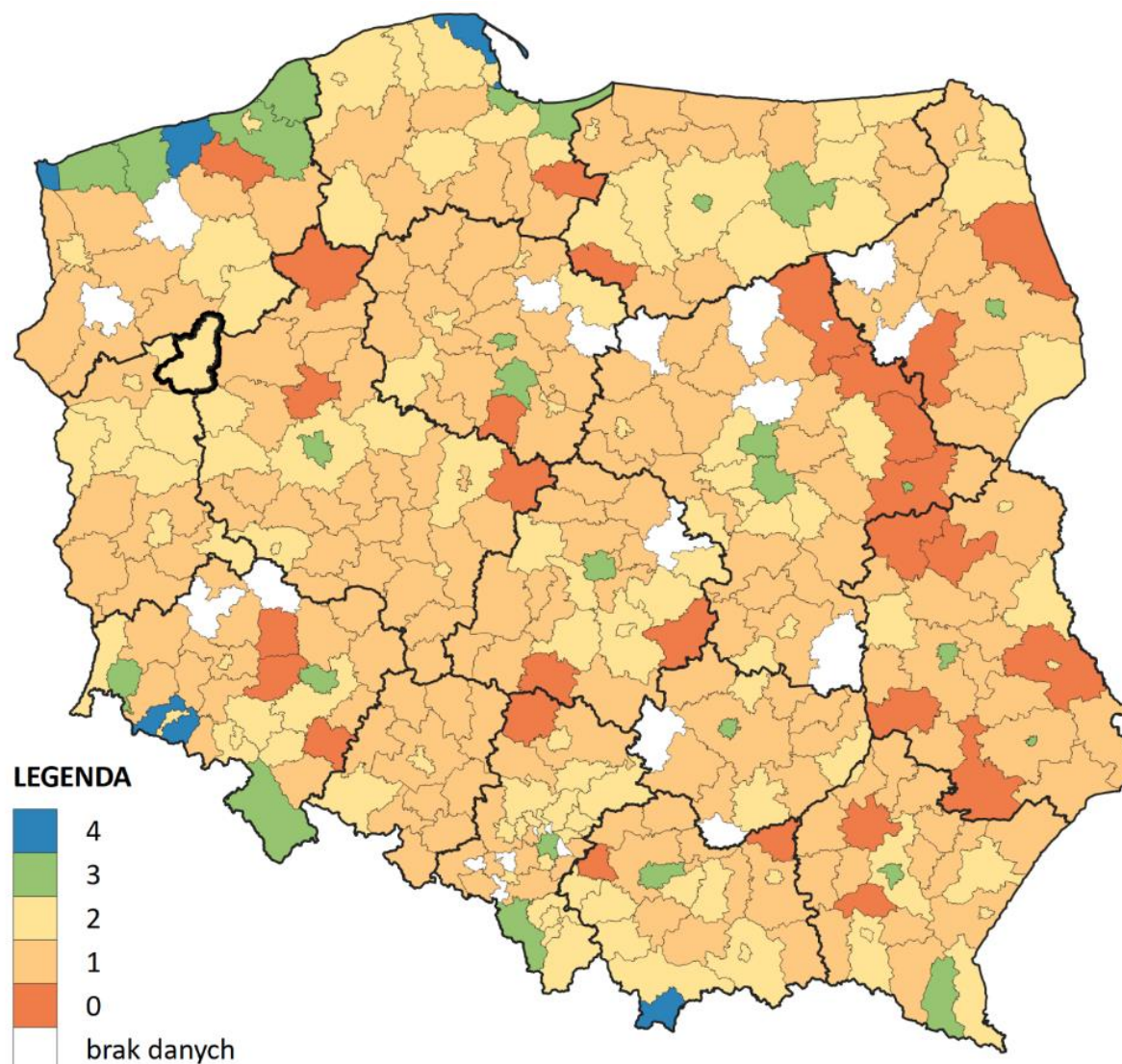
Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie GUS/BDL.

Ryc. 45. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w latach 2015-2019

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie GUS/BDL.

Ryc. 46. Pozycja powiatów wg syntetycznego wskaźnika rozwoju funkcji turystycznej (2019)

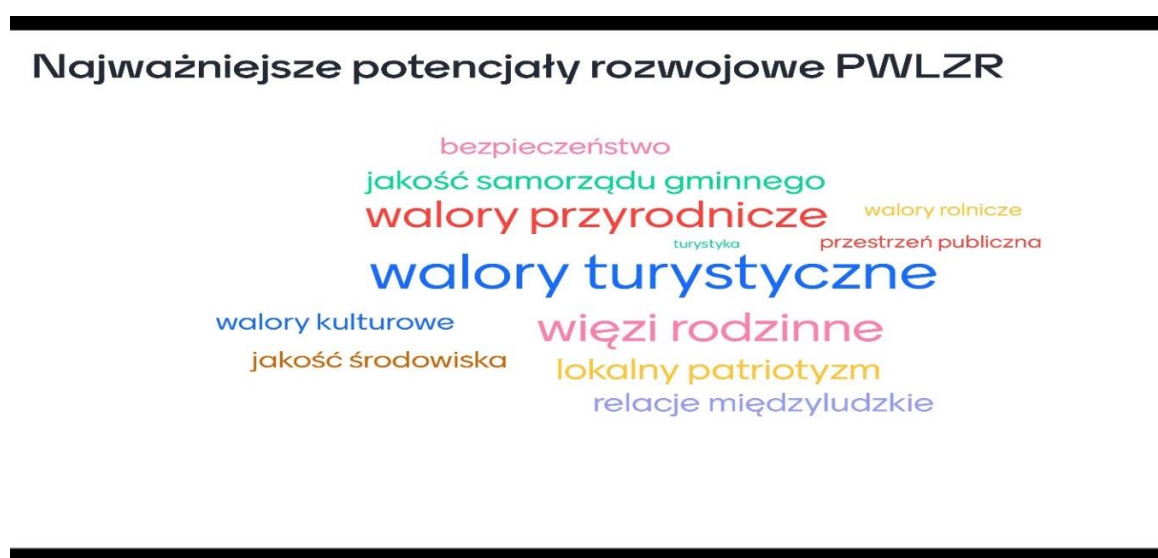
Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych BDL GUS oraz metodyki A. Szromka

3. Analiza potencjałów, barier i potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa

3.1. Potencjały obszaru partnerstwa

Głównym celem tego podrozdziału jest zidentyfikowanie *kluczowych potencjałów rozwojowych* partnerstwa. Są nimi przede wszystkim posiadane zasoby, oferowane produkty i usługi, które przynoszą lub mogą przynieść korzyści bezpośrednie (dochody) lub pośrednie poprzez wytworzenie wartości dodanej dla mieszkańców i interesariuszy. Lokalne zasoby występują na terenie partnerstwa powszechnie lub jednostkowo (tylko u jednego partnera). *Zasoby* to wszystkie użyteczne elementy występujące na terenie partnerstwa, potrzebne do wytworzenia wyrobu, usługi, oferty definiującej funkcję obszaru partnerstwa. Lokalne *produkty* to rzeczy materialne, zdarzenia, usługi, które są oferowane i przynoszą korzyść bezpośrednią (dochody) lub pośrednią wyrażoną przez wartość dodaną dla obszaru, dla mieszkańców, dla interesariuszy. Proces identyfikacji polegał na mapowaniu i rangowaniu, w oparciu o ocenę możliwości ich wykorzystania, unikalności (dla zasobów) oraz wartości dodanej i potencjału rozwoju (dla produktów). Badania jakościowe pozwoliły na zidentyfikowanie najistotniejszych potencjałów rozwojowych PWLZR (ryc. 47).

Ryc. 47. Najważniejsze potencjały PWLZR

Źródło: Opracowanie ZMP z wykorzystaniem Mentimeter.

3.1.1. ZASOBY PWLZR

Kluczowe zasoby PWLZR cechują się unikalnością oraz największym niewykorzystanym potencjałem rozwoju:

- ➔ Walory przyrodnicze (las, rzeki, jeziora, powietrze, minerały); Większość terenu pokrywa obszar Natura 2000 - Dolina Warty i Dolnej Noteci, Obszary Chronionego Krajobrazu, Lubuskie Mazury, Drawieński Park Narodowy;
- ➔ Ciekawe obiekty historyczne: kościół w Dobiegniewie, Drezdenku, Żółwinie, Obiekty fortyfikacyjne z II wojny światowej w Starym Kurowie i Zwierzynie; Muzeum Woldenberczyków w Dobiegniewie; Muzeum Puszczy Drawskiej i Noteckiej im. Franciszka Grasia w Drezdenku, pozostałości kilkunastu bunkrów z II wojny światowej stanowiące części tzw. "Wału Pomorskiego"; nieużytkowana, zabytkowa wieża ciśnień; Pałac w Mierzęcinie; Niszczące zespoły dworsko-parkowe;
- ➔ Zasoby kultury ludowej: Zespół Tańca Ludowego "Krajna", Stowarzyszenie chórálne "Gaudium", Stowarzyszenie "Lemko Tower", chór środowiskowy "Cantus Decus", dziewczęta z buławami;
- ➔ Stawy hodowlane;
- ➔ Wspecjalizowane rolnictwo/ gospodarstwa hodowli bydła;
- ➔ Skomunikowanie (droga krajowa 22, drogi wojewódzkie 156, 160, 161, Linie kolejowe 351, 203, E 59 Poznań - Szczecin);
- ➔ Mniejszości narodowe, wielokulturowość (Łemkowie);
- ➔ Surowce naturalne (drewno, kruszywa, ropa, gaz);
- ➔ zakłady produkcyjne - obróbka metali, ocynkowania;

3.1.2. PRODUKTY PWLZR

Kluczowe produkty PWLZR oferują obecnie wyraźne korzyści, jak też mają możliwość dalszego rozwoju:

- ➔ Oferta turystyki: ścieżki pieszo-rowerowe, szlaki wodne, szlak kajakowy im. Jana Pawła II, ośrodki wypoczynkowe, baza noclegowa);
- ➔ Rozpoznawalne imprezy sportowe (m.in. Międzynarodowy Młodzieżowy Turniej Piłkarski Dobiegniew-CUP, coroczny wyścig w kolarstwie przełajowym: Cień Kawczych Gór);
- ➔ Oferta kulturalna: orkiestra dęta, koncerty organowe, Pałac Mierzęcina, Muzeum Woldenberczyków, Muzeum Puszczy Drawskiej i Noteckiej im. Franciszka Grasia w Drezdenku, obiekty sakralne;
- ➔ Występy, nagrania, integracja społeczna wynikająca z działalności: Zespół Tańca Ludowego "Krajna", Stowarzyszenie chórálne "Gaudium", Stowarzyszenie "Lemko

Tower", chór środowiskowy "Cantus Decus", dziewczęta z buławami; Regionalne produkty kulinarne (m.in. wina regionalne, miody, syropy, soki);

- ➔ Ryby z hodowli - pstrągi, tołpygi, jesiotry, karpie;
- ➔ Hodowla bydła oraz hodowla danieli i jeleni na mięso;

3.2. Bariery, problemy, deficyty obszaru partnerstwa

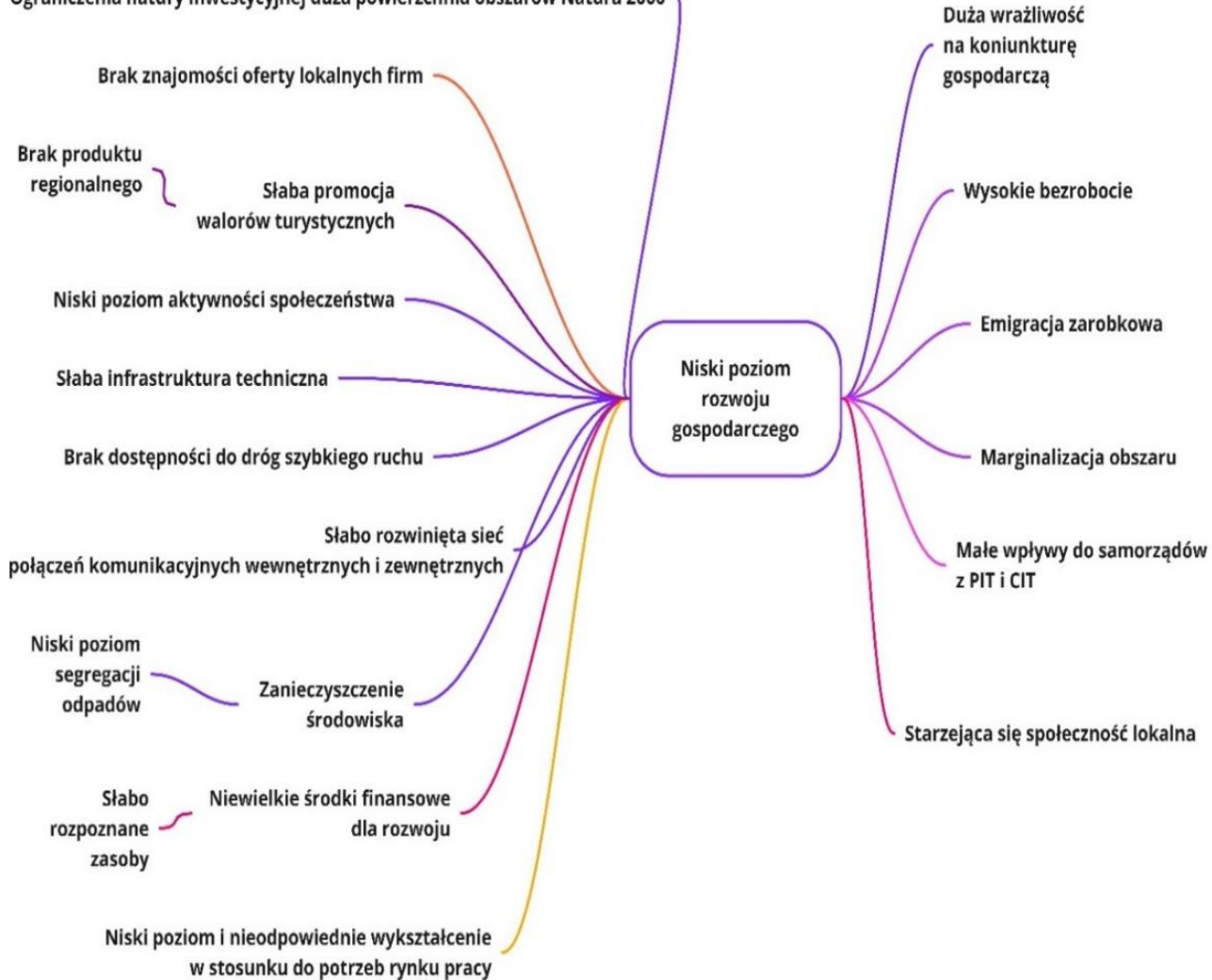
Przeprowadzona analiza jakościowa i ilościowa obszaru PWLZR pozwoliła na zidentyfikowanie kluczowych barier rozwojowych. Zostały one pogrupowane w pięciu obszarach tematycznych według założeń: przyczyna – problem – skutek (ryc. 48-52).

- ➔ niski poziom rozwoju gospodarczego;
- ➔ niska atrakcyjność lokalnych ofert pracy;
- ➔ niska atrakcyjność obszaru jako miejsce wyboru dla ludzi młodych i nowych mieszkańców;
- ➔ niski poziom wykorzystania potencjału dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju lokalnego;
- ➔ niski stopień wykorzystania potencjału turystycznego.

Wskazane 3 z 5 obszarów: *niski poziom rozwoju gospodarczego, atrakcyjność lokalnych ofert pracy i atrakcyjność obszaru jako miejsca zamieszkania* nawiązują do najistotniejszych problemów PWLZR, jakimi są *starzenie się ludności i wyludnianie obszaru* oraz ich skutki dla rynku pracy i usług publicznych.

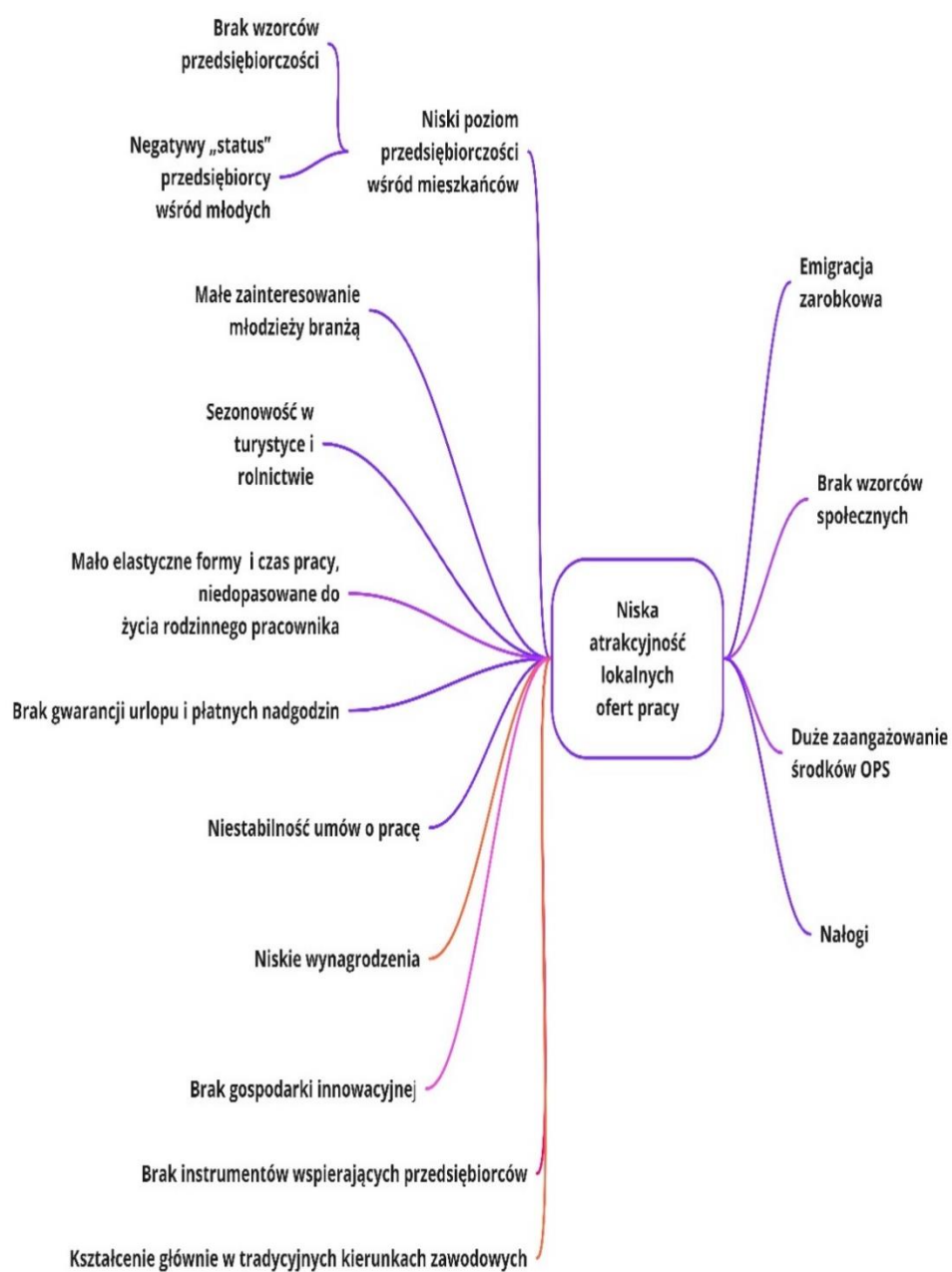
Ryc. 48. Niski poziom rozwoju gospodarczego

Ograniczenia natury inwestycyjnej duża powierzchnia obszarów Natura 2000

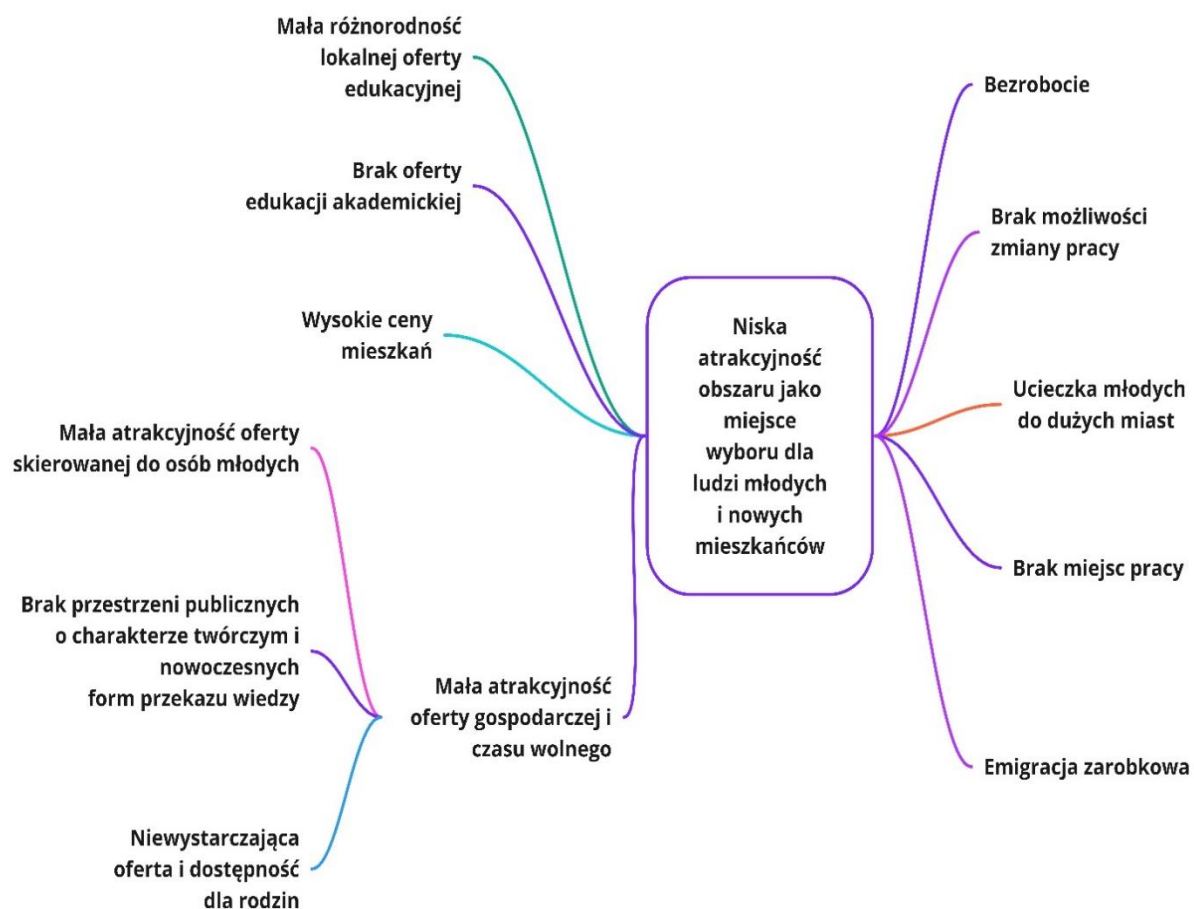
Źródło: Opracowanie ZMP

Ryc. 49. Niska atrakcyjność lokalnych ofert pracy

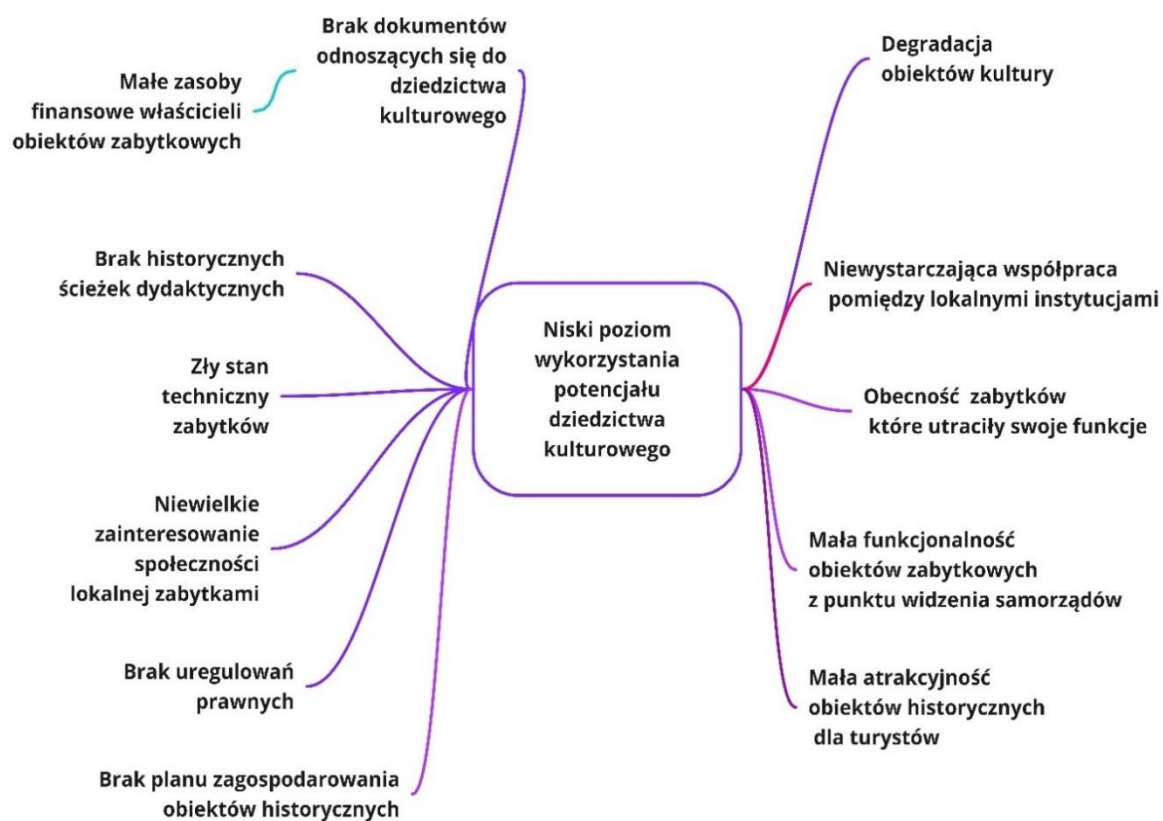
Źródło: Opracowanie ZMP

Ryc. 50. Niska atrakcyjność obszaru jako miejsce wyboru dla ludzi młodych i nowych mieszkańców

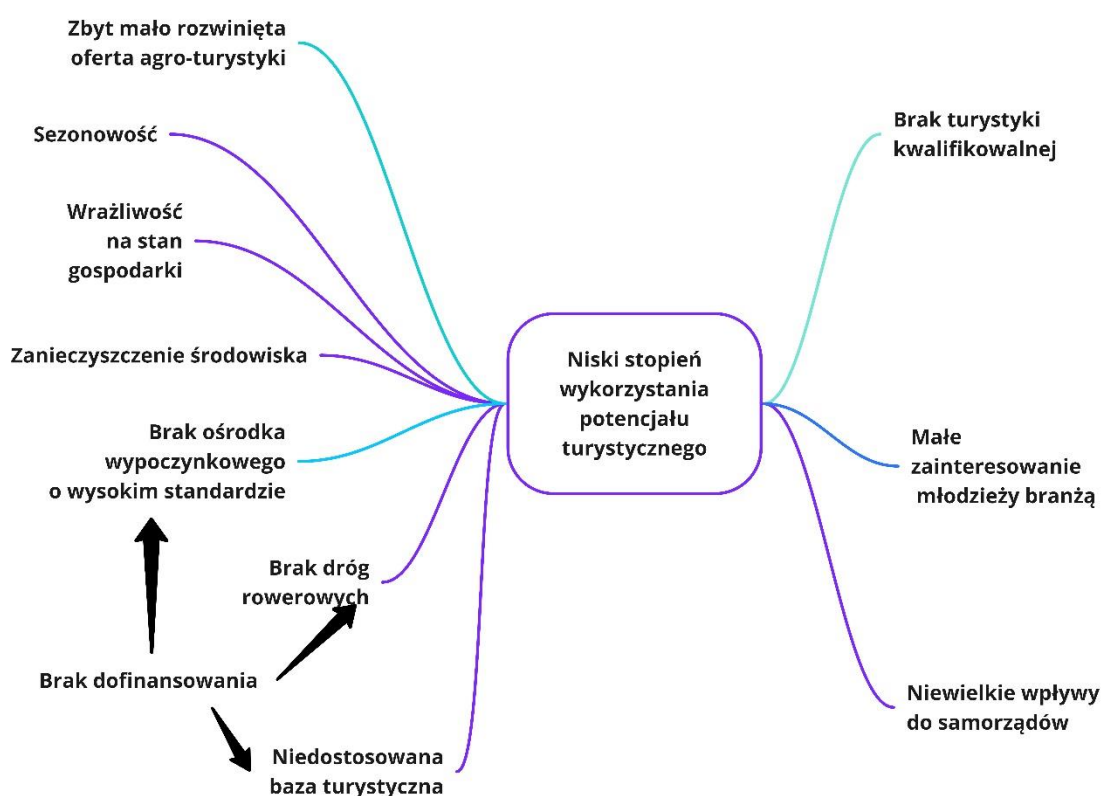
Źródło: Opracowanie ZMP

Ryc. 51. Niski poziom wykorzystania potencjału dziedzictwa kulturowego

Źródło: Opracowanie ZMP

Ryc. 52. Niski stopień wykorzystania potencjału turystycznego

Źródło: Opracowanie ZMP

Zidentyfikowanymi barierami dla rozwoju turystyki/dziedzictwa kulturowego są m.in.:

- słaba rozpoznawalność obszarów jako atrakcyjnych turystycznie,
- słabość lub brak produktów turystycznych i niskie usieciowienie usług turystycznych na obszarze,
- duża konkurencja obszarów bardziej atrakcyjnych (lub / i) lepiej zorganizowanych,
- niewystarczająca i niskiej jakości infrastruktura turystyczna (dodatkowo brak infrastruktury i powiązań infrastrukturalnych (np. w zakresie dróg rowerowych pogłębia barierę turystyczną),
- ograniczona dostępność transportowa (stan dróg, brak transportu publicznego),
- niski poziom przedsiębiorczości, słaby kapitał i brak środków na inwestycje (zależności między turystyką i przedsiębiorczością mają charakter dwukierunkowy: wzmocnienie działań w zakresie sieciowania produktów turystycznych może mieć pozytywny wpływ na poprawę przedsiębiorczości i odwrotnie, działania w zakresie przedsiębiorczości (w turystyce), mogą iść w parze z przezwyciężeniem bariery dostępności produktów turystycznych).

Podstawowe potrzeby niezbędne do przezwyciężenia barier oraz lepszego wykorzystania potencjału turystycznego, który często według władarzy gmin występuje nierozłącznie z potencjałem przyrodniczym to:

- ➔ integracja współpracy międzygminnej w zakresie turystyki, także w ramach lokalnych organizacji turystycznych, poprzez tworzenie i lepszą promocję istniejących produktów i szlaków turystycznych/ ścieżek dydaktyczno- historycznych oraz sieciowanie stanowi najważniejszy element poprawy funkcjonowania turystyki
- ➔ inwestycje w bazę noclegową, które mogłyby zwiększyć rolę, przede wszystkim turystyki wypoczynkowej (w tym korzystanie z walorów czystego środowiska/ dziedzictwa kulturowego);
- ➔ wsparcie jednostek lokalnych w kontaktach i ewentualnej współpracy z dużymi podmiotami mającymi pośredni wpływ na ich rozwój. Tego typu wsparcie może także dotyczyć kontaktów z firmami prywatnymi oraz zawiązywania współpracy na zasadach PPP (np. z przewoźnikami autobusowymi). Ważne dla rozwoju turystyki byłoby przykładowo: porozumienie z zarządcami transportu i dostosowaniem liczby połączeń i godzin (dni) do potrzeb turystów, które są inne w porównaniu z potrzebami mieszkańców w ich życiu codziennym (dojazdy do pracy i podstawowych usług);
- ➔ partnerstwo posiada turystyczne możliwości rozwoju w bezpośrednim sąsiedztwie znajdują się również gminy/ miejsca, które pełnią już obecnie funkcję turystyczną (przy przewadze współpracy nad konkurencją mogłyby generować dodatkowy ruch turystyczny dla części wyłoniętego obszaru zagrożonego marginalizacją).

3.3. Determinanty potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa

Ryc. 53. Wyniki badań młodzieży, mieszkańców, liderów

	MŁODZIEŻ	MIESZKAŃCY	LIDERZY
PWLZR jako miejsce do życia	dobrze: 44% nie dobre: 27% nie wiadomo: 15%	dobrze: 44% nie dobre: 18% nie wiadomo: 12%	dobrze: 69% nie dobre: 3% nie wiadomo: 0%
Atuty	więzi rodzinne, relacje międzyludzkie, bezpieczeństwo, jakość środowiska, walory turystyczne	jakość środowiska, więzi rodzinne, relacje międzyludzkie, bezpieczeństwo i lokalny patriotyzm, jakość przestrzeni publicznej i pracy samorządu gminnego	jakość środowiska i atrakcyjność turystyczna, relacje międzyludzkie, warunki dla działalności rolniczej, jakości przestrzeni publicznej, jakość samorządu gminnego
Deficyty	rynek pracy / zarobki, możliwości dalszej nauki, skomunikowanie obszaru, warunki prowadzenia firmy, słaba oferta kulturalna i rozrywkowa	rynek pracy / zarobki, możliwości dalszej nauki, skomunikowanie obszaru, transport, oferta usług społecznych dla mieszkańców i oferta rynkowa dla firm, warunki prowadzenia firmy	rynek pracy / zarobki, skomunikowanie, transport zbiorowy, możliwości dalszej nauki, oferta usług społecznych, oferta kulturalno-rozrywkowa
Pilne przedsięwzięcia	więcej dobrych miejsc pracy, powiązania transportowe, oferta edukacyjna / zdrowotna	opieka zdrowotna, powiązania transportowe, poprawa warunków życia, przedsiębiorczość/ budownictwo	powiązania transportowe, poprawa dostępności mieszkań, wsparcie przedsiębiorczości, wsparcie dla młodych

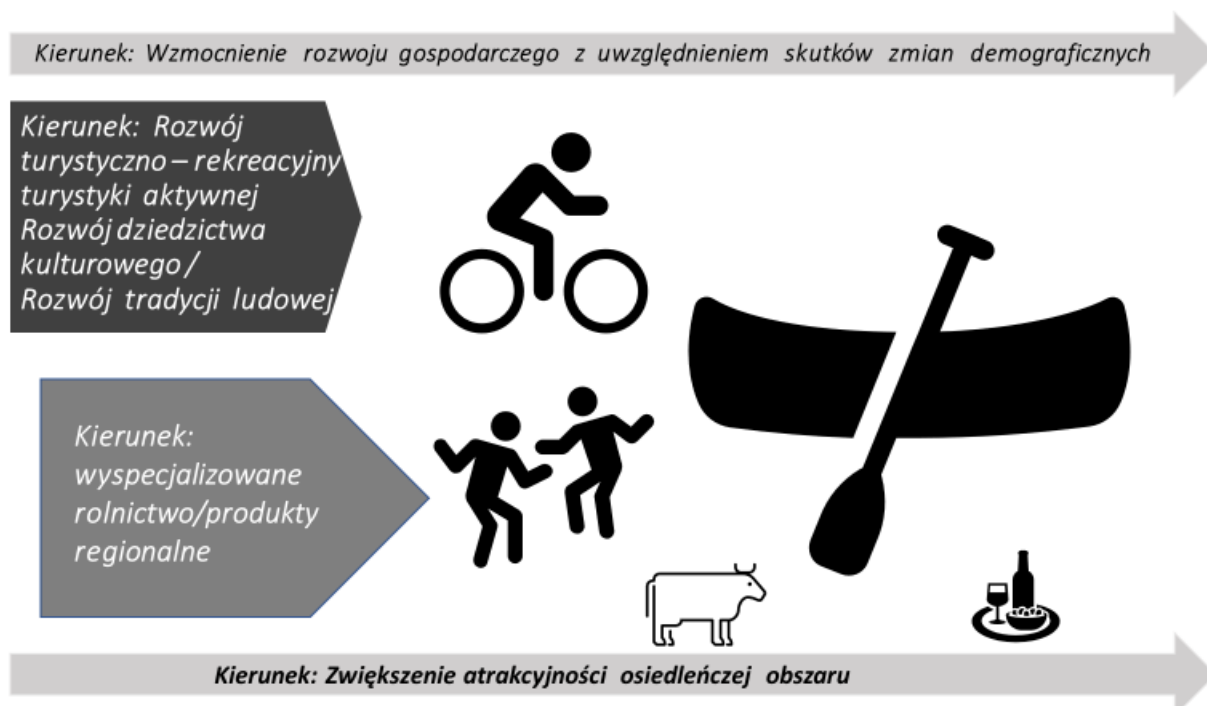
Źródło: Opracowanie ZMP

Po wskazaniu potencjałów i deficytów/problemów obszaru PWLZR powyżej wskazano czynniki, które w procesie rozwoju mogą wzmacniać lub osłabiać potencjały partnerstwa oraz pogłębiać lub przyczyniać się do eliminowania problemów (ryc.53). Determinanty rozwoju to zatem elementy, które mogą pozytywnie lub negatywnie wpływać na potencjał rozwoju poszczególnych członków i całego partnerstwa. Rycina 47 przedstawia wyniki badań mieszkańców (Załącznik 2), młodzieży (Załącznik 3) i liderów (Załącznik 4), z których wyłania się spójny obraz postrzegania obszaru PWLZR oraz wspólnych poglądów w odniesieniu do najistotniejszych atutów i deficytów tego obszaru, a także co do pilnej konieczności realizacji określonych typów przedsięwzięć.

3.4. Kluczowe wyzwania, kierunki strategicznej interwencji i współpracy

Wyznaczenie wpływu kluczowych determinant rozwoju PWLZR posłużyło do określenia wstępnych kierunków strategicznej interwencji, w celu wykorzystania potencjału obszaru i przezwyciężenia barier rozwojowych (ryc.54). Wskazanie kierunków strategicznej interwencji oparte jest na wyzwaniach dotyczących całego partnerstwa, a w konsekwencji wskazanie, jakie są kierunki współpracy, którą partnerstwo chce podjąć dla rozwiązania najistotniejszych problemów.

Ryc. 54. Kierunki rozwoju PWLZR

Źródło: Opracowanie ZMP

→ Kierunek działania *Wzmocnienie rozwoju gospodarczego z uwzględnieniem skutków zmian demograficznych*

→ Kierunek działania *Zwiększenie atrakcyjności osiedleńczej obszaru*

Wskazane kierunki strategicznej interwencji pozwolą sprostać najistotniejszemu wyzwaniu PWLZR jakim jest *przeciwdziałanie wyludnieniu się obszaru*, czemu służyć będą również inne kierunki strategicznej interwencji:

- aktywna polityka proinwestycyjna, skupiona na rozwoju branż priorytetowych, przyciąganiu i pobudzaniu rozwoju firm generujących lokalne łańcuchy wartości, związki z otoczeniem, wyższą wartość dodaną, miejsc pracy wyżej płatnych,
- poprawa dostępności terytorium, w tym infrastruktury drogowej, kolejowej w powiązaniu z miejscami pracy i zamieszkania, i lepsze, pewniejsze powiązania transportowe, w tym transportem zbiorowym (wraz z elastycznymi formami kształtowania usług transportowych),
- poprawa warunków prowadzenia firm, w tym wsparcie integracji i współpracy sektora gospodarczego, wspólna promocja Partnerstwa,
- opracowanie i wdrożenie lokalnej polityki prorodzinnej i mieszkaniowej,
- doskonalenie świadczenia usług publicznych (edukacyjnych, kulturalnych, zdrowotnych, społeczno-opiekuńczych), w tym rozwój lokalnych specjalizacji i standaryzacja, optymalizacja świadczenia usług,
- poprawa ładu przestrzennego – sporządzanie planów, uzbrojenie terenów,
- poprawa zagospodarowania i wyposażenia przestrzeni i obiektów publicznych.

→ Kierunek działania *Rozwój turystyczno-rekreacyjny/ turystyka aktywna*

Warto mieć na uwadze, że zagospodarowanie turystyczne może sprzyjać podnoszeniu jakości życia mieszkańców obszarów. Może też stanowić istotny miękki czynnik lokalizacyjny dla niektórych przedsiębiorstw oraz wysoko wykwalifikowanych specjalistów.

Uniwersalnymi narzędziami wspomagającymi wykorzystanie potencjału turystycznego mogłyby być opracowanie strategii specjalizacji w wybranych rodzajach turystyki, z uwzględnieniem propozycji sieciowania usług turystycznych, tworzenia nowych produktów turystycznych, wspólnej i spójnej promocji oraz informacji turystycznej

→ Kierunek: Wyspecjalizowane rolnictwo/produkty regionalne

Przeprowadzona analiza jakościowa i ilościowa PWLZR potwierdziła, że obszar cechuje się wewnętrznym zróżnicowaniem, boryka się z wieloma problemami społecznymi i gospodarczymi, które stanowią istotne bariery jego rozwoju i utrudniają zmniejszenie dystansu dzielącego go od lepiej rozwiniętych obszarów województwa lubuskiego. Efektem zdiagnozowania istniejących wspólnych celów rozwojowych, sieci powiązań i zależności wewnątrz partnerstwa oraz uwzględnienia wpływu kluczowych determinant rozwoju (wewnętrznych i zewnętrznych) było wskazanie kierunków strategicznej interwencji, kierunków współpracy na rzecz wzmocnienia i rozwoju kluczowych produktów partnerstwa, a w konsekwencji rozwoju jego potencjału.

Spis rysunków

Ryc. 1. Szablon konturowy PWLZR	12
Ryc. 2. Położenie partnerstwa.....	14
Ryc. 3. Klasy pokrycia terenu.....	16
Ryc. 4. Formy ochrony przyrody.....	18
Ryc. 5. Firmy i ich powiązania na terenie Partnerstwa	28
Ryc. 6. Delimitacja obszarów problemowych	41
Ryc. 7. Typologia obszarów problemowych.....	42
Ryc. 8. Ogólny wskaźnik rozwoju partnerstwa.....	43
Ryc. 9. Ogólny wskaźnik rozwoju gminy 2019 r.	44
Ryc. 10. Dynamika ogólnego wskaźnika rozwoju gminy 2015-2019.....	45
Ryc. 11. Wskaźnik rozwoju w obszarach w latach 2015 -2019	46
Ryc. 12. Gospodarczy wskaźnik rozwoju partnerstwa	48
Ryc. 13. Gospodarczy wskaźnik rozwoju PWLZR w latach 2015-2019.....	49
Ryc. 14. Dynamika rozwoju gospodarczego w gminach PWLZR	50
Ryc. 15. Wymiar gospodarczy w poszczególnych obszarach PWLZR w latach 2015-2019	51
Ryc. 16. Społeczny wskaźnik rozwoju partnerstwa.....	53
Ryc. 17. Wskaźnik rozwoju PWLZR w wymiarze społecznym w latach 2015-2019	54
Ryc. 18. Dynamika rozwoju społecznego w gminach PWLZR	54
Ryc. 19. Wymiar społeczny w poszczególnych obszarach PWLZR w latach 2015-2019	55
Ryc. 20. Środowiskowy wskaźnik rozwoju partnerstwa.....	56
Ryc. 21. Wskaźnik rozwoju w wymiarze środowiskowym PWLZR w latach 2015-2019	57
Ryc. 22. Dynamika rozwoju środowiskowego w gminach PWLZR	57
Ryc. 23. Wskaźnik rozwoju środowiskowego Partnerstwa w obszarach w latach 2015-2019	58
Ryc. 24. Liczba ludności PWLZR w latach 1995-2019	59
Ryc. 25. Liczba ludności w funkcjonalnych grupach wieku w latach 1995-2019	60
Ryc. 26. Przyrost naturalny vs saldo migracji w PWLZR w latach 1995-2018	61
Ryc. 27. Różnica liczby osób w grupie 20-24 a grupą 60-64	62
Ryc. 28. Ludność struktura wiekowa – szczególne grupy wiekowe	62
Ryc. 29. Prognoza zmiany liczby ludności ogółem w 2030 r.	63

Ryc. 30. Prognozowany odsetek ludności w wieku 65+ w 2030 r.....	64
Ryc. 31. Gęstość zaludnienia	65
Ryc. 32. Dostępność i jakość usług oraz infrastruktury.....	67
Ryc. 33. Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (WWRPP).....	86
Ryc. 34. Wskaźniki bazowe w obszarze rynek pracy w latach 2015-2019	89
Ryc. 35. Podatnicy z dochodami zagranicznymi w liczbie podatników ogółem	90
Ryc. 36. Liczba wystawionych PIT-11 przez pracodawców z gminy ogółem – różnica w latach (2015-2019) w %	91
Ryc. 37. Liczba otrzymanych PIT-11 w gminie ogółem – różnica w latach (2015-2019) w %...	92
Ryc. 38. Udział dochodów własnych w dochodach ogółem	95
Ryc. 39. Dochody własne przypadające na 1 mieszkańca.....	96
Ryc. 40. Udział wydatków majątkowych w wydatkach ogółem.....	98
Ryc. 41. Kwota nadwyżki operacyjnej pomniejszona o spłaty długu przypadająca na 1 mieszkańca	99
Ryc. 42. Suma zobowiązań do spłaty przypadająca na 1 mieszkańca.....	100
Ryc. 43. Szkielet układu komunikacyjnego.....	104
Ryc. 44. Dynamika wybranych wskaźników turystycznych w latach 2015-2019.....	107
Ryc. 45. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w latach 2015-2019	107
Ryc. 46. Pozycja powiatów wg syntetycznego wskaźnika rozwoju funkcji turystycznej (2019)	108
Ryc. 47. Najważniejsze potencjały PWLZR	109
Ryc. 48. Niski poziom rozwoju gospodarczego	112
Ryc. 49. Niska atrakcyjność lokalnych ofert pracy	113
Ryc. 50. Niska atrakcyjność obszaru jako miejsce wyboru dla ludzi młodych i nowych mieszkańców	114
Ryc. 51. Niski poziom wykorzystania potencjału dziedzictwa kulturowego	115
Ryc. 52. Niski stopień wykorzystania potencjału turystycznego.....	116
Ryc. 53. Wyniki badań młodzieży, mieszkańców, liderów	118
Ryc. 54. Kierunki rozwoju PWLZR.....	119

Spis tabel

Tabela 1. Klasyfikacja gmin PWLZR	30
Tabela 2. Usługi edukacyjne - przedszkola	68
Tabela 3 Usługi edukacyjne – szkoły podstawowe	69
Tabela 4. Usługi edukacyjne – licea.....	70
Tabela 5. Usługi edukacyjne – technika	71
Tabela 6. Wskaźnik atrakcyjności miejsca zamieszkania	72
Tabela 7. Zasób mieszkaniowy PWLZR ogółem w latach 2015-2019.....	73
Tabela 8. Zasoby mieszkaniowe - nowe mieszkania w PWLZR ogółem w latach 2015-2019 ..	73
Tabela 9. Zasoby mieszkaniowe - nowe mieszkania w PWLZR ogółem w latach 2015-2019 ..	74
Tabela 10. Komunalny zasób mieszkaniowy w PWLZR w latach 2015-2019	74
Tabela 11. Zasób mieszkaniowy – wskaźniki dla PWLZR w latach 2015-2019.....	75
Tabela 12. Rynkowa wartość powierzchni mieszkaniowej na 1 mieszkańca (PLN)	76
Tabela 13. Zasoby instytucjonalne i aktywność obywatelska w PWLZR w latach 2015-2019 ..	77
Tabela 14. Skala rozwarstwienia społecznego w PWLZR w latach 2015-2019	78
Tabela 15. Wsparcie rodzin	79
Tabela 16. Frekwencja wyborcza	79
Tabela 17. Przedsiębiorczość i aktywność mieszkańców w latach 2015-2019	82
Tabela 18. Liczba podmiotów według wielkości zatrudnienia	82
Tabela 19. Liczba podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru Regon.....	83
Tabela 20. Analiza aktywności w zakresie inwestycji w nowe powierzchnie komercyjne (m ²)	84
Tabela 21. Sytuacja materialna i dochody mieszkańców PWLZR w latach 2015-2019.....	85
Tabela 22. Wskaźniki bazowe w obszarze rynek pracy w latach 2015-2019	88
Tabela 23. Dochody i wydatki PWLZR w latach 2015-2019	94
Tabela 25. Wysokość wydatków i działania rozwojowe PWLZR w latach 2015-2019	97

